

LONDON, 23. DECEMBRA 1978

ŠTEV. 467-468, LETO XXXI.

Uvodniki:

‘ZA VAŠO IN NAŠO SVOBODO’

Novembrska Deklaracija poznanih oporečnikov Maksimova in Bukovskega, o kateri poročamo na naslednjih straneh, je pomembna predvsem zaradi tega, ker, prvič, prihaja od samih Rusov, drugič, priznava v smislu občnih naporov za človekove pravice zatiranim narodom Sovjetske zveze pravico do samobitnosti in samostojnosti, ter jih, tretjič, s tem napravlja za naravne zaveznike proti imperializmu in samopašništvu sovjetskih oblastnikov.

Po boljševiški revoluciji je to prvi primer, da v pogledu narodnostnega vprašanja Sovjetske zveze prihaja od strani sinov in vnukov te revolucije pozitivna politična alternativa.

Na drugo, zelo pomembno značilnost te izjave, je opozoril predsednik Evropske skupine za zvezo (European Liaison Group) Rastko Marčetič, ko je odpiral tiskovno konferenco 22. novembra:

“Često je borba srednje in vzhodno evropskih narodov proti komunistični vladi in sovjetskemu zatiranju zadobila videz ne samo protisovjetizma ampak prav očitno tudi protirusovstva; z drugimi besedami, sovjetski režim je bil istoveten z ruskim narodom. To pa ima, obratno, prav neugodno posledice na ruski strani. Čim bolj se bodo Rusi čutili ogražane od sumničenja, nasprotovanja in sovraštva (sestavnih narodov Sovjetske zveze), tem bolj se bodo po sili prilik znašli v položaju, da bodo, čeprav nehoti,

podpirali sovjetski režim. In vendar so Rusi sami glavne žrtve tega istega sistema, na kar je pravilno že opozoril Solženicin.

“Nam v ELG, pa tudi drugim, je postalo povsem jasno, da je to nevzdržljiv položaj, ki pobija samega sebe; položaj, ki ga je treba urediti.

“Sumničenja in nerazumevanja med Rusi in ostalimi narodi srednje in vzhodne Evrope je treba odstraniti in namesto njih zgraditi trdne mostove. Proti sovjetski pošasti je treba postaviti skupno fronto. In Rusi sami morajo postati del te fronte in člani ELG.”

To sta čutila Maksimov in Bukovski ter njuni prijatelji. Tako se je rodila novembrska Deklaracija, ki se eno-dušno izjavlja za načela samoodločitve, za pravico do neodvisnosti in enakopravnosti vseh neruskih narodov srednje in vzhodne Evrope.

Strinjamo se s predsednikom ELG, da je ta izjava zgodovinskega pomena, ker polaga temelje novim odnosom med Rusi in ostalimi narodi srednje in vzhodne Evrope. Zdaj je na ELG in njenih članicah, da preko javnih občil seznanijo prizadete narode in predvsem same Ruse o tej novi politiki. Pri tem smo mnenja, da bo stvari samo koristilo, če se tudi zastopniki Slovencev pridružijo tej evropski Skupini za zvezo, kot je to nakazal v intervjuju njen predsednik.

‘DEJSTVA SO NEDOTAKLJIVA, KOMENTAR JE SVOBODEN’

Članek dr. Stanka Kocipra “Majav spomenik”, objavljen v oktobrsko-novembrskem *Taboru*, o čemer poročamo na drugem mestu, ni samo v toliko zanimiv, v kolikor odkriva nasprotno verzijo o značaju generala Rupnika, ampak tudi kot opozorilo, kakšnega ponarejanja in prirejanja zgodovinskih dokumentov so nekateri naši politikanti zmožni.

Vsak ima vso pravico, da se strinja z Rupnikovo politično zamisljivo ali da jo odkloni. Toda nihče nima pravice, da bi brez tehtnih osnov in dokazov ali pa celo s ponarejenimi ‘dokumenti’ blatil generalov značaj. To je naša stara črno-bela nesreča, ki iz včerajšnjih junakov ali vodnikov preko noči napravlja ali skuša napraviti izdajalce in nepri-diprave. General Rupnik je samo zadnji v vrsti takih politično-kulturnih primerov, od katerih najbolj izstopa oni deželnega glavarja dr. Šušteršiča na nacionalni in goriškega dr. Sfiligoja na pokrajinski ravni. Takšno početje ni samo amoralno; je tudi politično samomorilno, ker ponareja narodovo zgodovino na eni strani, na drugi strani pa ustvarja mitologijo okoli trenutnih narodnih veljakov, ki so po hrbtu zavrženih priplezali na vrh, da bodo jutri, ko bodo odigrali svojo vlogo, tudi sami zavrženi in oklevetani, čisto po tisti narodni “ti očeta do praga, sin tebe čez prag”. Narod, ki tako spoštuje svoje može, ki so ga vodili v težkih časih, ne bo nikoli sposoben ohraniti svojo svobodo, če je bo kdaj deležen!

Ob tem falzifikatu pričakujemo javnega pojasnila od avtorja č. g. dr. Kolariča, zakaj ga je sprejel in objavil, odnosno mu je nasedel, ko je vendar imel na razpolago dr. Kociprovo verzijo in dokumentacijo. Prestopek je tem težji, ker je pod silo okoliščin vmešana v publiciranje takega falzifikata tudi častitljiva bratovščina sv. Mohorja, ki je Rožmanovo spominsko knjigo izdala.

Socialna prekucija

V celoti se strinjamo z dr. Kociprom, da je v pogledu komunistov, zgrešeno obravnavati medvojne dogodke kot narodno-osvobodilno borbo; komunistom je od vsega početka šlo za socialno revolucijo, kar danes že tudi sami priznavajo (n.pr. Broz na beograjski televiziji maja meseca). V to revolucijo so pod pretvezo “narodno-osvobodilne borbe” prevarantsko vključili večino naroda, ki jim je nasleda. Takšno stališče zagovarjamo v našem listu od vsega početka.

Vendar pa tega ne gre zamenjati ali pomešati z nečim drugim: Zaveznikom, ki naj bi po zmagoviti vojni krojili usodo sveta, ni bilo v totalni vojni mar takšnih komunističnih manevrov; grobo rečeno, šlo jim je za to, kdo bo “pobil več Nemcev”. S tem bi demokrati morali računati ves čas vojne in temu primerno vključiti svoj problem v svetovnega. V takšnem okviru je potem treba gledati razne

(Nadaljevanje uvodnikov na zadnji strani)

Pisma uredniku

KDO JE STRELJAL NA ZDOVCA?

Uredniku Klica Triglava,

V uvodniku vašega lista 31. maja na prvi strani trdite, "da ni prav nobene trohice dokaza ali celo sumnje, da bi Zdovca namreč ubili politični emigranti." Po nemških virih povzemam, da je nemška policija za umor konzula Edvina Zdovca sumila dva hrvaška emigranta, in sicer 27-letnega Branka Šetko in 30-letnega Grgo Miletića, ki sta bila v preiskavi. Zaradi nezadostnih dokazov so postopek ustavili. Šetka in Miletić sta bila 10. marca letos v Stuttgartu obsojena na pet in pol in štiri leta zapora zaradi drugega kaznivega dejanja. Vmešana sta bila namreč v zadevo z bombami, ki jih je leta 1976 24-letni Nemeč Berdt Watsel proti plačilu nesel v Jugoslavijo in nastavljal v letoviščih, a zaradi tehnične napake niso eksplodirale.

Janez N.
Dortmund

ZAKAJ DVOJNA MERA?

Uredniku Klica Triglava,

Soglašam z dr. Dragom Štoko in njegovo izjavo v imenu Slovenske skupnosti v toliko, da ne dobivajo materialne podpore in da ni med njimi in matičnimi oblastmi formalnega dogovora o sodelovanju (KT 466), ki bi pomenil zanikanje demokracije.

Kar pogrešam pri stranki je odprtost, pluralizem, ker namreč dejstva jasno govore:

-Stranka je poslala protestni telegram na ambasado Sovjetske zveze zaradi kršenja osnovnih človekovih pravic v primeru Šaranskega in Ginzburga, ni pa, kolikor mi je znano, nikdar javno protestirala v zadevi Drage, kjer doživljamo zadnja leta od strani SRS neverjetno drastično kršenje človekovih pravic, do prostih informacij. Dr. Štoka je bil običajno sam prisoten na predavanjih in mu ni tuje, da so organizatorji Drage doživeli, da je SRS preprečila prihod predavateljev iz matične države; Že nekaj let doživljamo sramoto, da organizatorji ne upajo v naprej javiti predavateljev, ker se bojijo, da bi jih izpostavili pritisku režima matične Slovenije. Enako ni bilo protesta v zadevi Edvarda Kocbeka, Franca Miklavčiča in Vinka Blažiča, ko bi bilo treba nujno protestirati še posebej, saj je zaradi političnega mnenja v privatnem notesu prišlo do aretacije, sodbe in zapora in je cela zadeva imela celo začetek v Trstu.

-Nisem slišal o javnem protestu v zadevi zaprtja "najbolj odprte mejé v Evropi" pisateljema Borisu Pahorju in Alojzu Rebuli,

-Enako v zadevi ignoriranja primorskih pevskih zborov ob priliki "Primorska poje"

-Tudi ne v zadevi primarija Zalokarja, ki je javno sugeriral intervencijo italijanskih oblasti proti KATO-LIŠKEMU GLASU, ki se je upal pisati svobodno.

-Stranka tudi še ni pokazala nobene volje imeti kakšne stike s slovenskimi izseljenci, da ne govorimo o sodelovanju s političnimi begunci, ki se jih stranka izogiba kot kuge.

Stranki in še posebej dr. D. Štoki gre vsa čast za njuno požrtvovalnost pri delu za ohranitev slovenstva v strankinem delokrogu; toda pri tem ostajam trdno na stališču KLICA TRIGLAVA, da delo na narodnem polju ne more biti uspešno, če ni jasnosti, odprtosti in tudi glasnosti, ko gre za važna idejna načela, pa naj bo prizadeta pri tem Sovjetska zveza, Socialistična federativna republika Jugoslavija ali matična Slovenija.

Peter Urban

SLOVENCİ IN ETRUŠČANI

Uredniku Klica Triglava,

Ko sem prebiral polemiko o "enem najstarejših narodov" med dr. Novakom in M.L., sem se ob omembi Etruščanov spomnil na članke, ki sta jih amaterska zgodovinarja Ivan Rebec in Anton Berlot od 19. avgusta 1976 naprej objavljala v ljubljanskem ILUSTRIRANEM TEDNIKU DELA (ITD). Njuna teza je bila, da so bili Etruščani slovanskega izvora, ki so se sami imenovali Sluveni in so bili avtohtono prebivalstvo na Apeninskem polotoku med Alpami, Rimom in Kampanijo, stoletja pred Rimljani. V tristoletnih bojih z Grki in Latini so slednjič podlegli kot žrtve lastnega napredka in pohlepa, ki se jih je polotil. Zgodovinarja opirata svojo teorijo na etruščansko pisavo in jezik, ki je silno podoben ruskemu, glavni vir pa jima služita dve zlati ploščici (nagrobni napis), ki so ju našli v kraju Pyrgos severno od Rima. Tam je govora o "Sluvenih", ki so izgubili domovino in tavajo naokoli...

Avtorja sta mnenja, da je "preseljevanje narodov" produkt mišljenja 18. in 19. stoletja. Čisto na drugem koncu sveta, v srednji Ameriki in Mehiki, tudi prihaja na dan nova teorija, da so tamkajšnji prebivalci potomci Egipčanov, ki so mnoga stoletja pred Krištofom Kolumbom odkrili Ameriko.

T. K.

CVETKE IZ DOMAČIH IN TUJIH LOGOV

THE YUGOSLAVS je naslov knjigi Duška Dodera, rodom iz Jugoslavije, a pozneje uslužbenega pri *Washington Post*, ki ga je posla v Beograd za svojega dopisnika. Po njegovem je danes Jugoslavija dežela brez ideologije. Ljudje odklanjajo socializem sovjetskega kova, a bi sprejeli švedskega. — Državni protokol je bil leta 1953 tako strog, da je znani egipčanski novinar Heikel nazval Tita 'prvega komunističnega kralja'. — Ena velikih tajnosti Titovega življenja je, da je bil leta 1915. v avstrijski armadi na fronti proti Srbom avstrijski podčastnik. — Stane Dolanc je kot mladenič pripadal Hitler Jugendu, preden se je pridružil komunistom leta 1943. — Predsednik zvezne vlade Črnogorec Djuranović je bil med vojno štipendist GUFa (Fašistične univerzitetne mladine) za študij v Italiji. — Jovan Barović, ki je v Jugoslaviji smatran za najboljšega odvetnika opozicijskih obtožencev; je bil med vojno politični komisar divizije, a se je pozneje razočaral nad sistemom. — Jugoslovanski sistem drži pokoncu prepričanje ljudi, da morajo biti zadovoljni z omejeno svobodo iz strahu pred povratkom v centralistični sistem po sovjetskem vzorcu.

P.c.

DEKLARACIJA O NARODNOSTNIH PRAVICAH

in o novih odnosih med Rusi in narodi srednje in vzhodne Evrope, kot so jo izdali predstavniki 'Ruskega gibanja za pravice človeka'

"Mi, ruski pristaši demokracije, moramo enkrat za vselej določiti svoje stališče do prihodnosti ljudstev v sovjetskem imperiju, tako tistih, ki so formalno neodvisni, kakor tudi onih, ki so bili nasilno vključeni v takoimeno Sovjetsko zvezo

Izjavljamo, da brez slehernih pridržkov priznavamo vsakemu narodu pravico do samoodločbe in protestiramo zoper poskuse kateregakoli naroda, da odloča o prihodnosti drugih narodov. Še več: smatramo kot svojo dolžnost, da podpremo vsako gibanje za narodni preporod in narodno neodvisnost.

Podpiramo vse narodne manjšine v njihovi borbi za ohranitev narodne samobitnosti, jezika, vere, kulture in šolstva. Smatramo za potrebno, da državni uslužbeni v okrajih, kjer prebivajo narodne manjšine, govore jezik te manjšine in obžalujemo sleherne ukrepe, naperjene proti pravnemu položaju manjšin tako, da bi te imele le drugorazredno državljanstvo.

Podpisani ne predstavljamo celotnega ruskega naroda, toda naša trdna odločenost, da podpiramo borbo za narodno neodvisnost, izvira iz našega osebnega prepričanja, kakor tudi iz dejstva, da je taka podpora postala normalna stvar za odporc naših držav.

Primeri za tako podporo so: nesebično dejanje Sergeja Kovaleva v obrambi litvanskih katoličanov; nadalje Sergeja Soldatova v borbi za prihodnost estonskega naroda; Poljaka Jana Jachimowicza v obrambi človekovih pravic v Letonski; Alekseja Kosterina in Ukrajince Petra Grigorenka v obrambi pravic krimskih Tatarov, da bi se vrnil v svojo domovino; in končno prizadevanja ljudi v Moskvi in v Gruziji v pomoč podobnega preporoda naroda Meskovcev. Tu naj omenimo tudi številne skupne izjave političnih zapornikov vseh narodnosti, vključno Ruse, o protestu zoper diskriminacijo v taboriščih in ječah zaradi narodnosti, o obrambi ukrajinskih političnih jetnic in jetnic drugih narodnostnih skupin; ter gladovno stavko vseh političnih zapornikov v Vladimirske kaznilnici na dan obletnice Emskega odloka, združeno z zahtevo po narodnem referendumu. Nadalje, sleherni dejstvo v zvezi s preganjanjem zaradi narodnostne pripadnosti oziroma zaradi narodnostno-političnega delovanja ali narodnostne borbe je bilo objavljeno na straneh 'Kronike o tekočih zadevah'.

Pomnimo tudi, da so bili ljudje poslani v zapore v naši državi leta 1956 po 'Madžarski' in leta 1968 po 'Češkoslovaški', ter da so nedavno tega člani sovjetskega več-narodnostnega gibanja za pravice človeka izrazili svojo podporo 'Odboru za podpiranje delavcev na Polj-

skem' in 'Listini 77' na Češkoslovaškem. Priključimo si v spomin svoje priljubljeno geslo: 'Za vašo in našo svobodo!'

Vse to nam da misliti, da nismo sami v svojem prepričanju, da je borba za demokracijo neločljiva od borbe za narodno neodvisnost in da je borba za pravice človeka neločljiva od borbe za pravice narodov. Šele, ko bomo to spoznali, bomo mogli doseči pristno edinost v nasprotovanju vsem oblikam sodobnega totalitarizma.

Ta listina, ki smo jo podpisali, naj velja za odprto vsem našim sonarodnjakom, ki se z nami strinjajo, da se pridružijo s svojim podpisom.

Novembra 1978. " *Podpisani VLADIMIR MAKSIMOV VLADIMIR BUKOVSKI in drugi.*

BRITANSKI POZDRAV

"Odobravam in pozdravljam deklaracijo Bukovskega in Maksimova. Upam, da bodo izjave političnih jetnikov in bivših političnih jetnikov leta 1978, vodile do srečnejših zaključkov kot pa je to bilo s solidarnostnimi izjavami revolucionarjev, zaprtih od carjev, ki niso pripeljale v narodnostno bratstvo in do medsebojnega spoštovanja, ko so ti ruski revolucionarji dosegli oblast. V duhu gledam dan, ko bodo Rusi spoznali, da more zasužnjenje drugih narodov okrepiti samo njihovo lastno sužnost", je pozdravil izjavo ruskih oporečnikov univerzitetni profesor Hugh Seton-Watson. Ta "deklaracija me globoko ganja. To je pogumno stališče proti enemu od najmočnejših in najbolj upornih nagnjenj v zgodovini ruske vlade - proti ekspanzivnosti na ozemlja drugih narodov in proti zanikanju njihovih narodnostnih pravic."

Gornje mnenje ene zelo vplivnih britanskih osebnosti zgovorno kaže na pomen zgodovinske izjave, ki sta jo v imenu "Ruskega gibanja za človekove pravice" 22. novembra letos prebrala na tiskovni konferenci v nabito polni dvorani Letonskega doma v Londonu Vladimir Maksimov v ruščini in Vladimir Bukovski v angleščini. Konferenco je organizirala Evropska skupina za zvezo (European Liaison Group), ki povezuje begunske politične predstavnike iz Albanije, Belorusije, Bolgarije, Češkoslovaške, Estonije, Gruzije, Jugoslavije, Letonske, Litve, Madžarske, Poljske, Romunije, Ukrajine in zdaj prvič tudi Rusije, odkar sta se s svojimi somišljeniki priključila Skupini Vladimir Maksimov iz Pariza in Vladimir Bukovski iz Cambridgea.

MILJONI POLJAKOV POZDRAVLJAJO IZJAVO O NOVIH ODNOSIH Z RUSI

Zanimivo je, kako je izseljena Poljska reagirala na novembrsko Deklaracijo, saj so bili Poljaki v svoji zgodovini najbolj prizadeti od svojih velikih sosedov. Naslednjo izjavo je na tiskovni konferenci prebral S. Grocholski, ki načeljuje poljski delegaciji v ELG:

"Poljski predstavniki v londonski E.L.G. toplo pozdravljamo rusko deklaracijo od 22. novembra 1978 glede

nacionalnih pravic. Z veseljem jo bodo sprejeli Poljaki, na Poljskem ali v zdomstvu, širom sveta, pa tudi - ko jih bo novica dosegla - 1.700.000 Poljakov v Sovjetski zvezi, tej ogromni ječi ljudi in narodov.

Poljski branilci človekovih pravic, ki so 11. novembra na Poljskem množično izpričali svojo vdanost svobodi in narodni neodvisnosti, bodo gledali na to deklaracijo kot dragoceno sporočilo bratske dobre volje in solidarnosti. Ta izjava novih odnosov med Rusi in narodi Srednje - Vzhodne Evrope bo našla močno podporo nove svetovne organizacije, t. j. Koordinacijskega sveta Svobodne Polonije, ustanovljene letošnjega maja v Torontu v Kanadi.

Skupnosti Poljakov in poljska središča v več kot dvajsetih deželah, ki predstavljajo četrto milijona poljskih emigrantov po 2. svetovni vojni in do dvanajst milijonov potomcev nekdanjih poljskih emigracij, bodo z navdušenjem pozdravile klic naših ruskih prijateljev po edinosti v opoziciji totalitarizmu in v borbi za človekove pravice, demokracijo, narodno neodvisnost."

'POBUDA JE PRIŠLA OD MAKSIMOVA IN BUKOV-SKEGA' izjavlja predsednik ELG v pogovoru z našim sodelavcem

Potem ko je bila objavljena deklaracija Bukovskega in Maksimova, sem se obrnil na g. Rastka Marčetiča, točasnega predsednika Evropske Zvezne Grupe in mu postavil nekaj vprašanj:

*

K. T. Da sta se Bukovski in Maksimov pridružila kot predstavnika ruskega "Gibanja za človekove pravice" Evropski grupi, je vsekakor treba smatrati kot pomemben dogodek. Kateri dejavnik, - oseba ali skupina, - je pri tem igral odločilno vlogo?

R. M. Misel o Deklaraciji je prišla od strani Maksimova in Bukovskega. Z njima smo imeli prvi pogovor letos v januarju. Ko je bila v načelu sprejeta ideja, sta oba pripravila prvi osnutek. Tega smo potem razposlali vsem narodnim delegacijam v ELG, da ga prouče in se o njem izjavijo. Prejeli smo precej dodatkov, toda v osnovi ni niti ena delegacija porušila osnovno zamisel deklaracije.

K. T. Zanimivo. Toda vendar je nekaj ali nekdo moral vplivati nanjo, da sta se pridružila prav vaši grupi, odnosno, da sta se sploh komu pridružila. Kaj je to moglo biti?

R. M. Vzrok, da sta se pridružila naši grupi, leži v tem, da smo mi zbrali predstavnike vseh srednje - in vzhodno-evropskih narodov; da smo dosegli zadovoljujoče rezultate spričo našega števila in možnosti in da v teku desetih let ni bilo v grupi enega medsebojnega spora, tako nacionalnega kot političnega. Iz besedila mojega uvodnega govora na tiskovni konferenci 22. novembra ste mogli videti, da je bila naša stara želja, da sodelujemo z demokratičnimi Rusi. Drugo dejstvo, ki je morda odločilo, da so se Rusi pridružili ravno naši grupi, je to, da je bila naša grupa edina emigrantska organizacija, ki

je bila pred beograjsko konferenco povabljena na seminar britanskega Ministrstva za zunanje zadeve 14. septembra 1977, kateri je predsedoval dr. Owen, zunanji minister. To je bil dokaz, da so na naše umerjeno in demokratično stališče in konstruktivno delo postali pozorni vodilni britanski politični faktorji?

K. T. Če je pristop demokratičnih Rusov v ELG organizacijski izraz sodelovanja z ostalimi emigranti, je njihova deklaracija mnogo več, saj je to idejno-politični izraz Rusov, o čemer doslej niti sanjali nismo. Ali sta Maksimov in Bukovski sama prišla do tega, da je takšna deklaracija potrebna ali pa je ta bila rezultat dosedanjih stikov z vašo grupo, ali nekaj tretjega?

IZTRPLJENJA SE RODI NAJBOLJŠE

R. M. Korenine Deklaracije poganjajo zelo globoko. Predvsem ne smete pozabiti, da so Maksimov, Bukovski in prijatelji dejansko ruska intelektualna in moralna elita, ki se je prekalila v trpljenju taborišč in zaporov. Prav v tem trpljenju so se srečali s širokimi množicami takozvanih "sovjetskih ljudi"; videli in slišali so, kaj navaden folk v Sovjetski zvezi dejansko misli in občuti. Odločno so bili na strani človekovih in političnih pravic ter proti diktaturi in nasilju. Toda spoznali so, da je v mnogonarodnostni državi, kot je to SSSR, treba uresničiti tudi narodne pravice. In gotovo, da je treba odstraniti nezaupanje in sovražstvo neruskih narodov do Rusov. Če do tega ne pride, se bo režim naslanjal na prirojeno državnostvornost ruskega človeka in bo izkoristil njegov patriotizem v svoje hegemonistične in imperialistične namene. Po drugi strani, če bodo Rusi začutili, da jih ostali narodi sovražijo, se bodo podzavestno približali režimu, to je, dovolili mu bodo, da jih bo izrabljajal. Mnenja sem, da je ena od najboljših misli, ki jih je na konferenci izrekel Maksimov, ko je izjavil, da ni dolžnost ruske demokratične inteligence, da se bori za oblast, ampak da vpliva na ruski narod, da neha biti imperialističen. Rus, ki je v stanju nekaj takega izjaviti, mora vsekakor imeti veliko mero moralne in politične hrabrosti. Oni so zares prepričani, da mora samo takšno stališče zavarovati boljšo bodočnost tako Rusom kot ostalim narodom Vzhodne in Srednje Evrope, ne glede na to, če so sedaj vključeni v Sovjetsko zvezo ali pa so samo pod njeno kontrolo.

K. T. Poznana je pozitivna reakcija eksilne Polonije. Kako so reagirali nanjo neposredno prizadeti Ukrajinci, Belorusi, Georgijci in Baltijci na sploh?

R. M. Vse narodne delegacije v ELG so navdušeno pozdravile Deklaracijo. Kot sem že omenil, so jo že v načrtu vse delegacije proučevale in vse so bile v tesnih stikih s svojimi sonarodnjaki v Britaniji in po svetu. V primeru Baltijcev so Deklaracijo proučevali njihovi Narodni sveti. Podpora deklaraciji je bila na vseh straneh soglasna. Ne pozabite, da je v teku zadnjih šestdeset let ta Deklaracija prva takšne vrste. Ni dvoma da je moralna kvaliteta podpisnikov pripomogla, da je bila Deklaracija sprejeta s pozornostjo, spoštovanjem in soglasjem.

/Nadaljevanje intervjuja na 10. strani

prvi stolpec spodaj /

ROMAN RUS:

ZA NAKUP RIMSKE HIŠE NI BILO NOBENE TAJNE NABIRKE MED SLOVENCMI

V članku, objavljenem v KLICU TRIGLAVA julija, g. dr. Pavel Robič ne zanika mojih bistvenih trditvev, niti ne govori posebej o prodaji hiše, pač pa se na dolgo razpisuje o postranskem vprašanju, da za nakup rimske hiše ni bilo nobene javne nabirke med Slovenci. Mnenja sem da, bi vsakdo lahko z vso upravičenostjo nadomestil, iz teksta vzeto trditvev, ki je postala naslov njegovega članka, z drugim, namreč: "Za nakup rimske hiše ni bilo nobene tajne nabirke med Slovenci." To pomoč za begunce in za hišo so organizirali v Ameriki slovenski frančiškani in drugi duhovniki in laiki; kasneje je to prevzela Liga, na način, kot je bil za prva povojna leta najbolj primeren; za to pomoč so vedeli nabiralci dolarjev, darovalci, odpošiljatelji in v Rimu prejemniki, duhovniki in laiki, še posebej pa razdeljevalci teh podpor na pr. p. Hugo Breñ, župnik Križman in drugi, kasneje begunski oziroma Slovenski socialni odbor; za to organizirano ameriško pomoč so vedeli celo Hrvatje na pri frančiškanski... glavni ekonom p. Dominik Mandič ki je menjal to dolarsko pomoč v lire na črni borzi. To izmenjavo torej niso opravljali neki denarni zavodi, kot trdi z dovtipi omenjeni prodajalec. Ko bere take stvari, se vsak pametni zresni in mu je bridko, nespametnemu pa ni rešitve, ker se smeji tudi lastni nespameti.

Sem proti izpadom, zavijanju resnice, plesanju okrog vrele kaše, izmikanjem in jemanjem časti komur koli, tudi prodajalcem hiše. Zato bom v naslednjem samo pojasnil nekaj svojih mnenj in ugotovitev, ki jih je KT svoj čas objavil, in dodal nove. Tudi ne bom odgovoril na osebne napade prodajalcev, ki streljajo daleč mimo cilja: vse kar sem vedel in napisal o hiši, o njenih prodajalcih in kupcih, sem vedno podpisal s polnim imenom; vse načelne trditve pa sem povzel iz listin in pričevanj. Vsako resno pomoto in krivico, ki bi jo komu napravil, pa bom rad vedno iskreno, javno priznal. Načelno odklanjam vsako sklicevanje na mrtve in meta-nje krivde nanje (n. pr. dr. Krek, g. Dekleva in g. Iskra, ki so mrtvi in se ne morejo braniti).

Po trditvi dr. Robiča so pogajanja za prodajo hiše na Via dei Colli 8 potekala vse do 2. marca 1967, ko je prodaja dozorela, izvršena pa je bila šele deset let kasneje. Vse javno razpravljanje bi bilo takoj rešeno, če bi prodajalci javno dokazali, da so prodali hišo po nalogu dr. Kreka, ki da je bil za tako dogovarjanje in prodajo pooblaščen od Slovencev v tujini, zlasti od tistih, ki so rimsko hišo kupili in jo z denarjem vzdževali; da so bili pooblaščen prodati hišo prav v letu 1977 in Italijanom in da so bili pooblaščen, izkupiček razdeliti tako, kakor so ga razdelili, pri čemer pa se naj ne sklicujejo na pravila zadruga Piave, ki so jih po svoje spre-

minjali. Iz razpoložljivih listin je zaenkrat razvidno;

1. Ne dr. Krek ne kak drug predstavnik slovenskega Narodnega odbora, in drugih slovenskih organizacij, društev in ustanov v tujini ni koga pooblastil za to prodajo. Vsi jo nasprotno, v svojih izjavah obžalujejo. Kot zanimivost in dokaz za to navajam pismo, ki mi ga je pisal pokojni dr. Krek, ko so se pogajanja po dr. Robiču bližala koncu. Dne 15. julija 1966 mi je pokojni dr. Krek pisal med drugim dobesedno: "Mislim, da se tudi glede hiše Via dei Colli 8 nikomur ni treba nič bati. Hiša je odlično služila svojemu namenu in še služi. Bog daj, da bi ji ne bilo več treba služiti begunstvu, vem pa, da bo služila če bo treba v zopetnem večjem obsegu, kot služi doslej... V pravem oziru je vse lepo urejeno. Verujte in zaupajte, vse je v redu!".. (Slede iskrene hvalnice na čast dr. Robiča in dr. Kacina, ki jih bom morda objavil hkrati z drugimi pismi ob drugi priložnosti). "Tudi v pogledu č. g. Kranjca je vse zajamčeno in urejeno. Č. g. Kranjc je zgubil življenje v garanju za slovensko stvar. Tega se zavedamo in zato je tam stanovanje zanj preskrbljeno!"

Ni govora o prodaji hiše; nasprotno, potrditev, da bo tudi v bodoče služila slovenski begunski stvari in da ima v njej zagotovljeno dosmrtno stanovanje slovenski begunski duhovnik g. Kranjc. Rad bi, da bi mi dr. Robič z verodostojnimi listinami dokazal, da mi je v pismu pokojni dr. Miha Krek hote lagal!.

Drugi pokojnik, na katerega meče omenjeni prodajalec nekako krivdo, je pokojni zaslužni slovenski primorski rojak g. Stanko Dekleva. Tega bomo vsi rimski Slovenci vedno in povsod odločno branili in nikomur dovolili, da bi pljuval na njegov spomin; zato se bomo k stvari povrnili na drugem mestu. O stvari sem že govoril s pokojnikovo soprogo. Stvari, ki sem jih omenjal v svojem članku o rimski davkariji in o kazni, ki jo je bilo treba plačati za neprijavljene davke, mi je pripovedoval sam pokojni Dekleva in jih potrdil edini še živeči član Slovenskega socialnega odbora, ki živi v Rimu, ki bo o tem in drugih doživetjih v tem odboru gotovo javno spregovoril, še posebej v obrambo pokojnega g. Iskre, ki ga prodajalec tudi omenja in se sam ne more braniti.

Z g. Deklevo, ki je bil moj iskren prijatelj in prijatelj vseh rimskih Slovencev, sem reševal nešteto zadev in z njim razpravljal o zelo delikatnih stvareh; zato vem, da je bil omenjeni prodajalec tisti, ki je prihajal prositi pomoči za upravo hiše pok. Dekleva in se mu ta ni nikoli ponujal. Pok. Dekleva je pomagal vsem Slovincem, ki so ga za to prosili. Tudi če bi pokojni "prezrl neko rubriko pri prijavi davkov za hišo Via dei Colli 8" kot trdi dr. Robič, nihče ne sme metati krivde nanj, saj bi morali imeti člani Slovenskega socialnega odbora in vsi člani zadruga Piave možnost in dolžnost ugotoviti vsaj pravilnost prijave davkov hiše, še posebej pa "izkušeni" italijanski član slovenske zadruga Piave g. T. -erribili.

Tudi omenjanje neke izjave pokojnega g. Iskre, ki jo sam ne more razložiti, je neokusno. Upravičeno zanimanje za delo nekega begunskega odbora in za upravo begunskega imetja slovenske zadruga pa so spletke samo za tistega, ki vidi povsod vruga, tudi tam kjer ga ni.

2. Naš problem je prodaja št. 8. hiše na Via dei Colli, ne latinski pisici, ne čudni njihovih prevodi, ne kupčije s slovenskimi begunci, ne navajanje primerov Krščanske Demokracije in drugih, ne neokusnosti kako se "delajo dobički", Prav je pa, da je končno tudi dr. Robič priznal, da je škof dr. Rožman dobrotnik hiše Via dei Colli 8, kar sem jaz vedno trdil. Če se namreč vrnemo leto in pol nazaj od prihoda omenjenega prodajalca v Rim, kot sam omenja, pridemo v dobo, ko so hišo slovenski begunski duhovniki, kupci, odplačevali najprej s posojilom, ki so ga najeli na hišo, nato pa s svojimi prispevki iz intencij in s provizijo in osebnim doprinosom p. Mandiča. Ker je upnik pritiskal, nihče drug pa ni priskočil na pomoč, je bil škof dr. Rožman tisti, ki je najprej nudil posojilo 2.800 dolarjev, da je rešil hišo, nato pa je 1800 dolarjev, kar so bili takrat lepi denarci, podaril hiši. Vse te stvari je omenjeni prodajalec opisal v neki izjavi, ki je bila po njegovem naročilu v celoti ali delno razposlana številnim ljudem; tako je prišla v roke tudi meni. "Ta gospod" pa izjave ni po svojem preuredil, kot trdi prodajalec, ampak samo dopolnil z drugimi viri in jo približal resnici. V mojem poročilu, ki ga je KT objavil, mi je služila samo kot skrajno negotov, meglen in nezanesljiv pomožni vir, poleg številnih drugih virov, ki imajo vse drugačno vrednost.

3. Pri razčističevanju prodaje hiše številni sodelujejo z vso iskrenostjo. Dne 13. decembra 1977 mi je na primer telefoniral neki duhovnik in mi je sporočil, da je bila hiša prodana za 80 milijonov lir; 30 milijonov lir je dobil dr. Jože Prešeren v Trstu, večjo vsoto so dobili v Gorici. Del tega poročila, namreč da je bilo 30 milijonov lir darovanih od izkupička hiše ustanovi, katere voditelj je dr. Jože Prešeren v Trstu, je sedaj potrjen z zapisnikom o seji članov zadruga Piave z dne 29. aprila 1978, o čemer bom govoril ob zaključku.

Pozdravljam tudi sodelovanje slovenskih frančiškanov pri razčističevanju vprašanja. Njihov predstavnik je izjavil, da bodo še dalje sodelovali in nudili vse, kar je s tem v zvezi, ker žele, da se v celoti pojasni, če in v kakšni meri je odgovoren za to prodajo njihov pokojni sobrat, član Socialnega odbora, p. Reček Ciril.

Pripominjam, da je bil omenjeni pater moj prijatelj in prijatelj moje družine; vsi vemo da je bil dober požrtvovalen in vnet za slovensko stvar. Prepričani smo, da je tudi tisto, kar je delal po naročilu omenjenega prodajalca, storil samo, ker je upal da bo koristilo Slovincem.

Iz že znanih listin iz zapuščine pokojnega Recka je zanimiv zlasti zapisnik o predaji materiala, ki se je tikal hiše Via dei Colli 8 po smrti p. Rečka s strani

frančiškanskega glavnega ekonoma p. Re, šolski sestri Aniziji Hrastelj, Via dei Colli 10, dne 7. oktobra 1976. Iz tega zapisnika je razvidno; kakor tudi v prvem poročilu, da je p. Reček skrbel tudi za upravo hiše Via dei Colli 8, imel je žig zadruga Piave, in denar od najemnin, Znesek, ki ga je imel ob smrti, je znašal 2.042.720 lir, ki ga je, kot ves ostali material prevzela s. Anizija Hrastelj. Tako zapisnik. Šolske sestre so namreč pomagale p. Recku pri raznih delih za hišo. Omenjeni znesek in ostali material je verjetno sestra izročila omenjenemu prodajalcu, ko je prišel v Rim, ta pa verjetno zadrugi Piave.

4. Nekateri prodajalci hiše Via dei Colli 8 namenoma molče, drugi pa še vedno znova vračajo na neko izjavo pokojnega p. Hugona Brena, ki jo pa navajajo samo kolikor jim prija in jo razlagajo po svoje, v prepričanju, da je ta izjava vsem drugim nedostopna; da bo tega igrakanja konec, prilagam temu članku fotokopijo omenjene izjave. Iz te je razvidno,

a) da so slovenski frančiškani v Lemontu pričeli z organizirano podporno akcijo (ki ni bila tajna) za slovenske duhovnike begunce v Rimu in drugod in zainteresirali za nujnost podpore tem in drugim beguncem tudi druge v ZDA. Za laike je bila ustanovljena Liga tamkajšnjih Slovencev, ki je nato zbirala pri Ameriških Slovincih denarno in materialno podporo.

b) "Kar smo dobili iz Amerike denarne podpore in intencij," pravi p. Bren, ker ni bil sam, ampak so bili tudi drugi, na primer, župnik Križman, ki je kot izhaja iz drugih virov, razdeljeval te intencije in pridržal del vsot s pristankom prizadetih duhovnikov za plačevanje dolga kupljene hiše na Via dei Colli 8; kar smo dobili... smo, nadaljuje p. Bren preko glavnega frančiškanskega ekonoma p. Dominika Mandiča v Rimu, izmenjali v lire.

c) To izmenjavo je omenjeni pater vršil zelo spretno na črni borzi. Niso jo vršili denarni zavodi kakor trdi omenjeni prodajalec.

d) P. Mandič si je pridržal provizijo, ki jo je nato vložil v odplačevanje dolga kupljene hiše Via dei Colli 8. Posebej je dodal še svoje osebno posojilo v hišo, ki si ga je nato počasi odplačal.

e) P. Bren izrecno poudarja, da je šla Mandičeva provizija iz ameriških intencij in begunskih podpor, ki so prihajale iz ZDA, v hišo Via dei Colli 8. P. Mandič, da nam je s svojo spretnostjo, provizijo, in osebnim posojilom omogočil to hišo. On naj bi bil torej naš posebej velik dobrotnik. "Res pa je," trdi dalje p. Hugo Bren, "če Amerika ne bi pošiljala dolarjev slovenskim duhovnikom in drugim beguncem", - "nam p. Mandič ne bi mogel pomagati pri nakupu omenjenega doma." Nerazumljivo mi je, zakaj prodajalci tega nočejo javno priznati; nekateri celo trdijo da denar ni prišel iz Amerike, čeprav poznajo to izjavo, ki je pristna, ker osebno poznam podpis p. Hugona Brena.

f) P. Hugo Bren, ki je ob predaji teh poslov potrdil, da je do takrat dobil 30.000 dolarjev za intencije

duhovnikom in 30.000 dolarjev za pomoč drugim slovenskim beguncem, vse iz Amerike Tudi izjavlja, da se je prvotni begunski ali socialni odbor s častno besedo zavezal slovenskim sestram, da bo hišo Via dei Colli 8 izročil ob svojem času šolskim sestram, od njih pa bo dobil proti plačilu 4000 dolarjev mnogo večjo hišo, deset metrov oddaljeno od prve, na Via Appenini 20.

g) P Hugo Bren v tej izjavi, ki ima naslov "Za zgodovino slovenskega doma v Rimu" in jo je podpisal 14. julija 1953, tudi izjavlja, da je bilo določeno, da bi bil lastnik hiše slovenski episkopat. Če bi Trst in Gorica ostala italijanska, tamkajšnja škofa ne bi bila solastnika tega slovenskega doma. To je bistvena vsebina izjave.

5. Medtem sem prejel zapisnik seje Zadruga Piave z dne 29. aprila 1978, ki je bil vložen v uradih rimskega sodišča dne 25. maja 1978. Ti zapisniki in podatki o poslovanju zadruga in spreminjanju statuta so javni in zlasti odvetnikom lahko dosegljivi.

Ker sem se že preveč razpisal, bom iz te italijanske listine navedel samo glavne točke v slovenskem prevodu. Celoten tekst imajo itak v rokah pristojne cerkvene in svetne osebnosti, ki se поблиže bavijo z zadevo.

Iz omenjenega zapisnika sledi bilanca 31. decembra 1977:

Aktiva	Lir	21,881,600	
Najemnina	Lir	812,000	
Dodatek k prodaji hiše		19,046,550	
Skupaj	Lir	19,858,550	

Hiša je bila prodana po pooblaščenju Terribiliu, ker zadruga ni mogla doseči svojega družbenega cilja. (Točni znesek, ki so ga dobili za prodajo hiše, v zapisu ni naveden). Iz izkupička prodane hiše je bilo po odbitku raznih izdatkov, po sklepu zadruga z dne 22. 9. 1977 po členu 11 in 24 združnega statuta izplačano 30 milijonov lir ustanovi:

Ente di Culto Marija Milostljiva, Via Risorta 3, (34.100) Trieste, Voditelj te je dr. Jože Prešeren. (Slovenske naslove jemljem iz dela "Cerkev na Slovenskem" iz leta 1971.)

Kot bodo plačani vsi dolgovi, naj se preostali denar zadruga, to je preostanek iz prodane hiše in iz najemnin razdeli v enakih delih temle ustanovam:

i. Opera Mariana Regina del Sacratissimo Rosario, Trieste: slovensko verjetno Marijina družba kraljice presvetega rožnega venca P. le Gioberti 10, (34.100) Trieste, Voditelj zaslužni Peter Šorli, ki ima na Marijinem domu, ki ga je svoj čas zgradil pri sv. Ivanu, še dokaj dolga.

ii. Opera Culturale di S. Giacomo di Trieste: slovensko Kulturna ustanova sv. Jakob v Trstu, verjetno v istoimenski župniji, Campo s. Giacomo 7, (34144) Trieste. (V župniji deluje slovenski duhovnik Silvo Suligoy).

iii. Opera Culturale di Servora, slovensko verjetno Kulturna ustanova v župniji Škedenj, Via Servola 40 (34.146) Trieste, kjer deluje slovenski duhovnik Dušan Jakomin.

iv. Congregazione Mariana slovena della Parrocchia di SS. Ermagora e Fortunato di Trieste, slovensko verjetno Marijina družba v Rojanu; v župniji deluje slovenski duhovnik Stanislav Zorko Vicolo delle Rose 7 (34.135) Trieste ali Marijin dom, Via Cordaroli 29, (34.135) Trieste.

v. Parrocchia di S. Giuseppe della Chiesa Ricmanje della diocesi Trieste; župnija sv. Jožefa v Ricmanjth, S. Giuseppe della Chiesa 26 (34010) St. Antonio in Bosco, Trieste, kjer deluje slovenski duhovnik dr. Angel Kosmač.

Ker je naloga zadruga izčrpana, upravni svet predlaga čimprejšnjo likvidacijo zadruga. Za združni upravni svet so podpisali; Dr. Anton Kacin, Via di Prosecco 2/2, (34016) Opicina Trieste; Kazimir Humar, Via Corte S. Ilario 7, (34.170) Gorizia, Massimiliano Komac, Via Alviano 16, (34.170) Gorizia,

Nadzorstveni odbor je v nadaljevanju zapisnika potrdil poročilo upravnega sveta, predlagal članom odobritev bilance za leto 1977 in likvidacijo zadruga "ker je s prodajo hiše izčrpala svojo dejavnost".

Podpisani pregledniki: Terribili ing. Elso, Viale XXI aprila 93 Roma. Andrea Bratuš, Via Ugo Foscolo 16, (34.170) Gorizia,

Naslove združnikov, ki so kljub pripombam v SIJU in v KLICU TRGLAVA še aprila letos odobrili prodajo hiše in likvidacijo zadruga, s čemer prevzamejo nase vso odgovornost in posledice, sem dobil po raznih virih.

Vsi ki se zanimajo za to kupčijo, lahko tako pišejo neposredno omenjenim, da jim pojasnijo svoje zadržanje, njihove odgovore in njihov molk po sporoče KLICU TRIGLAVA.

Pojasnila upravičeno pričakujem tudi od slovenskih cerkvenih osebnosti doma in v tujini.

Vsi se pa ogibajmo nepotrebnih polemik, osebnih napadov in krivičnih sodb; samo resnica nas bo osvobodila.

Sam iskreno izjavljam, da se noben član Slovenskega socialnega odbora ne zadruga Piave, v času, ko sem imel jaz vpogled v izdatke hiše, ni osebno denarno okoristil z imovino hiše, ampak da so, nasprotno, vsi za hišo žrtvovali mnogo časa in imeli dokajšnje sitnosti z njo. Prav zato bi rad, da bi vedro in mirno pojasnili tudi stvarno potrebo prodajo hiše Via dei Colli 8, upravičenost, razloge in načine, ki so nejasni in nerazumljivi."

V naslednjem objavljamo besedilo izvirnega poročila p.H. Brena. Čeprav gre tu in tam za nekam starinski jezik, smo ga ohranili, da tako zagotovimo izvirnost dokumenta:

ZA ZGODOVINO SLOVENSKEGA DOMA V RIMU

"Nikoli nismo Slovenci tako živo čutili potrebe po kakem svojem domu v Rimu, kot v času našega begunstva po usodnem letu 1945, ko je večno mesto postalo cilj ne naših romarjev kot nekdanj, ampak naših beguncev. Tu je bilo njihovo razhodišče v razne dele sveta, iskat nove domovine. Niti najskromnejših lastnih prostorov nismo imeli za osrednjo pisarno, ki naj bi jim utirala trnjava pot. Prav tako ne kake shrambe za materialno pomoč: obleko, živila, ki je začela prihajati od raznih strani. Z generalnim definatorjem in ekonomom frančiškanskega reda p. Dominikom Mandičem sva pogosto govorila o tej naši stiski, ki je Hrvati niso poznali, ker imajo v Rimu svoj kolegij sv. Jeronima.

Za slovenske duhovnike begunce je kmalu začela dohajati izdatna podpora v obliki ameriških dolarskih intencij. S to podporno akcijo so začeli slovenski frančiškani v Lemontu in zainteresirali tudi druge tamkajšnje slovenske duhovnike. Za laike je bila ustanovljena podporna Liga tamkajšnjih Slovencev, ki je zbirala denarno in materialno podporo. Da bi bila denarna podpora tako vezana po intencijah kot nevezana, prostodoločena ali nedoločena, izdatnejša, smo začeli misliti kako bi to podporo kar najbolje izkoristili. Uradna vrednost dolarja je bila takrat bistveno različna od takozvane črnoborzne, mnogo nižja od te. Mi nismo bili profesionalni črnoborzijanci, a smo skušali vrednost dolarja kolikor moč črni borzi približati. Pri tem nam je šel na roke večji finančnik p. Mandič, ki je imel kot generalni ekonom reda potrebne zveze z Ameriko.

Potom njega za poslane dolarje sicer nismo dobili polne črnoborzijanske vrednosti kot profesionalni črnoborzijanci, a znatno višjo, tudi višjo kot jo je plačevala vatikanska banka. Kljub temu pa je imel p. Mandič še svoj dobiček od naših dolarjev. Ko sva nekega dne zopet govorila o naši stiski radi potrebnih lokalov v Rimu, mi pravi, da nam hoče on omogočiti v Rimu naš dom, s tem, da dobiček, ki ga je imel pri izmenjavi naših dolarjev odstopi v ta namen. Se razume, da smo bili tega veseli.

Kar smo poslej dobili iz Amerike denarne podpore ali intencij, smo preko njega izmenjavali v lire. Dotični so dobili za dolar toliko kot pri nobeni banki, niti vatikanski. Razen tega je vidno rasel tudi sklad za slovenski dom. Ta osebni dobiček bi bil p. Mandič mirno lahko obrnil ali v kake redovne namene ali pa naklonil ustanovam, ker so bili takozvani fructus industriales, ki spadajo dotičnemu. Kljub temu, če bi bil to storil, bi mu bili Slovenci lahko hvaležni, ker so toliko dobili za dolar, včasih trikrat toliko kot je bila njegova legalna vrednost, katero edino je bil dolžan izplačati. A on je bil kot rečeno še svoj dobiček naklonil slovenskemu domu. Res je sicer, da Amerika ne bila pošiljala dolarjev bi on ne mogel ničesar zaslužiti in tedaj tudi ničesar nam nakloniti. Res je pa tudi, kot rečeno, da bi

dobiček iz naših dolarjev mirno lahko obrnil v kake splošne ali hrvatske dobre namene.

Neki duhovnik-begunec je ob gotovi priliki izjavil: Slovenski dom v Rimu smo duhovniki kupili s pritrganim od naših intencij. To je najmanj zelo pretirano povedano. Prvič ni bil kupljen samo iz pritrganega od intencij ampak tudi iz pritrganega od proste podpore. Ko sem jaz vse te transakcije z intencijami in prosto podporo oddal deloma Socialnemu odboru deloma t. j. intencije duhovniški trojici: dr. Robiču, p. Prešernu in p. Hugonu, je moj sklepni račun izkazal, da je bilo do takrat poslanih približno 30.000 int. (dolarskih) in da je došlo prav tako približno 30. nevezane podpore. Tudi osebni dobiček te vsote je šel v dobro doma. Torej bi z isto pravico tudi laiki lahko rekli, da je sad njih pritrganja. V resnici pa ne morejo ne eni ne drugi tega reči, ker dom je kupljen z Mandičevim osebnim dobičkom pri slovenskih dolarjih. Brez njega bi bili eni kot drugi občutno oškodovani ker bi dobili izplačano legalno vsoto dolarja ali kvečjemu gracijozno Vatikana, nikjer pa toliko kot jo je Mandič izplačal. Na vrhu je pa še dom daroval. To je treba resnici na ljubo priznati.

Dom je bil prej kupljen kot se je nabralo dosti denarja. Tudi to s pomočjo p. Mandiča, ki se je potem polagoma izplačeval. Prvotno je bilo domenjeno, da bo Slovenski dom, ona hiša vis-a-vis Šolskih sester. Ta kjer je sedaj bi morala biti sesterna, ker je zanje bolj zložna in njihovim načrtom bolj prikladna. Socialni odbor jim je dal častno besedo, da jim jo bo odstopil za ono vis-a-vis, in ker je večja, doplačal \$4000. Do tega pa doslej ni prišlo in bo menda ostalo pri besedi. Kot lastnik doma je bil predviden slovenski episkopat. Glede Gorice, če ostane italijanska, je bilo rečeno, da bi se v bodoči slovenski kolegij, ki bi se imel razviti iz tega doma, sprejemali tudi slovenski bogoslovci, a ordinarij bi ne bil solastnik. Pač pa slovenski samostojni (težko čitljivo, op. ur.) del, ki ga pa takrat še ni bilo. Za Trst nismo govorili a bi bilo analogno z Gorico.

To se mi je zdelo umestno zabeležiti, ker sem edina priča koncepcije in rojstva slovenskega doma. Njegovo nadaljno zgodovino prepuščam drugim, ki jo bolj poznajo kot jaz.

(podpis)

Rim, 14. jul. 1953.

P. Hugo Bren, O. F. M.
gen. definator "

Z gornjo objavo članka g. Rusa in dokumenta p. Brena je razprava o prodaji slovenske hiše v Rimu stopila korak dalje. Po ovinku, na katerega je zašel s svojim prispevkom g. dr. Robič (KT 463-464) se vračamo k osrednjim vprašanjem, ki smo jih postavili aprila: zakaj zadnji upravitelji hiše jasno ne povedo slovenski javnosti, ki je oskrbela sredstva za nakup hiše, pa čeprav je ta javnost bila morda samo slovenska duhovščina, ki se je odpovedala mašnim intencijam: — zakaj so smatrali potrebno prodati hišo; — zakaj javnosti niso tega vnaprej povedali in razložili; — zakaj doslej javnosti niso položili računa o prodaji; — in zakaj niso povedali, kaj so storili z izkupičkom. Dokler teh odgovorov ne bo, toliko časa ne bomo smatrali, da je zadeva zaključena.

Uredništvo.

DR. AVGUST SFILIGOJ:

S. D. Z. NI BILA PREOSNOVANA V SLOVENSKO SKUPNOST

PRIPOMBE K PISANJU KATOLIŠKEGA GLASA

12. oktobra je KATOLIŠKI GLAS objavil članek z naslovom "Pozno, a ne prepozno", ki obravnava zadevo samostojnih slovenskih strank, govori o posledicah informbirojevske obsodbe Titove Jugoslavije leta 1948 in pravi, da je zadnja teh posledic, potem ko so se duhovi pomirili, bila ta, da so slovenski levičarji svojo politično stranko razpustili, prešli v italijansko komunistično oz. socialistično stranko in se s tem prostovoljno odpovedali, da bi še nadalje nastopali kot samostojni politični dejavnik.

Nato sledi stavek: "Slovenski demokrati pa so si že prej ustanovili lastno slovensko stranko 'Slovensko demokratsko zvezo', ki so jo pred leti preosnovali v 'Slovensko skupnost' in jo postavili na vsedeželno raven".

Ta trditev ne odgovarja resnici, ker demokrati, ustanovitelji Slovenske demokratske zveze v Gorici leta 1947, niso te svoje stranke preosnovali v Slovensko skupnost.

Slovenska skupnost nima nič kaj opraviti s krovno organizacijo SDZ, ki sta jo sestavljali Slovenska katoliška skupnost in Slovenska demokratska skupnost in je slonela na krščanskih in demokratskih načelih z izrecnim poudarkom tudi na obrambi pred komunizmom.

Slovenska skupnost nima nič opraviti niti s Slovensko katoliško skupnostjo, ker so jo tudi v Gorici, kakor že prej v Trstu ob povezavi z ljubljanskim režimom, spremenili v Slovensko ljudsko gibanje in to preosnovali v Slovensko skupnost, ki se v svojem statutu ne sklicuje izrecno na krščanska in demokratska načela, še manj pa na obrambo pred komunizmom.

Preosnovo so izvršili potem, ko so izstopili iz krovne SDZ in s tem povzročili njen konec:

Na vse to niso predstavniki Slovenske demokratske skupnosti nikoli pristali in Slovenska skupnost se krivično zdaj pa zdaj sklicuje na SDZ, kot da bi bila nekaka njena naslednica po nazorih in po sodelovanju, proslavlja tridesetletnico njenega nastanka, prvega tabora v Mavhinjah in še kaj!

Tako, kakor vidimo, tudi KATOLIŠKI GLAS, ki je vse zgoraj navedene spremembe vedno odobravala!

S tem priznavajo veljavnost SDZ in se zdaj, morada tudi zaradi izgube glasov na Tržaškem in nobenih vidnih uspehov, kesajo, da so jo zavrgli!

Prva Jugoslavija ni bila zamisel slovenskih klerikalcev

V uvodniku "29. oktober 1918", v KATOLIŠKEM GLASU z dne 2. novembra, stoji med drugim trditev: "Prva Jugoslavija je bila predvsem zamisel in delo

slovenskih klerikalcev".

Niti to ne odgovarja resnici, ker je prva Jugoslavija bila predvsem zamisel slovenskega Sokolstva in vsega narodno naprednega političnega in kulturnega delovanja, medtem ko so slovenski klerikalci bili avstrijakanti.

Priča temu je tudi dejstvo, da so ob izbruhu vojne leta 1914 oblasti po vsej Sloveniji in tudi na Goriškem prijele in zaprle veliko število sokolskih in narodno naprednih ljudi pod obtožbo veleizdaje, srbofilstva, propagande za nastanek Jugoslavije in še kaj.

V goriških Brdih samih so bili aretirani kar trije iz Gradnikove družine v Medani, oče, pesnik dr. Alojz in njegov brat učitelj Rajmund, potem moj oče, župan občine Biljana, moj brat Viljem, poštni uradnik na Dobrovem in občinski tajnik Izidor Kozlin iz Biljane.

No, prav dr. Gradniku so očitali, "da je v prostorih Sokola na Dobrovem kazal na stenskem zemljevidu, kje bodo bodoče meje Jugoslavije". Vsem pa še to, da so se zbirali na poštnem uradu na Dobrovem, ki ga je vodil moj brat Viljem, in tam gojili zaroto proti Avstriji in v korist Srbije.

Kakor je videti iz knjige "Pogovori s pesnikom Gradnikom" Marje Borštnikove, je avstrijski policiji to povedal njen "zanesljivi konfident župnik Andrej Uršič iz Šlovenca pri Nablem, občina Biljana".

To dejstvo je po aretaciji potrdil tudi moj oče, ker je na zaslišanju zahteval, naj mu povedo, odkod prihaja ovadba!

Sam Bog ve, koliko smo takrat vsi družinski člani pretrpeli tekom treh mesecev (dokler se niso vsem odprla vrata goriškega zavora) in slišali besede prezira in groznje prav od strani domačih klerikalcev!

Bila je nedelja in klerikalci prvaki so očeta povabili na kosilo v Drnovk blizu Dobrovega, kjer se je pojavil orožnik in ga aretirali. Na očetovo vprašanje, zakaj je prišel v Drnovk in ne na njegov dom na Dobrovu, je orožnik povedal, da je dobil tako povelje.

No, oče je že naprej zaupno zvedel nakano, pa je kljub temu šel v Drnovk skupaj s sinom Virgilijem, prav zato, da bodo klerikalci spoznali vso hinavščino svojega početja!

Le ti so na vaški trg na Dobrovem zbrali tudi svoje privržence, da bi očeta sramotili, ko ga orožnik popelje tam mimo!

Oče pa je izbral, kakor mu je zakon dajal pravico, drugo pot odhoda v kazamato na goriški grad.

Klerikalci so bili proti očetu tudi zaradi tega, ker ga niso mogli nikoli premagati na volitvah. Županoval je namreč kakih dvajset let zaporedoma, pred njim pa moj ded Janez Sfiligoj, ki je prav kakor župan bil med prireditelji narodnega tabora leta 1869.

Našli pa so se tudi dobri, prijazni in jugoslovansko čuteči klerikalci. O tem priča tudi nadušenje, ki so ga pokazali ob obisku brata Viljema, dobrovoljca, v kraju Merate!

Prijazen slovenski orožnik, službujoč v Krninu, je nekega dne po očetovi aretaciji prišel do naše mame

in ji svetoval, naj nam otrokom ukaže strogo molčanje vsem, kar se dogaja, ker ovaduhi poročajo vsako besedo orožništvu!

S sestro Doro sem šel obiskat očeta in brata v gorški zapor; name je to napravilo mučen vtis.

Niti sanjalo se mi ni, da bom pozneje, pod fašizmom in celo po fašizmu, moral tudi jaz po raznih ječah in tam dolga leta trpeti. Seveda iz ljubezni do Jugoslavije!

Kakor povedano, so se, hvala Bogu, vsi srečno rešili iz zapora. Viljemu pa so vzeli službo in ga poslali na fronto, kamor so morali še trije moji bratje: Jožef, Alfred in Virgilij.

Družina pa je leta 1915 pričakala prihod italijanske vojske in leta 1916 romala v begunstvo v Lombardijo.

Tudi knjiga "Dobrovoljci-kladivarji Jugoslavije," ki je izšla v Ljubljani leta 1936 s člankom brata Viljema "Krst dobrovoljske zastave v Italiji," priča, da prva Jugoslavija ni bila predvsem zamisel slovenskih klerikalcev.

Viljem je namreč prišel v italijansko ujetništvo in se prijavil v legijo slovenskih dobrovoljcev proti Avstriji. Kot tak nas je po končani vojni obiskal v kraju Merate v Lombardiji.

Svoj članek "Krst dobrovoljske zastave v Italiji" zaključuje, s tem obiskom v zvezi, takole: "Med tem čakanjem (na odhod v Jugoslavijo) sem dobil tudi 5 dni dopusta, da sem mogel obiskati svojo ljubljeno mater, brate in sestre, ki so bili skupaj z ostalimi sovaščani iz Dobrovega in Biljane, vstavi našega dušnega pastirja, dekana, pozneje kanonika, Kumarja, vojni begunci v kraju Merate severno od Milana v Lombardiji. Moj oče je bil tedaj konfiniran na otoku Ustica v južni Italiji in ga nisem mogel obiskati".

"Še danes mi je živo v spominu, s kakšnim veseljem so me sprejeli moji rojaki kot jugoslovanskega dobrovoljca in kakšno navdušenje je vladalo med njimi. A moja vera je nezmanjšana: skupna borba in skupno trpljenje morajo končno privedi do soglasnosti in razumevanja ..."

"Verujem! Ker je ta vera naravna! Verujem, ker nas je tudi Kristus učil: ljubite se med seboj...".

Zadnja dva stavka pričata, da je Viljem imel v mislih tudi tiste, ki so bili krivi aretacij leta 1914 in ga potem v begunstvu pozdravljali kot jugoslovanskega dobrovoljca! In jim je odpustil!

Naj pripomnim še to, da so očeta poslali v Merate na otok Ustica po zlomu pri Kobaridu oktobra 1917 in da je brat Alfred bil koroški borec!

★ Pogovor s predsednikom ELG - nadaljevanje s 4.strani

K. T. Kot mi je znano, je številčno Jugoslavija dokaj slabo zastopana v ELG, čeprav je pomembno, da ste prav vi trenutno predsednik Grupe. Kakšno stališče so doslej zavzemali recimo Slovenci in Hrvati do Grupe?

R. M. Imate prav, da je Jugoslavija številčno slabo zastopana in upam, da se bo v bodoče spremenilo. Toda to ni niti krivda ELG niti moja osebna. Predvsem vam je znano, da pripadam jugoslovanski demokratični organizaciji - Južnoslovanski demokratični zvezi, ki od vsega začetka stoji na liniji demokracije in človekovih pravic, v pogledu narodnosti pa se zavzema za načelo samoodločitve, pravice do samostojnosti, enakopravnosti itd. Zato sem se od vsega začetka prizadeval, da bi bili

v ELG zastopani vsi narodi Jugoslavije. Morda se boste spomnili, da sem se že l. 1970, obrnil tudi na vašo skupino, na Slovensko Pravdo; torej pred osmimi leti, ko sem vam predložil, da bi zastopali Slovence v Grupi. Na žalost, nisem naletel na dovolj razumevanja. Podobno se je zgodilo tudi pri nekaj Hrvatih, na katere sem se obrnil.

Kar zadeva predstavništvo Jugoslavije so osnovna načela naslednja:

a. Vsi delegati morajo predstavljati demokratske skupine in morajo sami biti demokrati. To že samo po sebi v nekem pogledu omejuje izbiro.

b. Nemogoče bi bilo omejiti nacionalne delegacije samo na Slovence, Hrvate in Srbe, in pri tem ignorirati Makedonce, Muslimane in Crnogorce. Toda pri tem bi mogli naleteti na odpor drugih narodov, recimo Poljakov, ker bi lahko prišlo do tega, da ima Poljska samo en glas (načelo je: ena država ali narod - en glas) dočim bi jih imela Jugoslavija šest.

c. Osebnostno sem mnenja, da bi morali biti vsi naši narodi zastopani v delegaciji Jugoslavije, nato pa bi bilo treba z razgovori in sporazumom doseči od ostalih članov ELG, kako bi tretirali južnoslovansko delegacijo. Upam, da ne bo dolgo, ko bomo - z ozirom na ta moj pogovor z vami - lahko pozdravili kot delegata tudi Slovence. Razgovarjamo tudi z nekaterimi Hrvati.

Je še en drug faktor, ki je važen v pogledu nacionalnega ravnotežja: ELG je doslej delovala v skladu in brez težav. Kaj bi se zgodilo, če bi se včlanili skrajni delegati, recimo, ekstremni Srbi in ekstremni Hrvati? Njihovi spori in prepri bi mogli popolnoma paralizirati delovanje ELG in uničiti vse dosežanje uspehe in dosežke.

Da sta naprimer Belorusija in Ukrajina zastopana direktno, izhaja iz dejstva, da imata tako zastopstvo tudi v Združenih narodih, čeprav je tam to le formalnost. Kar zadeva Gruzijo, je ta postala neodvisna 26. maja 1918 in je bila svobodna država vse do marca 1921, ko jo je Rdeča armada okupirala. Nihče ne dvomi, da bi v primeru zloma Sovjetske zveze te tri nacije proglasile svojo neodvisnost, medtem ko obstaja ta možnost v pogledu Jugoslavije v glavem samo na Hrvaškem. Nisem mnenja, da bi na primer Muslimani in Crnogorci insistirali na neodvisnosti; celo glede Slovencev obstaja vprašanje. To vse so reči, ko jih je treba jemati v poštev, je zaključil intervju g. Rastko Marčetič.

BOJKOTIRANI 29. OKTOBER

Po poročilu *Associated Press* iz Varšave, kot je to objavil torontski *Globe & Mail* 11. novembra, so letos na Poljskem zopet po dolgem predledku trideset in več let proslavili 60-letnico osvoboditve Poljske, 11. novembra 1918. Uradno je namreč Poljska zadnjih trideset let prehajala molče preko tega datuma, ker se je tudi za poljske komuniste pričela zgodovina šele leta 1945. To je tipično posnemanje diktatur vseh časov. Mi starejši se še spomnimo Mussolinijev diktature, ki je imela svoj poseben koledar in se leta niso štela od Kristusovega rojstva ampak od ustanovitve fašističnega režima. Uradna Poljska je končno le spoznala, da se mora spoprijazniti s realnostjo, v katero tudi pada ta zgodovinski dan, ki so ga sedaj pravilno proglasili za državni, dela prost praznik.

Gornja obletnica je seveda podobna naši slovenski šestdesetletnici; očitno je še bolj važna, ker smo Slovenci prvič po tisoč letih dosegli za dve tretjini svojih sorojakov narodno svobodo, dočim so Poljaki le imeli svojo državo v srednjem veku, in enako so jo imeli tudi za nekaj desetletij pred 1918. Kot smo videli, je samo del slovenskega izseljenstva proslavil to obletnico, dočim je domači režim niti omenil ni. Vsekakor si današnji "ljudski" predstavniki delajo zelo slabo uslugo, da tako očitno važno zgodovinsko dejstvo popolnoma ignorirajo, ker s tem vztrajajo na ozkem partijskem stališču, češ, omembe vredna zgodovina se je pričela za nas šele leta 1945. Še slabšo uslugo pa delajo svojim somišljenikom in oporunistom, ker se ti z molkom popolnoma razkrijejo. Ako naprimer sledi "slovenskim" radio uram v Torontu ali "napredni" tisk v Kanadi in USA, jasno opaziš, da je zanje 29. oktober navaden jesenski dan. Te organizacije si po krivici nadevajo slovensko obeležje, ker se namreč v tem specifičnem primeru, sicer verjetno brez direktne naročila, toda po zdravi politični intuiciji, izogibajo tudi samo z besedico omeniti 29. oktober. S tem jasno pokažejo, na kateri strani stojijo, odnosno kateri stranki in liniji sledijo. Daleč sem od tega, da bi te različne organizacije in osebe označil za komuniste ali socialiste jugoslovanskega kova, toda ako se povrnemo na državljansko vojno 1941-45, se da debatirati, kdo je bil bolj zaslužen za revolucijo: Kidrič ali Kocbek?

Peter Urbanc

Po nekih vesteh naj bi štirje nemški teroristi izpušeni iz Jugoslavije, odpotovali v Irak. Koncem decembra se v Iraku mudi jugoslovanski zvezni notranji minister Hrljevič. Pred potovanjem ga je sprejel v posebno avdijenco Tito. — Londonski tisk je objavil, da so palestinski gverilci dobili od Libije podmornico, ki jo je izdelala Jugoslavija. Mornarje zanjo da vežbajo v Pakistanu, dočim so Libijce vežbali v Sovjetski zvezi.

T.S.

JUGOSLAVIJA JE IZPUSTILA ŠTIRI NEMŠKE TERORISTE

Zadnja leta so od časa do časa presenetila svet poročila o delovanju majhne skupine nemških teroristov. Čeprav je zaenkrat maloštevilna, je ta skupina večkrat izvedla drzne in dobro zasnovane napade, ugrabitve in umore, ki so vedno usmerjeni na osebe in središča nemškega političnega in gospodarskega življenja. Njih namen je, doseči zmedo in ohromitev v teh središčih ter v gospodarskem in notranje političnem oziru oslabiti državo, ki je važen steber v zahodnoevropski skupnosti. Teroristom se je že večkrat posrečilo zanesti v nemško javnost globok nemir in povzročiti vladi resne skrbi in probleme.

Teroristi v Nemčiji so najtesneje povezani z palestinskimi terorističnimi skupinami. Postojanke arabskih gverilcev na bližnjem vzhodu služijo nemškim tovarišem kot varno zatočišče v primeru preganjanja v Evropi. Tudi sicer je sodelovanje tesno. Nekaterih gverilskih akcij na bližnjem vzhodu so se priložnostno udeležili tudi posamezni nemški teroristi. Na drugi strani pa so na primer štirje palestinski teroristi jeseni leta 1977 ugrabili nemško potniško letalo, da bi izsilili izpust ujetih in obsojenih nemških teroristov.

Pri teh medsebojnih zvezah je igralo vazno vlogo jugoslovansko ozemlje. Prvič, po svojih dobrih letalskih zvezah tako z Zahodno Evropo kakor tudi z arabskimi deželami. Drugič pa, ker so jugoslovanske oblasti tolerirale prehode in začasno bivanje na svojem ozemlju. Nemška obveščevalna služba je začetkom leta 1978 ugotovila redna potovanja teroristov preko Jugoslavije, kjer so se priložnostno brez vsakih ovir tudi zadržavali.

Tako so se letos koncem maja nahajali v Zagrebu štirje glavni teroristični voditelji, katere je tedaj nemška obveščevalna služba tam odkrila. Nemška vlada je o tem uradno obvestila vlado v Beogradu in navedla točne podatke o osebah in kraju, kjer so se zadrževali. V smislu pogodbe med obema državama je Nemčija zahtevala aretacijo in izročitev terorističnih morilcev.

Spričo točnih navedb se jugoslovanska vlada ni mogla izogniti nemški zahtevi ter je teroriste dala aretirati. Istočasno pa je vlada v Beogradu predložila Nemčiji seznam osmih jugoslovanskih političnih emigrantov in s svoje strani postavila zahtevo po njihovi izročitvi "zaradi terorističnega delovanja proti Jugoslaviji."

Že leta in leta je bila Titova vlada preko svojih konzularnih zastopnikov točno obveščena o delovanju teh osmih emigrantov v Nemčiji, pa do tega trenutka ni nikdar zahtevala njih izročitev ali prišla na dan s trditvijo o terorizmu. Jasno je bilo, da Titovci izkoriščajo izredno ugodno in edinstveno priliko, ko imajo v

rokah nemške teroriste ter poskušajo izsiliti od Nemcev izročitev jugoslovanskih emigrantov, da bi tako oplahili druge in v kali zatrli vsako politično aktivnost v tujini. Nemška in jugoslovanska zahteva po izročitvi ljudi sta bili uradno in na zunaj obravnavani kot dve popolnoma ločeni zadevi, ki nimata med seboj prav nobene zveze in sta samo "slučajno" bili istočasno postavljeni. To je bil uradni, zunanji videz stvari.

Sleherni pa je vedel, da Titova vlada predlaga Nemčiji kupčijo: štiri nemške večkratne teroristične morilce za osem jugoslovanskih političnih emigrantov.

Vso stvar je vlada v Beogradu postavila na poslovno, trgovsko bazo. "Do, ut des" pravi stari rimski pregovor. "Dam če daš." Še bolj točno bi lahko jugoslovansko stališče opredelili takole: "Če ti ne daš, tudi jaz ne dam". Tako se je pozneje tudi v resnici zgodilo.

Nemška javnost je takoj sprevidela, za kaj gre. Pojavili so se številni glasovi, ki so svarili pred tem, da bi nemška vlada kar tako izročila emigrante v roke totalitarni državi. Tudi nemški škofje so se čutili dolžne, da so javno opozorili vlado, naj pazi, da ne bodo kršena načela humanosti in obče človeških pravic.

NEMŠKA ZAKONODAJA

Medtem pa je nemška vlada spričo jugoslovanske zahteve spravila v tek sredi junija postopek za izročitev. Šlo je torej za osem ljudi in sicer šest Hrvatov, enega Srba in enega Albanca iz Kosova. Večino teh ljudi so Nemci prijeli in stavili v začasni izročitveni zapor do končne rešitve tega vprašanja.

Po nemških zakonih je postopek sledeč: najprej preišče zadevo pristojno okrožno sodišče, ki ugotovi ali je podanih zadosti navedb in dokazov, da je nekdo izvršil teroristično dejanje. Če okrožno sodišče ne najde dovolj konkretnih podatkov ali če so navedbe zelo pomanjkljive, dvomljive in nejasne, potem sodišče izročitev zavrne. Taka odločba okrožnega sodišča je dokončna in je vlada na njo absolutno vezana. Obdolženi je v takem primeru definitivno oproščen in ne sme biti izročen. Če pa je okrožno sodišče mnjenja, da je izročitev dopustna, ima obdolženec možnost priziva na ustavno sodišče.

Če ustavno sodišče zavrne izročitev, je tudi ta odločba končna in jo mora vlada spoštovati. Če pa ustavno sodišče odobri izročitev, potem v zadnji instanci odloča nemška vlada ali bo nekdo izročen ali ne.

Pristojna okrožna sodišča so več tednov, v nekaterih primerih več mesecev, preiskovala podatke in dokaze, ki jih je predložila Titova vlada proti obtožencem. Navedbe so v splošnem bile nejasne in so se večinoma izražale v trditvah, da je ta ali oni obdolženec bil član "teroristične organizacije". Niso pa navedli, kaj je konkretnega storil in katera teroristična dejanja je zagrešil. V nekaterih primerih pa so se jugoslovanske navedbe nanašale na dejanja, za katera so bili dotični že pred časom kaznovani pred nemškimi sodišči. To seveda ni dopustno. Če je nekdo kaznen že odsedel v Nemčiji, ne more biti pozneje za isto dejanje vrnjen in znova kaznovan v Jugoslaviji.

Spričo vsega tega so okrožna sodišča za sedem obdolženih jugoslovanskih emigrantov izrekla izročitev za nedopustno. Ta odločba je bila, kakor sem že omenil, dokončna in je nemška vlada imela absolutno vezane roke. Sedem ljudi je bilo oproščenih in vsak postopek proti njim ustavljen.

Zadeva pa je bila drugačna pri osmem obdolžencu, Hrvatu, Stjepanu Bilandžiću. V njegovem primeru je okrožno sodišče našlo med obdolžitvami konkretne in osnovane navedbe, da je Bilandžić na primer sodeloval pri napadu nekega konzula in da je bil udeležen pri pošiljanju eksplozivov v Jugoslavijo. Okrožno sodišče je izreklo, da je Bilandžićeva izročitev dopustna.

Proti tej odločbi se je Bilandžić pritožil na nemško ustavno sodišče. Splošno pravno načelo je, da neka oseba pred sodiščem države, kamor naj bi bila izročena, ne sme biti v slabšem položaju, kakor bi bila pred sodiščem tiste države, ki naj to osebo izroči. Bilandžićev odvetnik je pred ustavnim sodiščem torej upravičeno navajal, da v komunistični Jugoslaviji ni neodvisnih in nepristranskih sodišč, kakor so v Nemčiji, ter da zato tam v političnih procesih ne pride do pravične in objektivne sodbe. Prilike v zaporih in postopanje s političnimi jetniki je v Jugoslaviji trdo in nečloveško.

Najmočnejši adut v rokah Bilandžićeve obrambe pa so bili dokazi, da je Udba na nemškem ozemlju že večkrat poskušala Bilandžića umoriti. Med drugimi poskusi so si Udbovci prizadevali najeti za Bilandžićev umor nekega Hrvata in nekega Nemca, ki pa sta o tem nagovarjanju že takrat brez odloga obvestila nemško obveščevalno službo. Bilandžićev odvetnik je vsekakor upravičeno navajal, da nobena pravna država ne more izročiti nekoga v roke taki državi, katera je že vnaprej hotela dotičnega umoriti.

SODIŠČE KLIČE VLADO

Spričo predloženih dokazov in številnih podrobnosti o akcijah Udbe na nemškem ozemlju, se je ustavno sodišče uradno obrnilo na nemško vlado in jo pozvalo, da glede tega zavzame svoje stališče in se pred sodiščem izjavi glede delovanja Udbe v Nemčiji.

Nemška vlada je najprej odlašala s svojim odgovorom sodišču, nato pa je napravila nenaden korak, ki ga ni nihče pričakoval. Vlada je namreč preskočila ustavno sodišče in odločila, da Bilandžić ne bo izročen, temveč bo za vse očitke in obdolžitve jugoslovanskih oblasti sojen pred nemškim sodiščem.

S to odločbo nemške vlade v prid Bilandžiću je bil seveda prekinjen in ustavljen ves postopek pred ustavnim sodiščem, ker Bilandžićev priziv na to sodišče ni imel več nobenega smisla, saj je itak vlada odločila v prid Bilandžiću.

Zakaj se je nemška vlada zatekla k temu nepričakanemu in docela nenavadnemu koraku?

Vlada sicer ni objavila razlogov za svoje ravnanje, vendar leži na dlani, da je hotela za vsako ceno ustaviti postopek pred ustavnim sodiščem, da ji ne bi bilo treba javno pred sodiščem zavzeti svojega stališča glede Udbe, kakor jo je ustavno sodišče pozvalo. Za nemško vlado je bila to silno mučna in kočljiva zadeva.

DEJANSKA USLUGA JUGOSLAVIJI...

Na eni strani je spričo številnih dokazov nemogoče zanikati Udbino delovanje v Nemčiji. Na drugi strani pa je za vlado nemogoča stvar, da bi z uradno izjavo pred ustavnim sodiščem priznala dolgoletno ilegalno delovanje Udbovcev in s tem poseg v nemško suvereniteto. Opozicija in vsa nemška javnost bi upravičeno vprašali, kako more neka odgovorna vlada kaj takega tolerirati. Nujno bi torej prišla na dan neverjetna šibkost in nedopustna toleranca vlade nemških socialistov. Cilj teh ljudi je, s politiko velike potrpežljivosti, popustljivosti in dobre volje, doseči dobro sožitje in odnose s komunističnimi državami, še prav posebno pa z Jugoslavijo zaradi njenih zvez s tretjim svetom. Komunističnim totalitarcem je to znano in oni dobro vedo, da si na račun te mentalitete lahko ogromno dovolijo. Bil bi strašen diplomatski škandal tudi, če bi nemška vlada pred sodiščem javno obtožila Jugoslavijo terorizma na svojih tleh.

Če nemška vlada ne bi izrekla svoje odločitve v prid Bilandžiću, bi se postopek pred ustavnim sodiščem nadaljeval in bi to sodišče itak izreklo isto odločbo, to se pravi, da Bilandžićine sme biti izročen. Spričo dokazov, da je Udba Bilandžiću stregla po življenju, ustavno sodišče do kakšne drugačne odločitve sploh ne bi moglo priti.

Nemška vlada torej Bilandžićeve izročitve nikakor ne bi mogla doseči, tudi če bi to izrecno hotela. Nemčija je pač pravna država in se mora vsak, tudi vlada, držati zakonov in ustave.

...IN JUGOSLOVANSKA HVALEŽNOST

Titova vlada se je znašla pre dejstvom, da ne bo dobila v roke nobenega od osmih emigrantov, ki jih je zahtevala. Zato je vlada v Beogradu izpustila štiri najbolj nevarne glave nemškega terorizma in večkratne morilce. Agencija Tanjug je 17. novembra objavila, da so imenovani teroristi bili izpuščeni in so zapustili Jugoslavijo. S tem so jugoslovanski komunisti na široko odprli vrata za nadaljne zločine in krvoprelitja, ker se bodo izpuščeni teroristi nedvomno kmalu pojavili v Nemčiji in nadaljevali s svojim krvavim delom.

Ko je bilo objavljeno poročilo o izpustitvi, je nemški poslanik v Beogradu zaprosil za avdienco pri notranjem ministru Hrljeviću. Poslanik je moral dva dni čakati, da je bil sprejet, kar pomeni izredno grobost pri občevanju z diplomati. Ko je nemški poslanik zaprosil za podrobnosti o izpustitvi, mu Hrljević ni povedal ničesar. Dva tedna po izpustitvi nemške oblasti še vedno ne vedo, kdaj točno so bili teroristi izpuščeni (razni znaki govorijo za to, da so bili izpuščeni že dosti časa, morda več tednov, pred objavo uradnega poročila, da so imeli čas za umik in da zabrišejo vse sledove za seboj), kam so odšli, s kakšnimi potnimi listi, katera država jih je sprejela i. t. d.

Z namernim prikrivanjem podatkov tudi po izpustu Titova vlada otežkoča in onemogoča nadaljne zasledovanje terorističnih morilcev izven Jugoslavije. Titovci so se s tem direktno postavili v vlogo sodelavcev in podpornikov teroristov.

Izpustitev sama, kakor tudi vse obnašanje Titovcev

že po izpustitvi, pomenijo krepko klopoto nemški vladi. Jasno je, da popustljivost in čezmerna toleranca nemških socialistov ne prinaša šadov in uspehov.

Nobenega dvoma ni, da je pri vprašanju izpustitve prevladala trda, dogmatična struja med jugoslovanskimi komunisti. Gotovo so pa med njimi tudi skupine in posamezniki, ki nad izpustitvijo nemških teroristov niso ravno navdušeni.

TITOVA ODGOVORNOST

Poleg tega ni dvoma o tem, da je Tito osebno v ta korak privolil. Brez njegove vednosti in odobrenja tega niso storili.

Kako je mogoče razlagati to neprijateljsko, naravnost sovražno zadržanje jugoslovanskih komunistov do Nemčije, od katere ima Jugoslavija ogromne gospodarske koristi in ki tolerira mnogo preko mere vse, kar Titovci počenjajo?

Predvsem in v prvi vrsti pomeni izpustitev teroristov maščevalno gesto samovoljnih in nadutih totalitarcev, ki vedo, da imajo pred seboj slabiče (nemško socialistično vlado) in da si lahko dovolijo kakršnokoli brezobzirnost.

Poleg tega je verjetno prišla do izraza tudi intervencija v prid teroristom s strani ekstremističnih arabskih elementov (n. pr. Arafat) in arabskih vlad, s katerimi je Jugoslavija v dobrih odnosih in ki so se za izpust teroristov nedvomno zavzeli.

Mogoče je, da je vsaj do neke mere, pri vprašanju izpustitve vplivalo tudi dejstvo, da so nemški teroristi po svojem bistvu marksisti-leninisti, prav tako kakor so to jugoslovanski komunisti. Ugledni nemški časopis FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG je v začetku novembra objavil, da so letos poleti jugoslovanske oblasti dale po ovinkih vedeti nemški vladi, da so ujeti nemški teroristi napravili na Jugoslavijo zelo dober vtis. Dalje so Titovci dali vedeti, da so ti ljudje po njihovem mnenju mladi idealisti, ki so svojim jetniškim paznikom v Jugoslaviji izjavili, da se borijo za iste cilje in tak družbeni red, kakor so ga uvedli jugoslovanski komunisti.

Ni torej izključeno, da je ta element duhovne sorodnosti tudi nekaj doprinesel k izpustitvi.

Morda so se Tito in tovariši spomnili svojih lastnih krvavih dejanj in časov, ko niso bili v ničemer drugačno in boljši, kakor so sedaj nemški teroristični zločinci.

NEMŠKI IN JUGOSLOVANSKI TERORISTI

Od našega sodelavca

Ob strahovitem ogorčenju Nemcev je Jugoslavija izpustila štiri osumljene nemške teroriste, ki so jih aretarali v Zagrebu letošnjega maja. Kratko poročilo 17. novembra, ki so ga časopisi objavili naslednjega dne, je naznanilo, da je okrožno sodišče v Beogradu "po opravljenem postopku zaradi pomanjkanja dokazov sprejelo sklep, s katerim zavrača prošnjo zveznega pravosodnega ministra Zvezne republike Nemčije po izročitvi obdolženih nemških državljanov... ker niso izpolnjeni

zakonski pogoji za izročitev." Sklep je postal pravomočen, ker ga je potrdilo vrhovno sodišče Srbije, potem ko ga je pretehtalo in po zaslišanju glavnega tožilca SR Srbije. "Po pravomočnosti sklepa so omenjenim zahodnonemškim državljanom kot nezazehelim osebam odpovedali pravico bivanja v naši državi."

Nemška vlada je poskočila od besa, ker niti tega ne ve, kam so štiri osumljeni teroristi odpotovali. Vsi štiri so namreč najbolj nevarnih teroristov. Brigitte Mohnhaupt je osumljena sodelovanja pri umoru nizozemskega policista v Utrechtu septembra 1977; Sieglinde Hofman je osumljena kot članica tolpe, ki je ubila nemškega vrhovnega tožilca Bubacka v aprilu 1977; Rolf - Clemens Wagner in Peter Boock pa sta osumljena sodelovanja pri umoru bankirja Jurgena Ponta julija 1977 in voditelja delodajalcev Hans-Martina Schleyerja oktobra 1977. O vseh teh umorih so jugoslovanski časopisi mnogo pisali in tudi navajali imena osumljenih teroristov, katere so lovili po vsej Evropi.

ARETACIJA V PARIZU

Na pariškem letališču so 12. maja prišli terorističnega tovariša Stefana Wisniewskega, ki je priletel iz Zagreba. Na podlagi dokumentov, ki so jih našli pri njemu, so v Zagrebu aretirali omenjene štiri, ki so bili v Jugoslaviji na oddihu sponarejenimi potnimi listi. Bonn je bil 17. maja obveščen o aretaciji in je 23. maja poslal v Beograd prve dokumente z zahtevo po izročitvi. V Beogradu niso sedeli križem rok: 25. maja so poslali v Bonn zahtevo za izročitev 8 hrvaških emigrantov pod obtožbo, da so organizirali in izvajali teroristična dejanja proti Jugoslaviji. Imen teh osmih v Jugoslaviji uradno niso objavili. Na dan so prišla le, ko so nemška sodišča zavračala zahteve po izročitvi. Zadnji upi, da dobe hrvaške ekstremiste v svoje krepplje, so se jugoslovanskim oblastem izjalovili 13. septembra, ko je bilo naznanjeno, da so sodišča odbila zahtevo za izročitev Ljubomira Dragoja in Nikole Miličevića "zaradi pomanjkanja dokazov", a pristala na izročitev Stjepana Bilandžića. Kljub temu je bonska vlada odločila, da tudi Bilandžića ne bodo izročili, ker da je storil kazenska dela v ZRN in se proti njemu vodi postopek. Naslednjega dne so Bilandžića spustili iz zapora in mu pozneje tudi izdali potni list, da bi obiskal ZDA. Dragoje je bil odsedel nekaj let v nemških zaporih, ker je izdeloval bombe, pri čemer mu je odneslo roko. Miličevića so obtoževali, da je organiziral bombne napade v Jugoslaviji leta 1975 in naslednjega leta umor konzula Zdozca v Frankfurtu. Stjepanu Bilandžiću pa so pripisovali glavno vodstvo in organizacijo akcij proti Jugoslaviji. Ko so ga Nemci izpustili, so jugoslovanska občila dvignila vik in krik in ogorčenja zaradi "toleriranja proti-jugoslovanskih teroristov" ni bilo ne konca ne kraja. Jasno je bilo, da bodo Nemcem vrnili milo za drago.

Vse te mesece so si jugoslovanske oblasti od pričakovanja meje roke, toda na zunaj so se resno držale. Predstavniki zveznega sekretariata za zunanje zadeve Mirko Kalezić je nekajkrat zanikal vsakršno zvezo med nemško in jugoslovansko zahtevo za izročitev teroristov.

Nihče ni pojasnil, zakaj se je Jugoslavija spomnila na izročitev hrvaških ekstremistov šele takrat, ko je imela nemške teroriste v rokah, čeprav se je že dolga leta pritoževala nad njimi. Nemških teroristov pa jugoslovanska občila na lepem niso več poznala po imenu, ampak so pisala le glede "nekaj mladih zahodnonemških državljanov".

NEKOMU SE JE ZELO MUDILO

Že 5. novembra je beograjski tednik NIN napovedal, da bodo mlade Nemce izpustili, ker jim poteka kazen za ilegalni prestop meje s ponarejenimi potnimi listi, dokazi za teroristična dejanja pa so pomanjkljivi. Uradni predstavnik Kaležić je še 16. novembra odbijal vsakršno izjavo o nemških teroristih, češ da je izključena pristojnost sodišča, da objavi odločitev. Takoj naslednjega dne je sodišče objavilo odločitev. Ne samo to: v teku petkovega dopoldneva naj bi bil opravljen postopek na okrožnem sodišču v Beogradu, sodišče naj bi sprejelo odločbo, kurir naj bi v diru nesel odločbo na vrhovno sodišče Srbije, ki naj bi jo pretreslo in tudi zaslišalo vrhovnega tožilca Srbije, nakar naj bi jo potrdilo, in še tisti trenutek naj bi štiri Nemce naložili na avto, ki je oddrvel ne letališče, kjer je čakalo letalo s prižganimi motorji, tako da so bili zunaj Jugoslavije, ko je bilo izdano sporočilo. Taka naglica bi bila neverjetna za vsakršno sodstvo, kaj šele jugoslovansko, kjer se postopki vlečejo leta, ne mesece.

Sama objava odločbe je torej več kot sumljiva. Utemeljitev s pomanjkanjem dokazov naravnost posema odločbe nemških sodišč. Pri tem so prešli preko dejstva, da postopek za izročitev ni proces, ki odloča, če je obtoženi kriv ali ne; dovolj je le utemeljen sum in prepričanje, da bo sodišče v državi, ki zahteva izročitev, pravično sodilo o krivdi. Za utemeljen sum pa bi bil že beg iz Nemčije s ponarejenimi potnimi listi zadosten. Beograjskemu in srbskemu sodišču edino ni mogoče očitati, da o postopku za izročitev ni uvedlo javne razprave, na kateri bi tudi javnost zvedela, za kaj gre. Take razprave tudi v Nemčiji niso v navadi, ker je sorodstvo med nemškim in jugoslovanskim sodstvom večje kot med nemškim in angleškim ali ameriškim.

"NAPAD JE NAJBOLJŠA OBRAMBA"

Vse kaže, da so jugoslovanske oblasti pričakovale, da se bo v Nemčiji dvignilo ogorčenje in da bo tudi drugod po svetu Jugoslavija prišla na slab glas, ker podpira teroriste. Napad se jim je zdel najboljša obramba. Zato so jugoslovanski časopisi istega dne, ko so objavili izpustitev nemških teroristov, na istih straneh in na isti način objavili tudi poročilo o umoru jugoslovanskega državljanja Radimirja Gazija v Konstanzu v ZRN. Revez je bil sicer že en teden mrtev, a so ga pogreli za to priliko. Sarajevčana Gazija, ki je bil na obisku pri bratu, so ubili 11. novembra, kot kaže v pijanskem pretepu s politično barvo. Eden od morilcev se je vdal policiji; druga dva sta po jugoslovanskih navedbah znana hrvaška ekstremista, ki ju skriva fašistično podzemlje. Ta umor je dal priliko za plohe besed o dvojnih vatlih, s katerimi merijo terorizem v Nemčiji: na vsa

usta so proti terorizmu v Nemčiji, obenem pa podpirajo terorizem proti Jugoslaviji.

Nemška jeza pa je bila hujša, kot so Jugoslavlani pričakovali. Kljub temu jim ni prišlo nič boljšega na misel, kot da so očitali Nemcem dvojno mero in podpiranje terorizma. Odločbo jugoslovanskega sodišča so brez dokazov zagovarjali kot pravično. Mirko Kaležić je na tiskovni konferenci 24. novembra dejal, da je "znana stvar, da so sodišča pri nas v opravljanju sodne funkcije neodvisna in da sodijo na podlagi ustave in zakonov... Vpliv drugih organov na sodno odločitev ali na spremembo sodne odločitve po naših zakonih ni možen. V tem primeru to konkretno pomeni, da je izključena možnost, da bi državni organi vplivali na odločbo sodišča ali jo spremenili. Iz povedanega sledi, da so naša sodišča ravnala zakonito, ker je postopek tekel, kot je predpisano v zakonu," je trdil Kaležić po načelu, da ti bodo začeli verjeti, če dovolj dolgo ponavljaš isto pesem.

Glede izjav politikov in pisanja nemškega tiska je Kaležić dejal, da "jih odločno zavračamo, zlasti pa tiste, ki trdijo, da je odločitev jugoslovanskega sodišča udarec boju proti mednarodnemu terorizmu. Načelno stališče Jugoslavije o mednarodnem terorizmu je zelo dobro znano. Jugoslovanska praksa od vojne sem potrjuje, da Jugoslavija nikoli ni dovolila, da bi njeno ozemlje izkoriščali za organiziranje akcij proti tujim državam in da na ozemlju Jugoslavije ni bilo niti enega terorističnega dejanja proti diplomatskim, konzularnim in drugim predstavnikom katerekoli države." Iz zahodnih držav pa so proti Jugoslaviji izvedli več kot 200 terorističnih akcij, od teh 40% v Nemčiji ali iz Nemčije, pričemer so ubili v ZRN tri jugoslovanske diplomate in več delavcev na začasnem delu.

HRVAŠKE AKTIVNOSTI UTEGNEJO BITI NJIHOV LASTNI GROBOKOP

Amerikanski tisk, pa tudi oblasti, si niso na jasnem, odkod izvirajo izsiljevalna pisma, ki jih že od junija dalje dobivajo nekateri Hrvati, da morajo na nek paragvajski naslov poslati po več tisoč dolarjev, čeprav hrvatski emigrantski tisk piše v glavnem obratno. Jugoslovanske diplomatske oblasti trdijo, da gre pri tem za medsebojna hrvatska emigrantska obračunavanja, dočim trdijo hrvaški emigranti, da je vse skupaj delo Udbe, ki hoče s tem zasejati zmedo med emigrante in se obenem z umori znebiti gotovih Hrvatov, ni dvoma da FBI jemlje v poštev tudi to možnost. Toda po drugi strani je treba upoštevati tudi komentar NEW YORK TIMESA 7. novembra, kakor je ob koncu poročila ocenil položaj:

"Cikojev umor sovpada v leto, ko sta bila dva prištaša vlade predsednika Tita napadena in ranjena v New Yorku, jugoslovanski konzulat v S. Frisou je bil zažgan in zahodno nemški konzulat v Chicagu za kratek čas zaseden, talci pa ugrabljeni z namenom izsiliti od bonnske vlade izpust več Hrvatov, ki so bili pod obtožbo terorizma."

Septembra so v državi NY ubili Ante Cikoja, za katerega trdi sin, da ni bil politično aktiven. Hrvat Nikoliću v Chicagu so bombardirali podjetje. V Kaliforniji pa so ubili Križana Brkića, člana Hrv. nar. vijeća. (zps)

1918 Slovenia Ars 1978

Za letošnjo šestdesetletnico osvoboditve izpod avstro-ogrskega jarma so Slovenci v svobodnem svetu izdali in poklonili svoji domovini prve slovenske zlatnike in srebrnike, da bi na tak način poudarili za Slovence najvažnejši dan novejše zgodovine.

Zlatniki imajo premer 20 mm. Čistost zlata in srebra je zajamčena z uradno označbo kovnice na samih kovancih; vsaki seriji je priložen oštevilčen garancijski list. Kovanci predstavljajo izredno umetniško in kovniško kakovost, tako da nakup kovancev v resnici pomeni, - posebno za naše čase, - dobro naložbo, povezano z neznatnim rizikom. Ker cena zlata in srebra ni stalna, priporočamo čimprejšen nakup, ker je cena lahko preključana brez predhodnega opozorila.

V kolikor kdo ne bi bil zadovoljen s kakovostjo zlatnikov, jih ima pravico, nepoškodovane, vrniti tekom enega leta po nakupu. Kovanci so primerno darilo za takšne priložnosti kot so krst, birna, poroka, godovi, rojstni dnevi, poklon društvenim delavcem in še prav posebej darilo rojaku v domovini.

Pobudniki te narodno kulturne akcije so se obvezali, predati dobiček do vsote pet tisoč dolarjev slovenskim zamejskim in zdonskim organizacijam, in to za šolanje slovenskih koroških dijakov in za izdajanje primorskega in zdomskega demokratičnega tiska.

Iščemo zastopnike v raznih državah. Pojasnila na splošno in posebej za Kanado daje *dr. Peter Urbanc, 1 Daleberry Place, Don Mills, Ont. M3B 2A5, tel. 447-4332, urad 534-8891.*

1



Serijski št.:
Serija 6 zlatnikov v etuiju:
posamezni zlatnik:

	Kanadski dol.	USA dolarji	Poštnina v dol.
Serijski št.:	328.00	278.00	5.00
Serijski št.:	56.70	48.00	2.00
Serijski št.:	102.70	87.00	6.00
Serijski št.:	18.80	16.00	2.00

Tehnične podrobnosti:

Zlatniki: premer 20 mm, teža 3.50 gr, čistost zlata 986-24 karatov, naklada 580
Srebrniki: premer 30 mm, teža 12 gr, čistost srebra 1000, naklada 500.

Vsi kovanci so enaki, izjema sta le Trubarjeva kovanca, ki sta za 10% težja.



2



3



4



5



6

(Pobudniki akcije se zahvaljujejo *Klicu Triglava*, ki je pripravil in brezplačno objavil gornji oglas.)

KAKO SMO PRIŠLI DO PRVIH SLOVENSkih ZLATNIKOV IN SREBRNIKOV

Pogovor našega sodelavca s Petrom Urbancem

Pred šestdesetimi leti, 29. oktobra 1918., se je za Slovence končala avstro-ogrška nadoblast. Ker v domovini tega zgodovinskega datuma oblasti ne priznajo in tako tudi Slovenci večinoma ne poznajo, je nekaj Slovencev v svobodnem svetu pred časom sklenilo, izdati prve slovenske zlatnike in srebrnike in jih simbolično pokloniti svoji domovini za njen jubilej.

KLIC TRIGALAVA na posebni strani objavlja oglaš za nakup teh kovancev z njihovim opisom in podobami.

Obenem je naš sodelavec stopil v stik z glavnim pobudnikom te akcije, dr. Petrom Urbancem v Kanadi, in mu postavil nekaj vprašanj, katerih odgovori naj pojasnijo okoliščine te akcije in kovance same:

*

K. T. Kako ste prišli do ideje, izdati prve slovenske kovance v žlahtnih kovinah?

P. U. Že v zgodnji mladosti sem se bavil s filatelijo in resno trgoval z znamkami. Kot veste, numizmatika ni daleč od filatelije in tako sem se hote ali ne hote vedno zanimal tudi za kovance. Že pred leti me je naš rojak dr. Miloš Vauhnik opozoril na narodno-kulturno in gospodarsko stran izdajanja spominskih kovancev, vendar pa tedaj, v pogovorih nisva prišla daleč. Dr. Vauhnik je sicer pozneje sam izdal spominsko medaljo generala Maistra, toda ne v žlahtni kovini.

K. T. Kdo sodeluje zdaj pri tej akciji.

P. U. Rojaki v Nemčiji in v Švici, ki so v privatnem dogovoru z menoj.

ŠEST MOŽ

K. T. Sodeč po osebah, ki so upodobljene na kovanjih, ste kar dobro zadeli: Trubar, Prešeren in Cankar gotovo več kot dostojno predstavljajo slovensko kulturo, medtem ko sta naša svetniška kandidata Baraga in Slomšek po svojem delovanju - narodnem in verskem - nesporna: Baraga je ponesel luč vere v misijonske dežele in s tem slovensko ime, Slomšek nam je oblikoval prve učbenike v domačem jeziku in s prenosom sedeža lavantinske škofije v Maribor narodnostno rešil to izpostavljeno mesto. Sporna osebnost bi lahko postal s amo politik kova dr. Janeza Ev. Kreka, če ne bi njegova narodna akcija o pravem času usmerila Slovence v pravec, ki nas je oh končani prvi svetovni vojni, - vsaj simbolično, - postavil na stran zmagovalcev. Tudi njegovo delovanje na socialnem polju nima para v slovenski preteklosti. Več preglavic pa so vam delale hrbtne strani kovancev, vsaj zdi se mi tako.

P. U. Namen je bil, pokazati podobe največjih Slovencev do leta 1918. Imate prav, da glede oseb ne more biti mnogo ugovorov.

Kar zadeva narodne simbole, bi takole pojasnil:

- Pri Cankarju smo podali njegovo geslo, ki je veren odsev njegovega pisanja, kakorkoli je že potem sam nihal med eno ali drugo stranjo. Grb Vrhnike bi mogočla biti nekakšna alternativa za obratno stran kovanca, toda "nebesa pod Triglavom" so gotovo prej blejski otok s planinami v ozadju kot karkoli drugega.

- Pri Baragi bi kak indijanski motiv morda bolje označil njegovo misijonstvo, vendar bi se ta preveč odmaknil od domovine. Marija Pomagaj z Brezij verjetno najlepše predstavlja Baragovo in našo vero, ne glede na to, da je to bila in kljub spremenljivim prilikam ostala naša največja božja pot.

- Slomšek ni zadal težav; Maribor je povezan z njim na življenje in smrt. Stolnica bi lahko nadomestila mestni grb, a ne bi istočasno širše izpričala pomena slovenskega Maribora.

- Krekova podoba politično predstavlja združeno Slovenijo. Zemljevid slovenskih pokrajin leta 1918 jo kaže nazorno.

- Prešeren bi lahko imel različne hrbtne podobe, toda "Največ sveta otrokom sliši Slave" ne more biti lepše ovekovečen kot zgodovinskim vojvodskim prestolom, četudi sam Prešeren direktno ni bil povezan s Korotanom.

- Trubarjeva knjiga ima letnico 1551, ko so izšle prve slovenske bukve. Plečnikova Ljubljana, kot slovensko glavno mesto, je morala dobiti vidno upoštevanje, poleg tega, da je Trubar deloval v Ljubljani.

UMETNIŠKO - TEHNIČNA IZVEDBA:

K. T. Ste imeli kakšne težave z nabavo originalnih podob. Če nič drugega, za časa Primoža Trubarja fotografije še niso poznali.

P. U. Vzeli smo podobe, ki so najbolj poznane in očem sprejemljive. Problem je predstavljal Evangelist Krek, saj se mož nikdar ni rad postavil pred kamero. Pričujočo podobo mi je potem preskrbel dr. Kacin iz Trsta.

K. T. Gotovo ste imeli velike tehnične težave, saj naklada ni visoka in gotovo tudi sredstev niste mogli razmetavati.

P. U. Da, tehnična izvedba je bila težavna, prav zaradi omejenih sredstev, ki so jih narekovali zakoni tržišča, s katerim lahko računamo. Če bi imeli možnost proste prodaje v domovini, bi naš posel bil dokaj lažji.

Umetnikova vloga je bila, napraviti model iz mavca. Obrtnik potem ta model obrne v negativ, zmanjša vse do velikosti kovanca v silno odporni litini, da se pri "kovanju" (vlišanju) ta ne obrabi prehitro. Imeli smo ponudbe kovnic iz več dežel; nazadnje smo se odločili za nemško kovnico. Kvaliteta kovancev je po jasnosti obrisov in posrečeni Trubarjevi risbi izvanredna.

K. T. Cena se zdi nekam visoka. Kaj bi rekli k temu?

P. U. Če upoštevamo ceno drugih kovancev po

●/Nadaljevanje na 23 strani 2 stolpeci/

IZJAVA

SKUPINE ZA DEMOKRATSKO ALTERNATIVO

"Nihče od narodov Jugoslavije se ne more izogniti posledicam svojega geopolitičnega položaja"

1. "Narodi Jugoslavije živijo na križišču evropskega vzhoda in zahoda. Ne glede na to, če si naši narodi želijo Skupnost ali ne, se nihče med njimi ne more izogniti posledicam svojega geopolitičnega položaja.
2. Z odhodom predsednika Tita bo spričo nevarnosti, ki grozijo ne samo jugoslovanski skupnosti kot celoti ampak tudi vsakemu posameznemu narodu, njegovim naslednikom vsiljena pot evolucije in pluralizma v pogledu opuščanja enostranskega sistema.
3. Razvojni proces, za katerega se kaže zavzemati, bi naj bil :
 - a) v smeri zagotavljanja temeljnih človekovih pravic vsem državljanom;
 - b) za ohranitev državne skupnosti kot policentrične zveze narodov Jugoslavije - prek prehodnega stanja, kakor si je ta razvoj zamislila in ga predlagala Skupina za demokrasko alternativo že od leta 1963.
4. Nekateri radikalni koraki v teku evolucije bi mogli povzročiti možnost nemirov z namenom, razbiti državo, pa tudi možnost drugih nasilnih obračunavanj. Slejkoprej bi takšne motnje mogle izzvati tuje intervencije. Takšen razvoj bi bil usoden za nas vse.
5. Zato se procesu evolucije že spočetka in pri vsakem nadaljnjem koraku vsiljujejo naslednja vodilna načela :
 - a) Vsakemu narodu Jugoslavije je treba zagotoviti pravico, da čimprej v svobodnih razmerah z večino odloči, ali bo ostal v državni skupnosti ali ne.
 - b) Vsem državljanom in vsem posameznim narodom je treba zagotoviti pravico, da se v miru in svobodi med seboj sporazumejo o temeljnih vprašanjih svojega obstoja.
 - c) Toda še pred takšnimi sklepi - in to pri vsakem koraku evoliucijskega procesa - naj se uresniči težnja, da se vztrajno in previdno izvedejo maksimalne reforme za decentralizacijo in politični pluralizem. Tako sredobežne sile ne bi motile končne svobode pri samoodločanju vsakega naroda.
6. Dolžnost demokrasko opozicije, ki zagovarja večstrankarsko politično ureditev, je, da že od začetka podpre reforme obstoječega stanja prek evolucije.
7. Dolžnost vseh, ki sodelujejo v procesu evolucije, je, da ne glede na svoja ideološka stališča s svojim javnim delom pokažejo, da želijo ohraniti prijatelj-

ske odnose z vsemi državami vzhodnega, zahodnega in nevvrščenega bloka.

8. Znano je, da je v domovini že prišlo do nekkih pogovorov med posameznimi Srbi in Hrvati o izvedbi reform, ki so potrebne za svobodnejše javno življenje.
9. Na sestanku v Londonu smo 2. in 3. decembra 1978 izrazili odločenost, da tudi v prihodnosti podpremo politično sodelovanje vseh narodov Jugoslavije za mirno in svobodno rešitev skupnih vprašanj.

Zgoraj omenjenega sestanka v Londonu so se udeležili : Svetozar Bižić, Miodrag Djordjević, Vane Ivanović, K. St. Pavlović, Branko Pešelj, Nenad Petrović, Dušan V. Popović, Vladimir Predavec, Franjo Sekolec, Desimir Tošić in Adil Zulfikarpašić.

Na sestanek so bili povabljeni, a se ga niso mogli udeležiti : Dušan Pleničar, Ljubo Sirc in Boško Vračarević.

VLADIMIR BAKARIĆ O NOTRANJI IN ZUNANJI OPOZICIJI TITOVEMU REŽIMU

Na drugi seji Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije 19. decembra v Beogradu je o zunanje in notranjepolitičnih vprašanjih govoril član predsedstva dr. Vladimir Bakarić. V daljšem ekspezeju se je dotaknil tudi 'notranje in zunanje opozicije'. Ugotovil je, da notranja "opozicija ne drži križem rok in da se poskuša trdneje zasedrati tako v organizacijskem kot tudi v idejnem pogledu. Pri tem gre za tiste opozicijske skupine, ki so nam že od prej znane in s katerimi smo svojčas imeli odkrite in javne konflikte. To so ljudje, kot na primer Djilas in plejade ljudi iz nacionalističnih, liberalističnih, birokratskih in drugih vrst. Opaziti je bilo tendenco, da poskušajo med seboj navezovati stike, poiskati skupen jezik kljub razlikam, ki jih ločujejo, ter sestaviti nekakšen političen program.

Kolikor lahko ocenimo različne zbrane podatke o nastopih in pogledih teh ljudi, se poskus za izoblikovanje programa suče okoli najbolj reakcionarne interpretacije helsinških dokumentov. Gre za program, ki naj bi eksploital podmene o človekovih pravicah, jim dal nekakšno našo lažno obliko in s tem ustvaril politično sformirano ofenzivno opozicijsko skupino kot protiutež vladi.

Vsa stvar se omejuje na boj za svobodo govora za takšne protikomunistične korifeje, kot so Mihajlov in podobni, ter na boj za izoblikovanje nekakšne parlamentarne oblike vladavine v državi. Očitno je, da so temeljni programa zvesti tistim mednarodnim krogom, ki žele spodbuditi disidentstvo tiste vrste, ki naj bi bilo poslušno orodje v mednarodnih pričkanjih in izzivanjih napetosti. Vse kaže, da imajo takšne intencije programa za cilj ekspropriirati pravice delovnih ljudi, da o svojih proble-

mih sami odločajo po svojem lastnem sistemu samoupravljanja in socialistične demokracije. O bistvenih problemih družbe se ti ljudje ne izrekajo. O vprašanih, na primer družbene lastnine, niso doslej nič povedali. Sistem demokracije, kakršnega predlagajo, bi sam samodejno s tem opravil in stvar likvidiral. Kljub slabim uspehom pri oblikovanju takšnega programa pa so posamezniki na moč aktivni pri objavljanju svojih sestavkov v tujini. Tam so tudi ustanove in založbe, ki jim odpirajo svoja vrata in pri katerih naročajo protijugoslovansko in protikomunistično literaturo. Nismo posvetili posebne pozornosti tem povezovanjem, kot tudi ne temu, da bi identificirali mrežo, ki jim daje širo publiciteto. Vendar pa smo napravili neke korake v tej smeri in verjetno boste v kratkem lahko dobili pregledne materiale o protijugoslovanskih centrih in njihovi povezanosti s to našo opozicijo. Stvar je v teku in jo poskušamo urediti," je dejal dr. Bakarić.

Potem je Bakarić omenil, da ni bilo večjih odprtih spopadov na političnem področju, tudi ne z nacionalizmom. Pri tem pa je opozoril, da bi do tega lahko prišlo v bodoče, če ne bodo budni. Spomnil je komite, kako je prišlo do takega primera v preteklosti, ko so nekateri nacionalisti "s krepko podporo nekaterih ljudi iz različnih forumov zveze komunistov" izrabili devizni režim in potegnili za seboj precejšnjo množico.

Potem je Bakarić lopnil po "nekaterih krogih v vseh cerkvah", ki težijo za tem, da bi svoja protikomunistična gledišča pod plaščem nacionalizma prodali na mednarodnem tržišču protikomunizma. Pa "tudi v vrstah zveze komunistov nismo vedno nedotaknjeni od nacionalizma. Takim ljudem se dozdeva, da je v njihovi republiki vse v redu, da pa ni vse v redu v drugih republikah..."

Ali bo emigracija utonila v lastni propagandi?

Nato se je Bakarić lotil politične emigracije, ki da je razmeroma velika. "To je emigracija, ki je v bistvu nastala po drugi svetovni vojni, se pravi, tista emigracija, ki je svojo usodo povezala s fašistično Nemčijo in z njo doživela svoj polom. Prizadevala si je povezati se z novimi protikomunističnimi silami na svetu in se jim po potrebi prodati. Našla je dokaj izdatno podporo, vendar je začela izgubljati značilnost virulentne politične emigracije in se je spreminjala v rezidij starega reda pod pokroviteljstvom fašistične Nemčije. To jim je narekovalo spremembo platforme. Zategadelj so se organizirali in reorganizirali, imeli posvetovanja, ustanavljali svete, prisegali na demokracijo in podobno. Temeljne odvisnosti od mednarodnih faktorjev pa se niso izognili. Tudi danes so deležni neke podpore. Njihova propagandna dejavnost je velika. Kakor ste lahko brali v materialih, ki ste jih dobili tudi za to sejo, izdaja ta fašistična emigracija 270 listov in revij, od tega ustaška 140, četniška 75, slovenska 22, makedonska 6, albanska 31, muslimanska 7. Njihova naklada je od 500 do 2000 izvodov, kakih deset listov pa izhaja v 3500 do 20.000 izvodih... Nekateri skupine sovražne emi-

gracije se skušajo vsiliti vsej emigraciji, zahtevajoč legitimacijo predstavnika določene narodnostne skupine, zlasti skupine tistih, ki so rojeni v tujini. Posebno se je vrgel na delo srbski reakcionarni kler v izseljenstvu. Hrvatska sovražna emigracija pa je ne samo najštevilnejša, ampak tudi najmlajša, to se pravi, bistveno se je pomladila z novimi emigranti po begu pripadnikov tako imenovanega množičnega gibanja, pa tudi sicer pritekajo k njej neki novi ljudje iz države, česar še nismo dovolj proučili.

Vse te skupine imajo svojo ekstremno fašistično teroristično desnico. Po naših podatkih je teh emigrantov, ki so neposredno povezani s terorizmom, nekaj več kot dva tisoč, od teh je tri četrtine ustašev. Med temi ustaši je okoli 150 mlajših od 33 let, to je rojenih po vojni.

Ne bi mogli reči, da je bila naša akcija zatiranja terorizma docela brez uspeha. Dobili smo javna zagotovila uradnih ameriških ljudi, nemških, avstralskih in nekaterih drugih, da bodo sprejeli ukrepe, da bi jih zatrli. Ti ukrepi so bili javni, izpostavili so kritiki sam terorizem kot obliko akcije. Primer, ko smo izgnali, ne pa izročili nekatere nemške državljane, je pokazal, kako nekateri reakcionarni krogi na vso moč podpirajo protijugoslovanski terorizem in bo torej ta akcija njegovega zatiranja terjala veliko truda", je dejansko zaključil Bakarić svoj pregled zunanje in notranje politične opozicije.

'Vznemirjujoča in zelo zaskrbljujoča' TV oddaja

(ds)

Obstaja mnenje, da se je britanska Neodvisna televizija (ITV) odločila 11. decembra oddajati "Poročilo o Brunu Bušiču" iz dveh razlogov: zaradi odločitve jugoslovanske vlade, da izpusti štiri nemške teroriste, ki jih je zahtevala nemška vlada v Bonnu, in zaradi umora bdogarskega časnikarja Markova v Londonu (KT 465). Polurna oddaja je vsebovala dokumentirana poročila o življenju in dejavnosti pok. Bušiča, o številnih udbaških umorih srbskih in hrvaških emigrantov od leta 1967 v zapadni Evropi, o aktivnosti ekstremnega krila hrvatske emigracije in o sami nasilni Bušičevi smrti. K sodelovanju za pripravo poročila so bili vabljeni tudi jugosl. diplomatski predstavniki, ki pa so odklonili.

Značilno je, da oddaje nista omenili niti NOVA HRVATSKA niti PORUKA. Pač pa jo je ljubljansko DELO 20. decembra v dolgem polemičnem članku nazvalo "očitno provokacijo" protijugoslovanskega značaja, kar da je "vznemirjujoče in zelo zaskrbljujoče", češ da v času, ko si ves svet prizadeva oponirati terorizmu, v Londonu "oddajajo oddajo, ki v bistvu propagira terorizem". DELO kajpak pripisuje umor "ustaškega terorista" "medsebojnemu obračunu v fašističnem podzemlju" in pri tem molči ob dejstvu, da je Jugoslavija izpustila nekaj dni prej štiri nemške teroriste, ki jih je zahtevala vlada v Bonnu. Zgraža se nad dejstvom, da ITV ni k oddaji povabila "britanskih javnih in kulturnih osebnosti, ki so bile pri nas med NOB in dobro poznajo zločine ustašev". S tem želi DELO očitno speljati argument na stranpot, kajti ITV ni imela namen razpravljati o tkzv. NOB, ampak o tem, kaj se dogaja 35 let pozneje sredi zap. Evrope.

Hrvatska Država, ki jo urejuje I. Jelić, je v 279. številki objavila zelo zanimivo poročilo o dogajanjih v domovini¹, kar zadeva tamkajšnje odnose med Hrvati in Srbi. Svojemu poročilu je HD priključila poročilo g. Vladimírja Markovića iz Beograda. Ker bo eno kot drugo brez dvoma zanimalo tudi naše bralce, ponatiskujemo oboje v prevodu.

G. Marković je naš star znanec. Tudi nam je pisal pred dvema letoma, prosil za pošiljanje našega lista in ponudil svoje komentarje na naše pisanje. Resnici na ljubo, nismo vedeli, kaj naj storimo z njegovim pismom. Zdaj se je g. V. Marković oglašil drugič; to pot v posebnem poročilu našega sodelavca objavljamo izvlečke iz njegovega pisma. Ur.

Za tretjo post-titovsko Jugoslavijo

Vzpostavitev stikov in pogovorov med hrvaškimi marksističnimi 'pomladniki' in srbsko opozicionalno 'Novo Levico' na čelu z Milovanom Djilasom, Dobricom Čosićem in Dragoljubom Ignjatovićem.

¹ Kot smo nedvomno ugotovili, ime g. Vladimírja Markovića iz Beograda, mladega srbskega politologa -marksista ali "študenta in novinarja", kot se sam predstavlja, ni poznano samo našemu uredništvu, temveč tudi drugim uredništvom hrvatskih in srbskih emigrantskih političnih publikacij. G. Vladimír Marković je celo naročen na naš list HRVATSKA DRŽAVA in ga, kot pravi, redno dobiva po pošti v Beograd. Našemu uredništvu je poslal vrsto zelo vljudnih pisem, v katerih je izrazil željo, da kot marksist in politično zavzet pride v debato s hrvatskimi emigrantskimi narodnimi prvaki. Resnici na ljubo moramo povedati, da na ta številna pisma nismo odgovarjali, kar je morda obžalovanja vredno. Nismo namreč videli nobene praktične koristi za eno ali drugo stran, poleg tega si tudi nismo bili na jasnem, če ne gre morda za nekakšno provokacijo. Po zadnjih pismih pa smo g. Markovića morali upoštevati mnogo bolj resno, ker nam je dostavil podatke o določenih stvarnih premikih opozicionalne levice v Jugoslaviji, tako srbske, kot hrvatske, in to s konkretnimi imeni, čeprav smo morali tudi te vesti obravnavati s precejšnjim skepticizmom. Ko pa smo tudi z druge, povsem verodostojne strani, prejeli potrdilo, ki se v najmanjših podrobnostih sklada z vestmi o teh stikih in razgovorih, smo se zaradi pomena in važnosti teh političnih razgovorov hrvatske "pomladniške" in srbske djilasove "nove levice" odločili, da hrvatsko emigrantsko javnost seznanimo s temi vestmi. Ne objavljamo pa jih iz nekega senzacionalizma, temveč predvsem v razmišljanje merodajnim hrvatskim političnim dejavnikom v hrvatski emigraciji, da se orientirajo in zavzamejo pravilna stališča, odnosno, da povzamejo protikorake, če slučajno gre za prodajo legitimnih hrvatskih interesov, ali pa za nekakšen Blažev žegen, ki naj bi komunistično Jugoslavijo, ki ji dominira velesrbstvo, ozdravil kronične in neozdravljive "hrvatske bolezni".

Razvoj, ki je pripeljal do teh hrvatsko-srbskih opozicionalnih stikov, je potekal takole. Potem, ko je bil Mihajlo Mihajlov izpuščen po sedemletnem zaporu, ni imel niti stanovanja, niti zaposlitve in ga je v stiski sprejel na stanovanje Milovan Djilas. Da je med njima prišlo do političnih razgovorov o bodočnosti Jugoslavije

in njenem bodočem političnem in družbenem sistemu, je bilo seveda treba pričakovati. Djilas naj bi se v teh razgovorih pritožil, da v času "hrvatske pomladi" in "mas-poka" (masovnega pokreta -op.) ni bila vzpostavljena zveza s srbsko opozicijo Titovemu režimu, ter tudi poudaril, da bi bil zdaj primeren čas za to. Mihajlov se je ponudil, da bo vzpostavil to zvezo ter je s tem namenom tudi potoval v Zagreb in Zadar, kjer je bil svoje čase docent na tamkajšnji univerzi. Ko pišem o teh dogodkih, smatram, da ne iznašam v javnost ničesar, kar bi ne bilo poznano režimski policiji, ki brez dvoma nikdar ni izpustila iz vida ne Mihajlova ne Djilasa, pa tudi ne drugih hrvatskih "pomladnikov", na katerih opozicijo se gleda nekoliko bolj blagohotno, kot pa na hrvatski, Jugoslaviji nevarni nacionalizem, tudi na onega "pomladniške" sorte.

Sledil je obisk dr. Marka Veselice in Petra Vulete v Beogradu in Veselica je tedaj, kot poroča Vladimír Marković, stanoval pri srbskem književniku in levičarskemu opozicionalcu Titovemu režimu, Dragoljubu Ignjatoviću. Da ne rečem kaj drugega, na teh razgovorih je bilo soglasno ugotovljeno, da je bila velika škoda, ker že leta 1971-72 niso bili vzpostavljeni stiki med Djilasom in voditelji hrvatskega "mas-poka". To pa bi se zdaj dalo nadoknaditi. Pri tem je čudno, da smo v hrvatski emigraciji poznali dr. Veselico kot enega najradikalnejših hrvatskih "mas-pokovcev", ki je šel v zahtevah za ostvareitev atributov hrvatske državnosti v Jugoslaviji najdalj, to je do polne in stvarne konfederacije. Kot kaže, je tudi zdaj še tega mnenja, kar je do neke mere razvidno tudi iz izjave dr. Franja Tudjmana, ki v svojih političnih pogledih gotovo stoji daleč od dr. Veselice. O vsej tej zadevi pa je bil mladi srbski politolog in časnikar g. Vladimír Marković, ne le do potankosti informiran, temveč je na teh razgovorih, kot odkrito pove, tudi sodeloval. Iz teh dveh poročil, ki se popolnoma skladata, pa nam je nemogoče zaznati, v koliko se skladajo ali križajo ideje, ki jih ima Djilas za postitvo Jugoslavijo, z idejami dr. Veselice in dr. Tudjmana. Smatramo pa, da manj od onega, o čemer je govoril Tudjman v vprašanju rešitve hrvatskih zahtev, hrvatski pomladniki ne bodo sprejeli.

Zavedamo se, da bi bila tudi taka rešitev v konfederaciji - komunistična rešitev. Toda iz razumljivih razlogov bi bilo treba pozdraviti tudi tako rešitev, če bi bila konfederacija stvarna, teritorialno zadovoljujoča, če ne bi v ničemer zapostavljala hrvatske bitnosti in če bi zagotovila pravo demokratičnost, pa četudi bi to nas, hrvatskih nacionalistov ne zadovoljilo. Lažje bi namreč bilo preiti v polno samostojnost in suverenost iz neke konfederacije, ki ne bi delovala v zadovoljstvo hrvatskega naroda, kot pa iz okovov neke totalitarne, teroristične in policijske države, ki ji poleg tega še vlada velikosrbska imperialistična klika.

Kot smo že omenili, ni mogoče predpostavljati, da ti, čeprav začetni kontakti med "djilasovsko-mihajlovsko" in hrvatsko "pomladniško" opozicijo niso bili

zapaženi in registrirani od budnega unitarističnega in teroristično neskrupuloznega sedanjega beogradskega režima. Če pa je temu tako, potem bi se dalo priti tudi do precej drznega zaključka, da se vse to dogaja s tihim in pogojnim odobravanjem oblastnikov, ker naj bi bil tudi ta opozicionalni načrt rešitve notranjih jugoslovanskih problemov boljša alternativa, kot pa stvarna nevarnost razpada Jugoslavije in popolno izločenje njenega komunističnega sistema. Pri vsem tem je zanimivo še eno dejstvo, namreč, da je naš, v zadnjem času poznani mladi politolog g. Mladen Schwartz, pričakal, se sestál in dolgo govoril z Mihajlom Mihajlovom, po njegovem prihodu v inozemstvo. O tem je tudi pisal, toda vsega tega v svojem opisu razgovorov in vtisov o Mihajlovu, ne omenja niti z besedico. Vprašanje je sedaj, ali je Mihajlov o tem sploh govoril z njim, odnosno, ali je Schwartz vse to zamolčal iz neklih posebnih razlogov. Vsakdo tudi dobro ve, da se naša nova "pomladniška" emigracija, krepko naslanja na imena kot so dr. Tujdman, Gotovac itd, zato bi bilo zanimivo izvedeti, v koliko je ta skupina poučena o tukaj opisanem razvoju razgovorov in načrtov srbske in hrvatske opozicionalne levice, in v koliko tudi ta skupina podpira in zagovarja take konfederativne rešitve. Spominjam se, da je lansko leto na nekem hrvatskem zborovanju v Frankfurtu, g. Franjo Mikulič, sedanji predsednik Sabora NVH, izjavil: "Mi bi pristali tudi na konfederacijo." Po vsem tem bi se moglo sklepati, da obstajajo določena skupna mišljenja in stališča domovinskih in zdomskih "pomladnikov". V intervjuju z g. Vladimirom Markovičem, je dr. Tujdman obžaloval, da so morali ti naši levi "maspokovci" po Karadjordjevem zapustiti Jugoslavijo in so zdaj pod vplivom hrvatske nacionalistične emigracije zašli v ekstreme. Ne vem, do kakšne mere so drugi mogli razvozlati politična stališča naših, v emigracijo došlih "pomladnikov"; jaz sam si nisem prišel na čisto o njihovih stališčih, razen v vprašanju njihovega osnovnega levega in marksističnega stališča v državnopravnem pogledu.

Za svojo osebo, kot govornik dela hrvatske-državnotvorne emigracije, bi zavestno izjavil, da se načelno ne morem strinjati s tako rešitvijo za hrvatski narod, kakršno je v svojem intervjuju z g. Markovičem predložil dr. Franjo Tujdman. Toda pravtako izjavljam, da bi hrvatska politična emigracija v ničemer ne smela ovirati prizadevanj hrvatskih "pomladnikov", da se predhodno zagotovi znosnejši položaj hrvatskega naroda za neko stvarno, vsebinsko in teritorialno zadovoljujočo konfederacijo, kakršno načrtujejo naši levičarski "pomladniki".

V nadaljevanju tega sestavka objavljam na izrecno zahtevo g. Vladimira Markoviča tudi njegovo "Krožno pismo", s tekstom intervjuja s slovenskim opozicionalnim krščanskim socialistom Edvardom Kocbekom in hrvatskim zgodovinarjem dr. Franjom Tujdmanom, da pokažemo, do kakšnih meja ideološke in nacionalne opozicije so pripravljene iti ti bivši komunistični partizani. Poleg tega pa radi objavljam Markovičevo "Krožno pismo" tudi zato, da damo njegovemu imenu in hrabri

dejavnosti ali provokaterstvu, tudi pred hrvatsko emigrantsko javnostjo, zaslužno publiciteto. I. Jelić.

Dva intervjuja z levimi opozicionalci v Jugoslaviji

Razgovore je vodil Vladimir Marković iz Beograda

V Zagrebu in Ljubljani sem 11. do 13. marca 1978 obiskal Edvarda Kocbeka (Veselova 8), in Franca Miklavčiča (Mariborska 26) v Ljubljani, ter dr. Franja Tujdmana (Vladimira Nazora 59) in msgr. Nikolu Soldu (Kaptol 31) v Zagrebu.

Dr. Franjo Tujdman mi je izjavil: Mene danes tukaj nekateri zmerjajo s fašistom, ustašem in nacionalistom, čeprav sem sodeloval v NOV od leta 1941 in čeprav sta moj oče, član ZAVNOHA in moj brat padla v partizanih. To pa samo zato, ker se hočem še danes boriti za iste, svoje in svojega naroda ideale, zaradi katerih sem tudi šel v partizane: za popolnoma svobodno Hrvatsko v konfederativni Jugoslaviji, v kateri bodo imeli vsi narodi, tudi hrvatski, resnično in popolno pravico do svobodnega jezikovnega, nacionalnega, kulturnega in gospodarskega razvoja na vseh področjih. Sem proti prelivanju narodnega dohodka na nekih neracionalnih, razsipniških osnovah in smatram, da bi morala imeti Hrvatska v SFRJ več pravic, kot pa recimo v Avstro-Ogrski. Kot veste, sem eden prvih tvorcev koncepta "Vsenarodne obrambe". To sem navedel tudi v knjigi "Vojna proti vojni", ki ste jo brali tudi Vi, g. Marković. In vse, kar si danes želim je, da mi je dovoljeno svobodno pisanje in objavljanje književnih in znanstvenih del, prav tako, kot je to na primer dovoljeno književniku Dobrici Čosiću v Beogradu.

Meni je še leta 1965, ko sem bil še član Zveze komunistov, Aleksander Ranković osebno onemogočil, da bo postal član - Hrvatske akademije znanosti, torej neke zgolj znanstvene, nepolitične ustanove. Leta 1967 sem bil izključen iz Zveze komunistov, leta 1972 po takor imenovani dobi "mas-poka" v Hrvatski, pa sem bil obsojen na dve leti zapora, od katerih sem presedel devet mesecev. Od tedaj nimam niti potnega lista, ki mi ga še danes ne dajo, tako da se ne morem odzvati vabilom inozemskih univerz, ki mi neprestano ponujajo profesorsko mesto v svoji sredini.

Čudi pa me, da imajo ljudje, kot je Dobrica Čosić, tako malo razumevanja za hrvatsko problematiko, tudi zanje smo mi - separatisti in nacionalisti... In celo profesorji filozofije v skupini "PRAXIS", ki vselej protestirajo in vstajajo proti preganjanju intelektualcev, političnih oporečnikov, književnikov in kulturnih delavcev po vsej Jugoslaviji, v našem primeru, se pravi, ko so nas v Hrvatski obsojali in pošiljali v zapore - niso protestirali.

Po mojem mišljenju je ključni problem nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji - problem med Srbi in Hrvati. Pa dajmo torej, da se že enkrat tudi pri Srbih in Hrvatih najdejo in sedejo za isto mizo pametni ljudje, intelektualci in politiki in da skupno izjavijo: dovolj je že tega medsebojnega nerazumevanja, medsebojnih obtožb,

sporov, spopadov, klanja... sedimo in se pogovorimo kot ljudje.. Po zanesljivih in preverjenih podatkih, je med vojno v vseh taboriščih v Hrvatski pomrlo 60.000 ljudi, tako Srbov kot Hrvatov, Židov, Ciganov in drugih proti-fašistov. To je ogromno število in zločin in bi bil tudi če bi jih bilo pobitih 6 ali 60. Sem pa proti temu, da se to število podeseteri, samo za Jasenovac na 600.000 ljudi, samo in edino zato, da bi se potencirala nekakšna kolektivna in trajna krivda hrvatskega naroda.

Tisk tukaj me zdaj napada, ker sem dal intervju švedski televiziji, ki ga je nedavno tudi prikazala. Sami ste videli, kaj je o tem pisal beograjski NIN, Toda jaz sem dal intervju švedskemu novinarju, ki se mi je predstavil kot prijatelj švedskega premijera, social-demokrata Olafa Palmeja, Toda vse do nedavnega nisem vedel, da so bili za isto oddajo intervjuvani tudi književnik Petar Segedin, novinar Vlado Gotovac, Ivan Zvonimir Čičak, nadškof dr. Franjo Kuharić, in kaj šele nekateri pripadniki hrvatske politične emigracije v inozemstvu ter da je bilo vse to združeno v eno samo oddajo.

Ne, Ivana Zvonimira Čička že dolgo časa nisem videl. Tudi vi ste brali ta intervju in videli ste pod kakšnimi surovimi in nečloveškimi pogoji so prestajali zapor. Budiša je več mesecev prebil v samici - majhni, vlažni in temačni luknji, z ogromno, nepremično kiblo, iz katere je moral s svojo posodo za hrano metati odpadke, potem pa v isto posodo prejemati hrano in jesti ti iz nje. Tako se ni delalo z ljudmi niti v zaporih stare, buržujske Jugoslavije, pa tudi v ustaških zaporih ne! In komunisti sami pogosto poudarjajo, da so celo v zaporih stare Jugoslavije iskali in našli način za boj za bolj človeške, ugodnejše načine izdrževanja kazni ter da so celo temnice in zapore spremenili v prave "univerze" marksističnega razvoja in vzgoje.

Ivan Čičak tudi danes nikjer ne more dobiti zaposlitve, mora pa vzdrževati sebe in družino. Vse njegove prošnje romajo v koš in nihče se ne zmeni zanje. Toda čim pove in objavi v tujini resnico, se pravi, da ne more dobiti službe, se o tem takoj govori in očitajo mu nepatriotizem! Zakaj mu pa ne dajo posla in stanovanja, pa se ne bo več pritoževal v tujini? In vendar je bil na položaj študenta-prorektorja izvoljen javno, na demokratskih študentskih volitvah!

Bil bi presenečen, če bi mogel svoje misli in poglede svobodno objavljati pri nas, četudi samo v svojih knjigah. Smatram namreč, da so pregoni in nemožnost polnega nacionalnega in kulturnega razvoja v lastni domovini mnoge mlade Hrvate, člane in aktiviste bivšega "mas-poka" pregnali v politično emigracijo, kjer so ti mladi ljudje postali najbolj zagriženi nasprotniki Jugoslavije ter od starih emigrantov jemljejo orožje v roke. To je strašno, vendar je to družbena zakonitost.

Iz Jugoslavije prihajajo vesti, da je Kardeljev rak v črevesju v poslednji stopnji. Sredi decembra ga je v Ljubljani obiskal Tito.

POGOVOR Z EDVARDOM KOCBEKOM

Tovariš Edvard Kocbek, udeleženec NOV od leta 1941, je voditelj krščanskih socialistov, za komunisti naj močnejše politične skupine v večstrankarski "Osvobodilni Fronti" ter poznan slovenski književnik in pesnik. Z ženo, tovarišico Zorko, sta me nadvse prijateljsko sprejela na stanovanju v centru Ljubljane.

Tovariš Kocbek mi je dejal: Takoj po vojni sem bil okrog leto dni v prvi vladi nove Jugoslavije prosvetni minister. Potem je bila vlada delno reorganizirana in postal sem minister za prosveto in kulturo v Sloveniji. Toda moji bojni tovariši in tovariši v vladi, so se naenkrat nekako začeli bati, da so v meni odkrili možnega političnega nasprotnika, kot da se bom jaz nekoč z njimi idejno spoprijel. Ko sem objavil prvo knjigo svoje avtobiografije, so moji tovariši, slovenski komunisti, videli v njej določene nemarksistične teze in postavke in so mi govorili, da bi tako ne smel pisati.

Potem sta izšli dve zbirki mojih pesmi in kljub napovedim, da bodo skupno z menoj ostale neopazene v slovenski javnosti, jih je vendarle ogromno število državljanov-bralcev z navdušenjem sprejelo, kar nekaterim tudi ni bilo všeč.

Leta 1952 sem bil razrešen vseh družbeno-političnih dolžnosti in upokojen in od takrat se ukvarjam samo z literaturo in poezijo. Moja književna dela in pesmi so bile doslej že prevedene v češki, poljski, nemški, italijanski in druge tuje jezike, na žalost pa še vedno ne v srbohrvaški jezik in jezike drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Tako je narodom Jugoslavije izven moje ožje domovine Slovenije, moje književno delo še danes skoraj popolnoma nepoznano. Ko sem bil razrešen svojih dolžnosti in upokojen, so mnogi moji tovariši, bivši krščanski socialisti, že povsem sprejeli komunistične poglede in nanje to ni napravilo nobenega vtisa. Toda mnogi moji tovariši in mnogi državljani Slovenije so mi še naprej veselo stiskali roko in mi izkazovali spoštovanje. In tudi danes me mnogi mladi Slovenci radi obiskujejo na domu, da se porazgovorijo z menoj. Ob koncu vojne so Nemci in bela garda nasilno mobilizirali večje število mladih Slovencev v domobrance. Mnoge izmed teh mladih ljudi, ki niso izstrelili ene same kroglice na partizane in niso imeli na duši kakršnegakoli zločina, so partizani brez rednega in mnoge celo brez kakršnegakoli sojenja pobili.

Nekdo se je očitvidno bal, da bi mogli ti mladi Slovenci, če bi se nekoč vrnili na svoje domove, postati neka potencialna rezerva protirevolucije. Jaz pa vem in to še danes kategorično vem in trdim, da bi se dalo te mlade ljudi prevzgojiti, da bi postali lojalni in koristni državljani nove Jugoslavije.

Ko smo mi, se pravi vodstvo "Osvobodilne Fronte" v Sloveniji izvedeli za to, smo protestirali, toda rečeno nam je bilo, da vesti o pokolu domobrancev niso resnične. Toda kasneje se je po večini izkazalo, da so bile.

Medtem pa je mnogim resničnim zločincem, kvizlingom in krvnikom slovenskega naroda uspelo, da so neovirani odšli iz domovine in pobegli v tujino.

Leta 1975 sem dal na domu intervju slovenskemu književniku iz Trsta, Borisu Pahorju in kot rezultat tega intervjuja je v Trstu izšla brošura "Edvard Kocbek - pričevalec našega časa", zaradi katere me je tisk zločno napadel, najprej v DELU potem pa še drugod. Ko so bili ti napadi najhujši, se je moj prijatelj, sodnik Franc Miklavčič, človek, ki je poznal vse pravne finese, ponudil, da nastopi v mojo obrambo, kmalu nato je bil Miklavčič zaradi članka v tržaškem slovenskem časopisu ZALIV obsojen, istočasno z njim pa tudi moj drugi prijatelj, bivši novinar DELA, Viktor Blažič. Oba sta bila 29. novembra 1977 amnestirana. Miklavčič ima na srečo pokojnino, Blažič pa je po obsodbi izgubil službo in je zdaj, na žalost brez vsakih sredstev za preživljanje in mu zdaj mi, njegovi prijatelji, bivši krščanski socialisti, vsak mesec med seboj zberemo določeno pomoč. Mislim pa, da bodo tudi njemu kmalu vendarle dali neko zaposlitev.

Dr. Josip Vidmar je še vedno nasporna in nedvomna avtoriteta v kulturnem in javnem življenju Slovenije. Ko je nedavno neki poznan in zaslužen narodni umetnik iz Slovenjgradca, moj dober prijatelj, slavil delovni jubilej, je organizator proslave izrecno naročil, naj na proslavo, ki so se je udeležili najvišji družbeno-politični vodniki Slovenije in vse SFRJ, povabijo tudi mene, Edvarda Kocbeka. Kljub temu me organizatorji niso povabili, pač pa mi je sam umetnik po telefonu naročil, naj na vsak način pridem. Tako sem s soprogo vendarle prišel ob določenem času ter prijatelju čestital pred začudenimi organizatorji proslave. Tam je bil tudi Stane Dolanc s soprogo, ki naju je pristrčno pozdravil in naju povabil, da greva z njim v dvorano, kjer bo izveden program. Toda povedal sem Dolancu, da za proslavo nisva dobila povabila. "Kako da Kocbek ni dobil vabila?" se je tovariš Dolanc obrnil na zmedene organizatorje proslave. Toda s soprogo sva izjavila, da sama ne želiva prisostvovati programu in sva odšla..."

Bivšega sodnika Franca Miklavčiča, na žalost nisem dobil doma, zato pa sem govoril z njegovo hčerko Nevo, učiteljico, in ona mi je izjavila: "Ko je bil oče (F. Miklavčič) aretiran in obsojen, je bil to za nas vse, se pravi za člane njegove družine, in za vse njegove prijatelje, velik šok in presenečenje... Sama še danes ne morem verjeti, da se je to vse v resnici zgodilo. Prebrala sem njegov članek v ZALIVU, pa nisem v njem našla ničesar inkriminirajočega, ničesar, kar v Sloveniji še ni bilo znano. ZALIV, časopis slovenske narodne manjšine v Italiji, je bilo prej mogoče kupiti v Sloveniji in je bil tudi v vsaki knjižnici. Toda odkar sta v njem objavila svoje članke Kocbek in moj oče, ga ni več najti nikjer. Milica je našo hišo dvakrat obrnila in preiskala od vrha do tal.

Člane moje družine in mene so prve mesece po aretaciji mojega očeta neprestano spremljali pripadniki UDBE in naša hiša je bila dolgo časa nadzorovana in je morda še danes. Kontrolirana je tudi naša pošta in telefonski pogovori.

(Tudi dr. Edvard Kocbek mi je pokazal mikrofone in potrgane žice prisluškovalnih aparatov, ki jih je nedavno slučajno odkril v svojem stanovanju, ko ga je prebelil in mi je dejal, da so tudi še danes v vsej Jugoslaviji številni ljudje, ki jim prisluškujejo, čeprav se tega ne zavedajo, ker je to, naravno, nezakonito.)

POZDRAV IZ BEOGRADA

Od domovinskega sodelavca

Pred nekaj leti so se pričela pojavljati v emigraciji pisma g. Vladimirja Markovića iz Beograda, ki je želel dobivati emigrantske časopise in se, če bi bilo potrebno, tudi nanje naročiti - in to povsem odprto - je podobno kot HRVATSKA DRŽAVA (glej predhodni članek) tudi KLIC TRIGLAVA stal pred dilemo, kako naj pojmuje in reagira na takšno Markovićevo pismo. Tako sem prejel od urednika našega lista Markovićevo pismo in vprašanje, kaj predlagam, da z njim naredimo. Urednik mi je tudi povedal, da je že bil v stiku z uredniki nekaterih hrvatskih in srbskih časopisov, od katerih je zvedel, da so tudi oni prejeli slična pisma in nanje različno reagirali. Bil sem končno mnenja, da gre morda za provokacijo, saj si nisem mogel misliti, da bi v brk jugoslovanske tajne policije Marković mogel nemoteno dobivati na svoj polni beograjski naslov emigrantsko časopisje in celo odprto voditi z njim polemiko, čeprav se nagibam k mnenju, da je srbska policija dokaj liberalnejša od slovenske, ki je vedno veljala "za bolj papeško kot sam papež". Tako je končno obveljalo, da je KLIC TRIGLAVA Markovićevo prvo pismo ignoriral.

Vendar pa Marković ni ignoriral KLICA TRIGLAVA. V oktobru je naš list prejel novo pismo, ki ga spodaj povzamem in delno citiram. Cela reč namreč ni tako od muh, ker smo medtem zvedeli iz domovine za poskuse nepartijskih ljudi, da pride do stikov med hrvaškimi in srbskimi opozicionalci, o čemer je KLIC TRIGLAVA že poročal in ta poročila to pot dopolnjuje z navedbami iz HRVATSKE DRŽAVE. Gotovo gre za presenetljive poskuse, pre očmi režimske policije: pred grozečo sovjetsko nevarnostjo, ki se je režimski in partijski aparat hudo zaveda, režim po logiki zdrave pameti ne more ali mu ne kaže drugega, kot da nemo strmi, - ob siceršnjih formalnih kritikah - kako domači in svetovni javnosti opozicionalci na svoj način in po svojih stikih poskušajo reševati jugoslovanski gordijski voz, ki Jugoslavijo davi že od vsega njenega začetka pred šestdesetimi leti, ne da bi pri tem poskušali rušiti vladajoči red s kakšnimi nasilnimi sredstvi ampak le z dopovedovanjem in prepričevanjem.

G. Vladimír Marković piše, da je star 25 let, študent in časnikar z dovršeno novinarsko šolo v Beogradu. Po narodnosti je Srbin, po osebnem političnem in ideološkem prepričanju pa marksist humanistične odnosno evrokomunistične demokratične orientacije. 'Čeprav želim biti lojalna in pošten jugoslovanski državljani in patriot, sem kritičen do mnogih družbenih nepravilnosti v življenjski praksi socialistične Jugoslavije, na kar opozarjam javno v tisku in na druge načine spričo posameznih postopkov birokracije, milice in drugih centrov oblasti. Zelo želim čimbolje spoznati druge politične ideje,' tako v svetovnem merilu kot v okviru politične emigracije, pa naj zadeva to stranke, skupine, posameznike, uredništva iz 'jugoslovanske in protijugoslovanske orientirane politične emigracije: srbske, hrvatske, albansko-kosovarske, slovenske in makedonske politične emigracije v zahodnem svetu; želim stopiti v osebni, demokratični, pošten in odkrit idejni razgovor in dopisovanje, po možnosti povsem odprto na straneh listov politične emigracije, v čemer sem v neki meri tudi že uspel pri Srbih in Hrvatih.'

Potem g. Marković zagotavlja, da bo kljub svojemu osebnemu mnenju in prepričanju, poskušal dojeti, razumeti in občutiti drugo stran, da bo tolerant in demokratično odprt do vseh drugih pogledov; čeprav je sam ateist, spoštuje Cerkev in verska prepričanja drugih, se zanima za versko življenje v Jugoslaviji in v svetu in celo tu in tam v pogledu dialoga in ekumenizma sodeluje v nekaterih pravoslavnih in katoliških listih, ki izhajajo v Jugoslaviji.

Potem zaključuje g. Marković, apelira na bralce KLICA TRIGLAVA, ki jih gornje zanima, pa tudi bralce in sodelavce drugih emigrantskih listov, da stopijo z njim v osebni ali pisni stik, (po telefonu: 011/326-242, na pošti Beograd 3 vsak dan razen nedelje med sedmo in osmo uro zjutraj), bilo na njegov osebni naslov (Vukasovičeva 21, 11090 Rakovica-Beograd) ali na Poste Restante 11101, Beograd; prosí za kakršenkoli politični tisk, ki ga je pripravljen plačati, če treba, ali pa nadoknaditi s tiskom iz domovine, po želji. "Od pristojnih jugoslovanskih oblasti imam dovoljenje da svobodno prejemam in berem politično emigrantsko literaturo iz inozemstva, in to v svoje osebne, vzgojne in nepolitične namene; tako prijeto literaturo pa bom, potem ko jo bom prebral, podaril fondu Narodnih knjižnic matičnih republik," je zaključil g. Marković, svoje septembarsko pismo.

Ne dvomim, da bo urednik KLICA TRIGLAVA to pot postopal drugače kot v prvem primeru.

Sodelovanje Slovencev in Bosancev

Ko je leta 1973 Slovenija doživljala energetska krizo, so sklenili osnovati skupnost elektrogospodarstva in se povezati z Bosno in Hercegovino. 21. decembra so tako zagnali novo termoelektrarno v Tuzli, ki je plod skupnih naložb Slovenije in Bosne. Novi agregat v sistemu Tuzla je najmočnejši z 215 MW, s čemer se moč tuzlanskega sistema približa polovici vse lanske letošnje porabe v BiH. Obe republiki sta prispevali po 530 milijonov, s 320 milijoni pa je sodelovala tuzlanska elektrarna. Pri gradnji so sodelovale tudi slovenske gospodarske organizacije. Zdaj pripravljajo sodelovanje novega agregata z močjo vsaj 500 MW.

ZLATNIKI IN SREBRNIKI - konec pogovora s 16. strani

svetu, bi dejal, da je cena za naše kovance njim enaka, čeprav je šlo pri nas za zelo majhno naklado, drugod pa za tisoče. Ne gre pozabiti, da je osnovni strošek modeliranja pri vsakem kovancu enak, ne glede na naklado.

Kot primerjavo lahko omenim Titove srebrnike in zlatnike v Jugoslaviji. Njihova cena je v glavnem enaka naši, čeprav tam izhajajo v višjih nakladah in jih ustanove in posamezniki baje takoj pokupijo. Naši zlatniki imajo v glavnem iste tehnične lastnosti kot avstrijski dukati, ki so sicer nekaj cenejši, toda so kovani v storisočih, umetniško pa so slabše kakovosti od naših. Korošči so nedavno vlili dukate s koroškimi mesti; komad stane 70 dolarjev. Srbi v Angliji so izdali dukat Gračanice in ga prodajajo po 57 dolarjev - torej oboje je nad našo ceno, ko stane posamezen zlatnik le 48 dolarjev.

K. T. Značilno je, da ste se odločili izročiti del dobička te narodno-kulturno-gospodarske akcije, slovenskim dijakom na Koroškem in za podporo slovenskega demokratičnega tiska za mejami in v zdomstvu.

P. U. Da, to je vse v skladu z osnovno zamisljivo, proslaviti jubilej v slovenski narodni zgodovini in podpreti pri tem tiste, ki se danes z majhnimi sredstvi, često pa kar brez njih, požrtvovalno trudijo za ohranitev slovenskega imena in slovenske svobode. Uspeh te akcije bomo kajpak javno oznanili.

SENATOR LAJOVIC NA BRANIKU SLOVENIJE IN SLOVENSTVA

Dopis

Melbournski časopis je pred časom zapisal, da ni take reči kot je Slovenija, "there is no such thing as Slovenia."

Da bi stvari postavil na svoje mesto, je senator Miša Lajovic 25. oktobra v avstralskem senatu obširno govoril o Sloveniji, slovenskemu narodu in njegovi zgodovini. Govor je v celoti izšel v listu "Parliamentary Debates" istega dne. Senator Lajovic je svoj govor zanimivo zaključil, potem ko je poudaril, kako je slovenski narod preživel potujčevalne-pritiske močnejših sosedov: "Moj praded je živel pod Napoleonovo vlado kot francoski državljani. Moj ded in oče sta bila državljani Avstro-Ogrskega cesarstva. Jaz sem bil rojen v kraljevini Srbov Hrvatov in Slovencev. Moj sin se je rodil pod italijansko nadvlado. Toda mi vsi imamo eno skupno, eno, kar visoko cenimo - svoj slovenski jezik. Ob zaključku bi avstralski državljani slovenskega rodu radi dobili priznanje dejstva, da Slovenija obstaja, da nismo etnično nič drugega kot Slovenci in da nočemo biti vtopljeni, ignorirani ali pozabljeni samo zato, ker je nek časnikar odpravil slovenski narod z dvema besedama."

G. Lajovcu je lepo odgovoril federalni minister za vzgojo, senator Carrick in se mu je zahvalil za poučno obvestilo o Sloveniji, ki bo te dni proslavljala pomembno oblernico; zgodbo o narodu, ki je zelo ponosen na svojo dediščino in velike dosežke. On sam nas dnevno s svojo prisotnostjo v senatu opominja na prisotnost Slovenije, je zaključil minister Carrick.

M. Korné se je zahvalil za slovenski prevod 'Charte de la Liberté' in obljubil objavo besedila v prih. izdaji brošure, dotlej pa ga bodo natisnili v obliki letaka in priložili prvi izdaji. Iskrena hvala obema sodelavcema, ki sta oskrbela dober prevod. dp

AMERIKANČEVE NAPOVEDI ZA JUGOSLAVIJO

Dopis

Avtor Thomas N. Harvey, ki je zgodovinar in lektor za politične vede pri ameriški Deveti pešadjski diviziji, je v septemberski številki ameriške "Vojaške revije" (MILITARY REVIEW) takole reagiral na članek podpolkovnika F. Allena, objavljenega v isti reviji letošnjega maja pod naslovom "Jugoslavija po Titu: sovjetske pretnje." Harvey je označil Allenov članek kot "zelo točen in po podatkih pravilen" in se je k članku vrnil samo zato, da bi okrepil gotove osnovne Allenove predpostavke. V naslednjem podajam Harveyev članek deloma v prostem prevodu delno pa ga povzamem, če navajanje ni bilo nujno:

'Tisti, ki niso dobro poučeni, za kaj gre, živijo v zgrešeni domnevi, češ da bo vse v redu po Titovi smrti, predsedništvo osmih bo mirno delovalo in neokrnjenost Jugoslavije od strani Sovjetske zveze bo ohranjena.' Če bi jaz živel v Jugoslaviji, bi si na vsak način preskrbel kakršnokoli obrambno orožje.

Po mojem mnenju bo po preteku enega leta, ko Tita ne bo več ali celo prej, gotovo prišlo do sovjetskega vojaškega vdora, če se bo Jugoslavija preveč naslanjala na Zahod. Sovjeti bodo mirne duše podvzeli iste mere v smislu Brežnjeve doktrine o omejeni suverenosti socialističnega bloka, kot so to storili leta 1968 v Pragi, in nihče v svetovni javnosti se nad tem ne bo več razburjal. Kaj bo dalo povod in možnost Sovjetom, da po preteku tridesetih let ponovno podjarmijo Jugoslavijo? V glavnem bodo za to ekonomski razlogi: nenekosti med severom in jugom države bo pripomoglo k trenju med narodi tega življenskega prostora. Na eni strani, centralizirana industrija severno od reke Save, žitnica Vojvodine, lažji izhod na zahodna tržišča in nizka nataliteta na severu. Življenje v Sloveniji je podobno onemu srednje Italije. Povprečna plača je na severu šest do sedemkrat višja od one na jugu. Na drugi strani pa Kosovo, kjer še vedno vlada velika revščina, visoka nataliteta, nepismenost (do 90%) in nezaposlenost (10%) - na višini Konga v Afriki. Ta pereča razlika med narodi v jugoslovanskem kotlu se bo v doglednem času še povečala, s tem pa tudi zavist in nezadovoljstvo. Ta trenja bodo Sovjeti izkoristili v polni meri.

'Mislim da smo navajeni poudarjati le težave med Srbi in Hrvati, zapostavljamo pa probleme drugih narodov. Tpečno je, da je mrznja med Srbi in Hrvati globoko vkoreninjena in skrajna; da hrvaška zastava često ne visi v Zagrebu, je dovoljna priča temu. Toda le malo se piše o milijonu Albancev, ki živijo v Kosmetu in južni Črni gori; ti želijo, da bi jih zasedla Albanija. K temu naj še omenim radikalno skupino v Avstraliji, ki zbira denar za pomoč bolgarskim iredentistom in njihovim načrtom, da bi Macedonija prišla pod Bolgarijo.

'Ko so leta 1969 odbili ekonomsko bolj razvitem Slovincem pravičen delež posojila, ki ga je Jugoslavija dobila od Mednarodne banke za razvoj in obnovo, so ti Slovenci javno protestirali in zahtevali odstop zvezne vlade. Kot posledico te "cestne afere" so Slovenci omenjali, da bi jim bilo boljše izven Jugoslavije. Še vedno obujajo težnje po tej neodvisnosti.

'Najbolj zaostal kmet, ki je nepoučen o političnih zadevah in se zanje še manj briga, bo lahko povedal, da se rotacija predsedništva, ki naj bi nasledila Tita, ne bo obnesla. Čeprav preprostemu kmetu politika in postopek nista doumljiva, on le predobro razume razlike med Srbi in Hrvati, bolgarske načrte za Macedonijo, albanske poglede preko meja in slovenske sanje o neodvisnosti.

'Predsedniška rotacija bo enkrat na leto izbrala državnega voditelja, ki bo pospeševal ekonomske in politične težnje v prid svoje republike. Posledica tega bo seveda popolno razvrednotenje smisla skupnega predsedstva. Morda zaradi tega opazamo v zadnjem času, kako so oficirji jugoslovanske armade postavljeni na važne in vplivne položaje v državnem sistemu, in to izven zveznega ministristva za obrambo. Morda je to Titov odgovor in zavarovalni načrt za ohranitev državne skupnosti.

'V trenutku ko bo država zaradi sektaštva razpadla, bo Sovjetska zveza vkorakala. Za ta namen bo uporabila Madžarsko. Nedavno okrepljena madžarska ljudska armada in prisilna upokojitev petnajstih generalov, izboljšanje vojaškega vezbanja in navezava ožjih stikov med Madžari in tam nameščeno sovjetsko armijo, z istočasno poživitvijo 70.000 sovjetskih vojakov na Madžarskem in veliko aktivnostjo s helikopterji priča da se tam nekaj pripravlja.'

RODNI BRATJE, ..

Nekdo, ki je nedavno potoval po Ogrskem, je imel priliko bližje opazovati sovjetsko vojsko v nekem kraju. Neka mlada Madžarka, je na vprašanje, svojega učitelja, kaj misli o Sovjetski vojski, odgovorila, da so Rusi njeni bratje; ne zavezniki ali prijatelji, ki si jih sam izbiraš. Na drugo vprašanje, ali bi Madžari pomagali Sovjetom pri invaziji Jugoslavije, je bil odgovor pozitiven, s pogledom nazaj na leto 1968, ko je Madžarska stavila Sovjetom na razpolago 15.000 čet za invazijo Češkoslovaške. Z vojaškega vidika Panonska nižina ne nudi nikakršne obrambe za Jugoslavijo. Letala bi v teku ene noči zagotovila prosto pot do Beograda. Druga kolona sovjetske armade bi pa učinkovito zaprla severno mejo proti Italiji in s prihodom na Reko preko Ljubljanskih vrat zagotovila Sovjetom pristanišča v severnem Jadranu. S tema dvema potezama bi Sovjeti dosegli popolno kontrolo nad celotno Jugoslavijo, kar zadeva važne objekte, in nato diktirali premirje.

Z vdorom na jugo-vzhodu države bi morebiti tudi Bolgari pomagali Sovjetom, kakor se je to zgodilo leta 1941. Romuni bodo pa, po mojem mnenju, hermetično zaprli svoje meje, ker se bodo očividno bali

provokacije in reakcije od strani Sovjetov.

'Kakšen bo odgovor svetovne javnosti? Ni dvoma, da se bodo Jugoslovani borili proti kakršnikoli invaziji. Toda, kakor je že omenil eden od sovjetskih generalov, ki je prisostvoval vojaškim vajam "GOLIA 76", ko so ga vprašali o jugoslovanskih partizanih: "Gotovo predstavljajo partizani neprijetnost, toda vojska oni ne odločajo." Kdo bo torej vojno dobil? Znova vprašajmo, če bo država, ki si še vedno liže vietnamske rane, ponovno poslala svoje sinove v deželo, o kateri večina ljudi niti ne ve, kako se črkuje, kaj pa šele, da bi jo našli na karti. Tudi potem, ko je predsednik Carter omehčal svoje izjave glede Jugoslavije po končanih televizijskih debatah med Carterjem in Fordom. Predsednik Carter ni nikogar prepričal, da bo naš odgovor na sovjetsko invazijo Jugoslavije drugačen od tistega, kot ga je sprva postavil. Mi ne bomo vezali ameriških čet na kak konflikt v Jugoslaviji. In če tega mi ne bomo storili, nihče drugi tudi ne bo.'

Kot že leta 1956 in 1968, ne bo dolgo trajalo, da bo svet na to pozabil. Stiki bodo znova vzpostavljeni in trgovina se bo nadaljevala. Edina razlika bo, da se bo dvaindvajset milijonov ljudi, ki so bili nekoč ponosni na svojo neodvisnost, znašlo kot Mihajlov leta 1965 zaradi publikacije svoje knjige "Moskovska pomlad" - v ječi, je zaključil svoje pismo Thomas N. Harvey, "specialist za zunanje zadeve" pri 9. pehotni diviziji ameriške vojske.

'SLOVENSKI DAN' MESTA TORONTA

Dopis

Kanadski Slovenci so se letošnjega 29 oktobra spominjali 60 letnice osvoboditve izpod Avstrije. Slovensost, ki je bila nedvomno največja in najlepša, kar so jih Slovenci v Kanadi imeli, se je pričela s pontifikalno mašo slovenskega kanadskega škofa dr. Ambrožiča, pri kateri so koncelebrirali skoraj vsi slovenski duhovniki v Kanadi. Prisotnih je bilo najmanj 1200 ljudi, med njimi 150 narodnih noš. Po maši je bila povorka do hotela, v kateri so takorekoč sodelovali vsi, ki so bili pri maši. Med drugimi je bilo v povorki sedem okrašenih kočij, v katerih so se poleg narodnih noš vozili častni gostje s torontskim županom. V hotelu Toronto, enem najbolj elegantnih hotelov mesta, kjer je bila dvorana okusno okrašena tudi s slovenskimi narodnimi zastavami, je bila potem večerja, za nagovori inž. P. Pavlina, Petra Markeža in cele vrste kanadskih gostov. Pomemben govor je imel kanadski federalni minister Hon Norman Cafik; k je ostro kritiziral vsako politično diktaturo, je bil pogostoma prekinjen z aplavzom. Ministru so potem Slovenci javno poklonili prve slovenske kovance.

Mesto Toronto je proglasilo ta dan za slovenski dan in z občinske hiše je plapolala slovenska narodna zastava. Kanadski Slovenci so odnesli lepe in globoke vtise s te proslave, ki je tudi pokazala izredno lepo sodelovanje vseh slovenskih organizacij, med drugimi Slovenske narodne zveze in slovenske Krščansko demokratske stranke.

GENERAL RUPNIK IN ŠKOF ROŽMAN

Dr Stanko Kociper zavrača pisanje č.g. Jakoba Kolariča

Od političnega sodelavca

Lani je v Celovcu pri Mohorjevi družbi izšel III. del dr. Kolaričevega življenjepisa škofa dr. Rožmana ("Škof Rožman - Duhovna podoba velike osebnosti na prelomnici časa.") Peter Urbanc je o tem pisal v oktobrskem KT. Na knjigo se je v zadnji (okt.-nov.) številki TABORA obširno ozrl tudi dr. Stanko Kociper, zet pok. generala Rupnika. Po njegovem mnenju je škofova osebnost v knjigi, kolikor zadeva medvojno dobo, 'zmaličena'. Dr. Kociper je mnenja, da je dr. Kolariču 'primanjkovalo: pravilno razumevanje problematike ob tisti usodni prelomnici časa, potrebnega obzorja in kritične metode obdelovanja'. Med vojno v osnovi ni dejansko šlo za nobeno osvobodilno vojno in kolaboracijo, ampak je šlo le za komunistično revolucijo, torej za golo borbo za oblast. 'Osvobodilna vojna' je bila revolucionarjem le pretveza, da so lahko sprovedli svoj namen in dosegli svoj cilj, pretveza, ki ji je narod v veliki meri že tedaj nasedel, in mnogi doma, za mejami in v zdomstvu nasedajo še zdaj. V tem je glavna dr. Kolaričeva napaka, zato je izhodišče obravnavanja dr. Rožmanove medvojne vloge, v osnovi zgrešeno, trdi dr. Kociper in pri tem postavi avtorju nekaj pomembnih vprašanj glede škofovih odnosov do okupatorja in Osvobodilne fronte.

Druga zamera dr. Kolariču velja, kakor - očitno iz strankarsko-političnih razlogov - obravnava generala Rupnika. Tu je gotovo dr. Kociper močan, ker iz prve roke pozna odnose med škofom in prezidentom, in ker poseduje izvirne dokumente, ki jih v nekaj primerih tudi navaja. Z njimi ne samo zavrača dr. Kolariča in njegove informante, ampak te tudi označi za klevetnike; ena takih klevet je, da je general "hotel poslati domobrance na vežbanje v Nemčijo", da je bila domobrantska prisega "ideja generala Rupnika", in da je bil general "nemški vazal". Višek tega kritičnega članka je, ko dr. Kociper na originalu dokaže, kako so v klerikalni kuhinji v Clevelandu skuhal škofovo voščilno velikonočno pismo prezidentu Rupniku. Ta falzifikat seveda postavlja pod vprašaj mnoge v knjigi navajane citate in izjave, od katerih se dr. Kociper dotakne le nekaterih in tudi pove, da je on delno na dr. Kolaričevo prošnjo temu poslal šest dokumentov, ki pojasnjujejo odnose med škofom in prezidentom, pa jih avtor ni objavil; med temi je bilo tudi originalno velikonočno pismo.

Dr. Kociper omenja, da se mu je dr. Kolarič zahvalil za poslane dokumente in obljubil, da bo "verjetno še mogel navajati v 3. knjigi", kar je Dr. Kociper poslal, čeprav so v tiskarni že stavili tekst, a ga je moral dr. Kolarič še pregledati. Dr. Kociper je mnenja, da bi avtor moral očitno razliko med originalom in falzifikatom vsaj omeniti v opombah, če je že bilo tehnično nemogoče spremeniti glavni stavek. Saj je v opombah navajal tekste, ki jih je prejel pozneje kot pa Kociprovo pismo.

Dr. Kociper ima glede tega prav. Če je šlo za tako očividno falzifikat, ki v knjigi števno spreminja v fantazijo, da ne rečem kaj drugega, potem bi bilo treba tisti del knjige predelati ali spremeniti ali opustiti. Nobene škode ne bi bilo, če bi knjiga zaradi tega izšla pozneje. Kakor stvari stoje zdaj, je s to knjigo dr. Kolarič storil največjo uslugo Frančku Sajetu, 'zgodovinarju' na oni strani.

PETER URBANČ:

ZANIMIVA HRVAŠKA OSEBNOST

Dr Ante Ciliga

Med hrvatskimi politikami v emigraciji živi dr. Ante Ciliga, ki je letos slavil 80 letnico življenja. Slavljence je bil med vodilnimi hrvatskimi komunisti takoj po prvi svetovni vojni. Kot tak je odpotoval v Sovjetsko zvezo in je tam celo predaval na univerzi. V čistkah pod Stalinom je prišel na vrsto tudi on in je prebil dolga leta v Sibiriji, o čemur je napisal knjigo, ki je bila prevedena na nekaj tujih jezikov. Sibirije se je rešil na podlagi italijanskega državljanstva, ker je namreč doma v Istri, ki je takrat bila pod Italijo. Med vojno je bil zaprt od Paveliča, vendar spuščen pravočasno, tako da je tudi on končal leta 1945 v inozemstvu. Z novimi oblastniki ni nikdar sodeloval, kljub temu, da je še danes komunist. V tem malo spominja na komuniste, obsojene na smrt, ko še pred streljanjem nazdravljajo partiji, v upanju, da jih bodo mogoče še zadnji hip pomilostili. Intenzivno sledi dogajanju v Jugoslaviji in ga posebno zanima rešitev hrvaško-srbskega problema. V svoji zadnji reviji NA PRAGU SUTRAŠNICE (februar 1978) stavlja predlog in ugotovitev, ki so tudi za Slovence zanimive.

Positivno gledam na njegove trditve kot n. pr. prva in osnovna, ki jo zagovarja že dolga leta je, da Jugoslavija lahko obstane samo kot prava konfederacija; druge možnosti, razen ločitve na posamične države, ne vidi. Ugotavlja recimo, da Tito po Rankovičevi aferi postopoma in sistematsko podira vladajoče srbske pozicije v Makedoniji, Kosovu, Vojvodini in Črni gori z edino izjemo Hrvatske, kjer Tito še vztraja na krepitvi lokalnih Srbov. Imamo slično mnenje kot polkovnik Babič, tudi zapažen hrvatski politik, da bi Srbi namreč danes mogli razbiti Jugoslavijo, toda da te možnosti Hrvati nimajo. Po drugi strani nadaljuje, da pa Srbi niso toliko močni, da bi mogli določiti meje nove Srbije, ki bi zamenjala socialistično Jugoslavijo. Med tradicionalne hrvatske napake šteje: nagnjenje k izolaciji hrvatske narodne borbe; premalo važnosti polagajo na odnose do najbližjih sošedov kot Slovencev, Srbov. Hrvati bi morali v današnji fazi priznati pridobitve B-H muslimanov to je njihove samostojne republike.

Brezizgledna je perspektiva ustanovitve suverene Hrvatske brez podpore B-H muslimanov; proti tej bi se strastno borili bosanski in hrvatski Srbi. Nada Hrvatov na pomoč Albancev in Macedoncev je brez realne podlage.

Glede Slovencev le nekaj omemb; Ciligova teorija že precej let je, da se ustvarja slovensko nasledstvo po Titu: Dolanc, Kardelj in Potokar. Ciliga poudarja nacionanost te trojke, kar pa nikakor ne odgovarja, ker je to samo formalne narave. Ciliga je (stran 58) mnenja, da smo Slovenci po mentaliteti, po zgodovinskem formiranju izmed vseh južnih Slovanov najbližji Avstrijcem.

To oznako Hrvati vsiljujejo Slovencev, ker bi radi, da bi se mi Slovenci naslonili na zapad; to bi odgovarjalo njihovi politiki, ki pač nujno gleda, na izoliranje Srbov (moja opomba). Dr. A. Ciliga, ki v glavnem simpatizira z Slovenci, nas vendarle v tej knjigi imenuje pridne, marljive, metodične toda tudi neiskrene in zahrbtnje vendar v isti sapi imenuje Hrvate avanturiste, nerealne in hochštaplerje. Dr. Ciliga trdi, da je sinteza teh slabih kvalitet Hrvatov in Slovencev ravno Tito, ki je pobral od matere vse kar je slabega pri Slovencih in isto pri hrvaškemu očetu. Glede specifično najtežjega srbsko-hrvaškega problema, to je meja, tudi dr. Ciliga v glavnem zagovarja hrvaške etnične in zgodovinske meje. To pa je nerealen odnos, ki pač samo podaljšuje status quo, ker bi alternativa pomenila državljansko vojno. Nov prijem, ki je prav tako predrastičen in ga prvič navaja v tej knjigi, je dekolonizacija Srbov iz Hrvaške; vsi Srbi, ki so se preselili v hrvaške zemlje od leta 1918 naprej, naj se vrnejo v Srbijo!

Vsekakor dr. Ante Ciliga zasluži, da ga Slovenci beremo, ker ima nedvomno ogromno politično izkušnjo in tudi ogromno osebnega poguma, da upa med razboritimi Hrvati premnogokrat ubrati svojo neodvisno pot.

'Rdeči' kupujejo nemške tovarne...

Velenjsko podjetje "Gorenje" je junija kupilo bavarsko tovarno Korting v Gassau za 23 milijonov mark. Korting Radiowerke GmbH je bila od aprila v stečaju. "Obetamo si, da bo tisoč delavcev Kortinga, med katerimi je tudi 250 Jugoslovanov, ustvarilo letno za 200 milijonov mark bruto produkta," je 5. julija dejal novinarjem generalni direktor Gorenja Ivan Atešsek. "Nismo kupili tovarne, da bi v njej proizvajali izgubo." Gorenje že 25 let ni imelo izgube. Zaradi nakupa tovarne se je v Zahodni Nemčiji dvignilo precej prahu, češ da "rdeči" prodirajo v nemško industrijo.

Po dveh mesecih pogajanj je 11. avgusta nastalo podjetje Gorenje Korting Electronic GmbH & Co, je 28. naznanil generalni direktor novega podjetja Oskar Pistor v Munchenu. Podjetje prevzema proizvodnjo radijskih in televizijskih sprejemnikov, gramofonov in zvočnikov visoke kakovosti formalno že 1. septembra, čeprav bo v celoti stekla nekje v sredi oktobra. Zdaj dela še 800 zaposlenih od prejšnjih 1200, ki bodo postopoma ponovno nastavljeni. Bavarska deželna vlada je podprla nakup tudi gmotno, in Commerz Bank in Bayerische Kredit Bank sta odobrili Gorenju nova posojila.

Poleg domačih tovarn ima velenjsko Gorenje tudi tovarne v Avstriji, v Solunu in na Danskem. Prihodnje leto bo začela z delom tovarna v Lagosu v Nigeriji, ki bo delala dobre gospodinjske stroje in majhne traktorje.

IZ UREDNIŠTVA

Zaradi povezave sorodnih poročil in člankov smo bili prisiljeni izdati dvojno številko, ki zajema november in december. Tik pred zaključkom smo prejeli še izjavo Alternative in poročilo o Bakaričevem govoru. Ker eno kot drugo dopolnjuje ostalo vsebino, smo s priključkom dveh dodatnih strani povečali številko, vendar smo pri tem morali izdajo lista nekoliko zakašniti...

Srečno Novo leto!

Ur.

DR. MILOŠ VAUHNİK:

TRIKRATNA ANEKSIJA BOSNE IN HERCEGOVINE – TRETJA SAMO NA PAPIRJU

1. BERLINSKI KONGRES

V "Klicu Triglav" sem se lani z daljšim člankom spomnil šestdesete obletnice oktobrske revolucije.

Letos pa imamo dve drugi obletnici, na kateri bi rad opozoril: to sta 100-letnica okupacije Bosne in Hercegovine, ter 70-letnica njih aneksije, obakrat od strani avstro-ogrske monarhije. Bila je to prva aneksija.

Po vpadu Nemcev v Jugoslavijo je leta 1941 sledila druga aneksija Bosne in Hercegovine; ti dve deželi sta Hitler in Mussolini velikodušno podarila satelitski NDH-državi. Ta aneksija je trajala 4 leta, do leta 1945.

Hrvaške emigracije napovedujejo tretjo aneksijo, na papirju.

Obletnice prve okupacije in aneksije se moramo spomniti predvsem zato, ker od tistega časa ni bilo več miru v Evropi; iz spora zaradi Bosne in Hercegovine se je rodila prva svetovna vojna z vsemi nadaljnimi posledicami, preko druge svetovne vojne do danes.

V 19. stoletju so v zadnjem tridesetletju odločevale v Evropi velesile, katerih je bilo takrat šest, ko sta v zadnjem četrletju zaradi zedinjenja prišli zraven še Italija in Nemčija.

Teh šest velesil (Angleška, Francija, Nemčija, Rusija, Avstrija in Italija) je odločevalo takrat o usodi Evrope in izven-ameriškega sveta. Francija, Angleška in Rusija so že poprej segle po tujem ozemlju. Ko sta prišli zraven še Nemčija in Italija, sta obe dobili tek po kolonijah in bili so neprestani spori med njimi glede razdelitve kolonij v Afriki in Aziji. Edino Avstrija je ostala na suhem; ni dobila nikakih kolonij.

Ko je carska Rusija vsled svoje dinamike kazala tendenco, razširiti se na vzhod in na jug, posebno proti Turčiji, je nastala nevošljivost in zaskrbljenost, da bi ta velesila postala premogočna. Zato so vse evropske velesile nastopile proti njej in ko je Rusija že marširala proti Carigradu, so velesile zagrozile z vojno. Rusija je v svesti svoje zmage nad Turčijo sklenila z njo preliminarni mir v San Stefanu leta 1878, s katerim je, med drugim, po ruski vojni, bila ustanovljena Velika Bolgarija. Vse velesile so se zavzele za Turčijo in zahtevale, da se na skupni konferenci uredi stanje na Balkanu v sporazumu z vsemi velesilami, ne pa da Rusija enostransko odločuje o balkanskih zadevah. V ta namen je bil sklican berlinski kongres z udeležbo vseh šestih velesil in s pritegnitvijo Turške. Najvažnejša odločitev na tem kongresu je bila, da je avstro-ogrska monarhija dobila mandat, da okupira Bosno in Hercegovino.

Grofu Andrassyju, ki je bil avstrijski zunanji minister, se je posrečilo doseči na kongresu, da se je

okupacija raztegnila tudi na Sandžak-Novi Pazar, torej ne samo na Bosno in Hercegovino, to pa iz tega razloga, da se med oba balkanska nemirneža proti Avstriji, Srbijo in Črno goro, porine klin in ju tako loči.

Avstrija je takoj poslala svoje čete v Bosno in Hercegovino. Prišlo je do hudih bojev in prask, ki so trajale celo leto, predno je bilo moč reči, da so ostanki turške vojske v Bosni bili premagani. Bilo je na tisoče žrtev na obeh straneh.

Z odločitvijo berlinskega kongresa je postala Avstrija balkanska sila, ki naj od tlej odloča o usodi balkanskih narodov. S to odločitvijo so bili nezadovoljni balkanski slovanski narodi ter Rusija, kateri so bili prekržani računali, da bo ona odločevala na Balkanu.

Preko Sandžaka in preko Mitrovice bi Avstrija po naziranju grofa Andrassyja poslala čete še dalje na Balkan in bi počasi zasedla ozemlje tja do Egejskega morja oziroma do Soluna; po isti poti bi se gradila tudi železnica.

Ko se je grof Andrassy vrnil s kongresa, je javil avstrijskemu cesarju Francu Jožefu: "Veličanstvo, pot do Soluna je odprta!"

Od tega časa je nastala rivaliteta med Rusijo in Avstrijo, kdo bo gospodar na Balkanu.

Zmešnjava je bila tem večja, ker je berlinski kongres odločil, da gre samo za "okupacijo" zaradi "civilizacije" in se je izrecno poudarilo, da suverenost sultana ostane nedotaknjena. Ni treba poudariti, da je vsaka sprememba te pogodbe bila mogoča samo v sporazumu med velesilami, ki so pogodbo podpisale. Rusija je polagala no to posebno važnost in je leta 1897 poslala Avstriji noto, v kateri je izrecno poudarila, da bodo o kakšni "aneksiji" odločale zopet fiste velesile, ki so podpisale okupacijo.

Okupacija Bosne in Hercegovine je v Srbiji razburila duhove, posebno še od časa, ko se je začelo govoriti, da bo Avstrija anektirala Bosno in Hercegovino ter tako raztegnila svojo suverenost na ti deželi ter razveljavila suvereniteto turškega sultana.

Že leta 1899 je absolvirani srbski pravnik Spalajković, ki je študiral v Parizu, napisal knjigo, v kateri je Francozom sporočil: "Dobiti Bosno in Hercegovino je za Srbijo in Črno goro pri današnjih mejah edini razlog obstoja. Ne dobiti Bosne, se pravi, uničiti Srbe. To ravno hoče Avstrija." Dr. Spalajković je bil kasneje jugoslovanski poslanik v Parizu. Ko je kralj Peter I leta 1903 prišel iz Švice in prevzel kraljevsko oblast, mu je ministrski predsednik Pašić predložil program vlade. V tem programu je bila tudi točka, da je treba delovati na tem, da se Bosna in Hercegovina združita s Srbijo. Leta 1904 je rekel v nekem intervjuju srbski prestolonaslednik princ Djordje nekemu Avstrijcu: "Če bomo prisiljeni zaradi Bosne, vam napovedati vojno, ne bodo slovanski regimenti marširali proti nam in vaši srbski regimenti bodo prešli k nam!" →

Londonski tisk je 24. novembra poročal, da so v USA aretirali pet Srbov, ki so hoteli bombardirati jugosl. konzulat v Chicagu. Pri treh so našli 13 palic dinamita. Policija pravi, da je Stojilko Kajević priznal namero podtakniti dinamit na jugosl. diplom. predstavništvi.

2. BARON VON AERENTHAL

Bogat trgovec Lexa, ki si je pod cesarico Marijo Terezijo napravil veliko premoženje, je prestopil iz židovske v krščansko vero ter postal z dekretom cesarice baron Aehrenthal. Ta rodbina je bila ena najboga-tejših plemenitaških rodbin v Avstriji.

Pravnuk tega trgovca je bil najprej uradnik na avstrijskem poslanstvu v Petrogradu, kjer se je naučil takoj ruski, saj je obvladal češki jezik. V letih 1898 - 1906 je bil radi svoje sposobnosti postavljen za poslanika v Petrogradu in mu je bil zelo dober prijatelj baltski Nемеc Schwanebach, ki je bil svetovalec carja. Tako je dobil baron Aehrenthal dobre zveze in dober vpogled v stanje ruske države. Predvsem je bilo za njega važno, da je ugotovil, da je ruska vojska po rusko-japonski vojni zelo slaba in da bo po njegovem mnenju še trajalo več desetletij, predno bo ruska vojska zopet sposobna za kakšno vojno.

Stališče Aehrenthala je bilo najlepše razvidno iz spomenice od 9. 8. 1908, predložene cesarju (bil je takrat že avstrijski zunanji minister), v kateri predvideva, da gre Turčija h koncu: "Zato je treba zlo prijéti pri koreninah in velikosrbskim sanjam bodočnosti napraviti konec. K temu služi najboljša zveza z Bolgarijo. Antagonizem med Srbijo in Bolgarijo je že danes faktor, s katerim je treba računati. Zato je potrebno ustvariti Veliko Bolgarijo na račun Srbije in vršiti se morajo priprave, da se bo v trenutku primerne konstelacije vzelo pod oblast še preostalo Srbijo. Potem bi imeli varne meje. Pod našo egido naj nastane samostojna Albanija; s Črno goro in pa z Bolgarijo bomo imeli prijateljske odnose, posebno z zadnjo, ki nam mora biti hvaležna. Srbsko revolucionarno gnezdo je treba popolnoma uničiti in ga prepustiti Bolgariji."

Od cesarja Franca Jožefa je zahteval še, da se v Bosni ostreje nastopi proti pravoslavnim in da se mora favorizirati katolike.

Aehrenthal je bil odločen na to, da mora Avstrija postati arbiter na Balkanu in izriniti Rusijo v njenih namerah, igrati odločilno vlogo na Balkanu.

Prevzel je vlogo, ki je bila zelo tvegana, drzna in nevarna. Zaradi njegovega drznega in ošabnega nastopa se ga je oprijel med diplomati epiteton ornans "dunajski pustolovec", ker je hotel izkoristiti zvezo s takrat najmočnejšo državo Nemčijo za to, da ojača dinastično slavo Habsburžanov, ki niso pomenili ničesar več v kakšnem nemškem in italijanskem vprašanju. Zato iskati novih ciljev na vzhodnem in južnovzhodnem slovanskem svetu v slavo in čast Avstrije.

3. PRVA ANEKSIJA

Ruski zunanji minister Izvolški je nekaj tednov poprej, ko je zvedel, da Avstrija pripravlja leta 1908 enostranski aneksijski akt brez soglašanja sopodpisnikov berlinske pogodbe, poslal na Dunaj vest, da bo posledica tega akta ta, da bo Rusija lezla vedno bolj v angleški tabor. Ta grožnja je veljala istočasno za Nemčijo, ki je bila spiritus agens v celi zadevi.

28. 9. 1908 je uradno sporočil baron Aehrenthal

nemškemu poslaniku na Dunaju von Tschirschkiju, da ga okolnosti silijo že v najkrajšem času uresničiti aneksijski načrt. Te okolnosti so bile: vedno večja srbska propaganda okoli Bosne in Hercegovine ter nepričakovani dogodki v Turčiji, ko je prišlo do revolucije od strani Mladoturkov, ki so bili takrat še franko in anglofilni.

Nemški kancler Bülow je zato dal svojim diplomatom navodila: "Mi ne moremo nasprotovati avstrijski želji. Ravno v velikih orientalnih vprašanjih ne moremo biti v nasprotju z Avstrijo, ki ima na Balkanu večje interese kot mi. V posesti teh dveh provinc vidi stari Franc Jožef in vidi uradna Avstrija nadomestilo za izgube v Italiji in v Nemčiji."

S tem je nemški kancler obljubil tisto tragično pripravljenost na življenje in smrt, podpirati Avstrijo pri dominaciji na Balkanu, da tako odplača zgodovinski dolg, ko je Prusija pred 42 leti pri Kraljevem Gradcu premagala Avstrijo in je vladarska hiša Habsburžanov bila za vedno izločena iz Nemčije. Obliz na stare rane, ko je Bismark z mečem brez Avstrije in proti Avstriji rešil nemško vprašanje.

Nemška poslanika v Carigradu in v Londonu sta nujno poročala v Berlin, da bo aneksija neugodna zadeva za Nemčijo, toda dobila sta odgovor, da ne smeta nastopiti proti aneksiji.

Aehrenthal in Izvolški sta imela sestanek na gradu grofa Berchtolda na Moravskem; on je bil avstrijski poslanik v Rusiji. Pri tem razgovoru je Izvolški ponovno poudaril, da je prisiljen ožje se nasloniti na Angleško in da ne gre, da se berlinska pogodba enostransko prekrši. Ker je Izvolški tudi že vedel, da se Rusija ne bo mogla vojaško upreti aneksiji, se je pogajal z Aehrenthalom, da bo sicer pristal na aneksijo toda Avstrija mora obljubiti, da bo podpirala Rusijo pri vprašanju Dardanelov, ko zahteva Rusija svoboden prehod ruskih ladij skozi morske ožine; na to je Avstrija pristala. Izvolški je skušal dobiti od Aehrenthala tudi pristanek na koridor Srbije do morja. Ker bi šel ta koridor preko Bosne in Dalmacije, je seveda Aehrenthal odklonil.

Izvolški je svoje stališče obrazložil v "aide memoire" od 2. julija 1908, v katerem je bilo med drugim rečeno: "Mi smo naziranja, da je vprašanje spremembe člena 25 berlinske pogodbe, namreč aneksija Bosne in Hercegovine, Sandžaka in Novega Pazarja, izredno evropskega značaja in ni takšne narave, da bi se to lahko uredilo s posebnim sporazumom med Rusijo in Avstro-Ogrsko."

Aehrenthal je Izvolškemu sporočil, da se aneksija ne bo tikala Sandžaka in da se bo omejila samo na Bosno in Hercegovino. Nadalje je obljubil, da se bo Avstrija odpovedala nadzoru železnice in luke Bar v Črni gori.

Izvolški je 4. septembra 1908 obiskal srbskega zunanjega ministra Milovanovića v Karlovih Varih, ko se je Izvolški nahajal v bližnjem kopalšču Marijine Lazni v družbi angleškega kralja Edvarda VII. ter francoskega ministrskega predsednika Clemenceauja. Sporočil mu je, da tokrat Srbija mora pristati na neizogibno aneksijo Bosne in Hercegovine od strani Avstrije, vendar pa, da to ni zadnja beseda.

5. septembra 1908 je Aehrenthal v Berchtensgaidenu sporočil nemškemu državnemu sekretarju von Schönu,

da se bo v kratkem izvršila aneksija, nakar je von Schön menil: "Kar se tiče nemške vlade, lahko rečem, da je nemška vlada odločena, Avstriji nuditi pomoč v njenih interesih, željah in potrebah na Balkanu."

Tako je konec septembra 1908 bilo na Dunaju vse pripravljeno za aneksijo in je Aehrenthal še enkrat o tem obvestil ruskega zunanjega ministra. Izvolški je medtem potoval po Evropi in je iz Tegernseeja pisal Aehrenthalu, da bo 1. oktobra v Parizu in naj mu tja javi datum nameravane aneksije.

Italijanski zunanji minister Tittoni je bil sporazumen z aneksijo in je 4. oktobra 1908 zahteval kaj pismenega o celi zadevi, kar mu je Aehrenthal obljubil, toda nikdar poslal.

Pač pa je Aehrenthal izpolnil obljubo Izvolškemu in mu je javil v Pariz dne 30. septembra 1908 sledeče: "Po zadnjih vesteh - (s tem je mislil na mladoturško revolucijo v Carigradu) - je avstrijska vlada morala pristopiti k hitri izvršitvi in bo izjava o aneksiji izvršena dne 7. oktobra". 5. oktobra 1908 je cesar Franc Jožef podpisal akt, s katerim je prebivalstvu Bosne in Hercegovine sporočil, da razširi svojo suverenost tudi na Bosno in Hercegovino in da so odslej vse vezi s sultanom pretrgane. Istočasno je v Carigradu bila izročena turški vladi nota, s katero se razveljavi pogodba od 15. 4. 1879, po kateri je bila priznana suverenost sultana nad Bosno in Hercegovino.

Izjava avstrijskega cesarja je bila objavljena na svečan način, ko so odposlanci cesarja izročili njegova lastnoročna pisma vladarjem velikih sil. Druge vlade pa so dobile 8. oktobra okrožnice avstrijske vlade. Pisma cesarja so bila končnoveljavni, enostranski ukrep, kajti nikjer avstrijska vlada ni dala vedeti, da bo o aneksiji odločevala še kakšna evropska konferenca, kar bi bilo potrebno, kajti kongres vesil v Berlinu je Avstriji dovolil samo okupacijo. Bil je tedaj to od strani Avstrije enostranski, drzen diplomatsko-političen akt.

Hitrica je bila na mestu, kajti glavni odbor mladoturške vlade se je v Solunu posvetoval, če se ne bi tudi predstavnike Bosne in Hercegovine povabilo v turški parlament, češ da obe deželi še formalno pripadata Turčiji.

Avstrija je hotela že poprej dati Bosni in Hercegovini neke vrste ustavo in bi morali poslanci priseči na ustavo, vendar pa ni bilo jasno, ali naj prisežejo tudi na sultana, kar bi muslimani gotovo zahtevali. Ta nevshečna misel je tudi pospešila aneksijo. Avstrija sama je stopila zaradi bosanske ustave v stik z Mladoturki v Solunu; avstrijski generalni konzul je dobil sledeči odgovor: "Ustavo za Bosno in Hercegovino more izdati samo sultan, nikdar pa avstrijski cesar".

Pa so bile še druge težave, Madžarski minister grof Andrassy, sin grofa Andrassyja, ki je na berlinskem kongresu dosegel tudi okupacijo Sandžaka, je nastopil z zahtevo, da se Sandžaka ne sme izpustiti iz aneksije, kajti Sandžak je ozemlje, ki loči Srbijo od Črne gore in preko Sandžaka hoče Avstrija graditi železnico proti Solunu.

Madžari so delali še nadaljne preglavice, ko so

zahtevali Bosno za sebe, češ da so v srednjem veku madžarski kralji gospodovali nad tem ozemljem. Po dolgih mučnih pogajanjih so Madžari popustili in sta postali Bosna in Hercegovina skupna pokrajina obeh državnih polovic avstrijsko-ogrske monarhije.

Zanimivo je vedeti, kako so se zadržali slovenski poslanci v avstrijskem parlamentu. Vsi so glasovali za aneksijo. Tudi dr. Kramar, voditelj Mladočehov, katerega je nemško časopisje zmiraj označevalo kot vodilno glavo nekega panslavizma, je glasoval za aneksijo.

Zakaj so slovanski poslanci glasovali za aneksijo, je prišlo na dan v veleizdajniškem procesu med prvo svetovno vojno proti dr. Kramarju, voditelj Mladočehov, katerega je nemško časopisje zmeraj označevalo kot vodilno glavo nekega panslavizma, je glasoval za aneksijo.

Zakaj so slovanski poslanci glasovali za aneksijo, je prišlo na dan v veleizdajniškem procesu med prvo svetovno vojno proti dr. Kramarju, ki je bil takrat obsojen na smrt. Policija je našla pismo, katero je Kramar dobil od Carikova, pomočnika Izvolškega, v katerem priporoča Kramarju, da naj slovanski poslanci ne protestirajo proti aneksiji, ker Rusija zaenkrat ni v stanu pomagati Srbiji.

"Le choix de baron Aehrenthal come minister est un mahleur pour l'Europe," je rekel 5. oktobra 1908, ko je izvedel za aneksijo, ruski poslanik v Carigradu, Sinovje, nemškemu poslaniku. Vsi so smatrali, da je Nemčija gonilna sila, ki stoji za Avstrijo.

Aehrenthal ne bi imel uspeha v bosanski krizi, če mu Nemčija ne bi stala tako trdno ob strani. 6. oktobra 1908 je kancler Bulov obvestil nemškega poslanika na Dunaju v. Tschirschkija, da polaga nemška vlada posebno vrednost na to, da "ima vlada na Dunaju glede aneksijskega vprašanja popolno varnost glede naše zanesljivosti. To je za nas potreba samo po sebi razumljive lojalnosti."

Izvolški je klonil pred Avstrijo in Nemčijo, ker mu je ruski generalštab, na katerega se je obrnil z vprašanjem, kakšne so možnosti za primer kakšne vojne, dal odgovor, da izgledi vojne z Avstrijo niso slabi, če pa je tudi Nemčija zraven, je poraz Rusije izven vprašanja.

4. Po prvi aneksiji grozi svetovna vojna

Poleg Aehrenthala je bil po izvršeni aneksiji najbolj zadovoljen nemški cesar Viljem II., ki je vzkliknil dne 17. oktobra 1908: "Da bi se že skoraj začela!" (namreč vojna).

Nemčija se odslej popolnoma nasloni na Aehrenthalovo politiko proti Srbiji. Nemški kancler je 31. okt. 1908 pisal Aehrenthalu: "Vaše odločitve, ki jih boste podvzeli, bom smatral kot primerne razmeram." S tem je dobila Avstrija proste roke proti Srbiji, če bi ta kakorkoli nasprotovala. Nemški poslanik grof Pourtales je iz Petrograda poročal, da srbski poslanik pravi, da je upanje Srbov splošna evropska konflagracija. Vse to je v Berlinu našlo gluha ušesa. Dne 31. oktobra 1908 je izjavil Izvolški, da je Nemčija prekoračila svoje obveze do zaveznice Avstrije.

Nemški poslanik v Petrogradu grof Pourtales je poročal 13. novembra 1908 v Berlin, da Rusija radi slabe vojaške pripravljenosti ne bo posegla v kakšen avstrijsko-srbski konflikt.

Te vesti so bile za nemški generalštab zelo razveseljive, kar je močno dvignilo njihov ponos in samozavest.

Aehrenthal je tudi to priliko izkoristil, da se je nemškim krogom laskal in jim čestital, da imajo Rusi pred Nemci tako spoštovanje.

Bolgarija je bila sedaj zaveznik Avstrije in Aehrenthal je računal s tem, da bo Srbija končno javno eliminirana kot država na Balkanu.

Ko je Viljem II. zvedel, kaj ruski generalštab glede Nemcev meni, je rekel: "Z vojaškega stališča je sedaj pravi trenutek, da obračunamo z Rusijo." Ker ni prišlo takoj po aneksiji do vojne, so nemški vojaški krogi z Viljemom na čelu, prikazovali to kot "Feigheit vor dem Losschlagen" - "Stahopetnost pred udarom."

Aehrenthal je bil prepričan, da bo prišlo do velikih vojaških zapletljajev. Sredi januarja 1909 je Izvolški nemškemu poslaniku grofu Pourtalesu ponovno predložil resnost položaja, rekoč: "Orientalsko vprašanje, kar je že sprožila Avstrija, je moč rešiti samo z konfliktom".

Aehrenthal že govori Nemcem o potrebni akciji Avstrije proti Srbiji ter računa, da bo do kakšne akcije prišlo meseca marca 1909; zato da naj Nemci gledajo, da ruski poseg preprečijo.

24. 2. 1909 je zahteval Viljem II., da je treba od Francije zahtevati, da ostane nevtralna, če bi Rusija nastopila proti Avstriji; če pa odkloni, je to vzrok za vojno proti Franciji.

Aehrenthal stoji na stališču, da čaka samo do konca marca, da Srbija klone, če ne bo takoj poslal ultimatum in napadel.

Na tajni seji ruske Dume so razpravljali o pomoči Srbiji; "Vsako nasilje nad Srbijo bomo smatrali kot začetek evropskega požara, v katerega pa trenutno ne moremo poseči. Ta požar pa se bo pojavil še v bodočnosti, ko bomo v stanu reči svojo besedo."

V evropski diplomaciji je prevladalo mnenje, da je skorajšnja svetovna vojna naravna in zakonita posledica stalno odprtega avstrijsko-srbskega konflikta zaradi Bosne.

Aehrenthal je smatral aneksijo za veliko zmago centralnih sil Avstrije in Nemčije. Okorajženi Aehrenthal gre sedaj dalje in zahteva, da naj Rusija pritisne na Srbijo na izjavo, da prizna aneksijo Bosne in Hercegovine. S tem korakom se je položaj še bolj poslabšal. Rusija je mislila, da bo Avstrija zares napadla Srbijo ter se je že ugibal, ali naj mobilizirajo kijevsko vojaško okrožje.

Ruski vojni svet je Izvolškega ponovno opozoril, da Rusija ni pripravljena na vojno. Izvolški je bil pritrčan, da reši trenutno slabo situacijo tako, da izda triumfirajoči Avstriji javno izjavo, da Rusija v primeru vojne ne bo stopila iz nevtralnosti.

Viljema II. je ta umik Rusije tako navdušil, da je dal povelje: "Jetzt vorwärts und einrücken." - Sedaj

naprej in k vojakom!" Posledica tega ruskega popuščanja je bila, da se je v Nemčiji utrdila zavest politične in vojaške nadmoči.

Aehrenthal je šel dalje in zahteval, da naj Nemčija v Petrogradu intervenira, da naj velesile priznajo aneksijo Bosne in Hercegovine in tako razveljavijo člen 25 berlinske pogodbe iz leta 1878 tudi de iure, kar se je de facto že zgodilo. Zoper je ta intervencija vzbudila strah, da bo izbruhnila vsak trenutek vojna, ko hočejo s tako demaršo tirati Rusijo v vojno pod nesrečnimi pogoji. Rusija je na to zahtevo odgovorila, da naj Avstrija pri drugih vladah predloži zahtevo v smislu predloga nemške vlade. Nemci so smatrali to kot odklonitev in Viljem II. je na robu akta napravil opazko: "Torej odklonitev! Predrzen odgovor." Ministerski predsednik Bülow pa je naročil, da se Izvolškemu odločno pove: "Zahtevamo precizen odgovor: da ali ne; vsako izogibanje, zaklavzuriranje ali nejasni odgovor bomo smatrali kot odklonitev. Mi se moramo potem umakniti in stvarjem pustiti njihov tok".

Na to demaršo odgovori Rusija v 24 urah pozitivno in s škripajočimi zobmi vzame nase to ponižanje. Naravna posledica je bila zadovoljstvo in ponos v Nemčiji, diplomatski triumf, še več, vojaško-politični triumf Nemčije in Avstrije. Učinkovita demonstracija njihove premoči.

Velesile so v Beogradu stavile predlog za mirno ureditev in sicer v imenu Anglije, Francije, Italije in Rusije; v tej demarši so trdili, da Avstrija Srbije ne bo napadla. Aehrenthal je takoj protestiral, češ da je ta trditev samolastna od strani velesil, kajti Aehrenthal je bil prepričan, da Anglija in Srbija ne bosta popustili in da bo prišlo do vojne. Ko tega ni bilo, je rekel: "V nekaj letih pa bomo le morali 'einrücken'." Bila je to splošno znana nemška beseda za "iti k vojakom"; beseda se je tako udomačila, da so jo uporabljali tudi nenemški narodi Avstrije ter jo izmaličili: "ajnrukati"; beseda, ki se v bivših avstrijskih pokrajinah še danes uporablja.

Tudi če bi prišlo v Beogradu do kakšne revolucije od strani elementov, nezadovoljnih z aneksijo, bi Avstrija intervenirala. Končno je Aehrenthal izjavil, da je vojna s Srbijo zaželjena. To vse je poročal Aehrenthal v Berlin in Viljem II. je napravil na spisu obrobno opazko: "No kaj še čakaš, ajnruckaj!" - "Was wartest Du noch, rücke ein!" Ko je 14. 9. 1909 potoval Izvolški skozi Berlin, je rekel nemškemu kanclerju: "Če bo Avstrija svoje častihlepne načrte proti Srbiji hotela uresničiti, Rusija tega ne bo mirno gledala in je dana nevarnost svetovne vojne. Kako se bo to razvijalo, bo bistveno odvisno od Nemčije, ki ima največjo moč."

Ideja svetovne vojne je po tej aneksijski krizi postala neka demonska sila usode, kateri se nihče več ni mogel ogniti. Po bosanski krizi je bilo jasno eno; velesile evropskega kontinenta so si stale našproti v končni ločitvi. Vsak najmanjši dogodek je bil v stanu izzvati katastrofo. Leta 1914 je bil realiziran že leta 1909 grozeči vojni požar. Belgijski poslanik v Parizu je leta 1909 po končani bosanski krizi dal precizno

mnenje o stanju nekega "neugodja", ki komaj čaka, da pride do težkih dogodkov. Splošna vojna je stalno grozila. Obroč okoli Nemčije se je zmeraj bolj ožil in evropski svet je bil deljen na trozvezo Nemčija-Avstrija-Italija in tripelentento Angleška, Francija, Rusija. Nemčija se tega obkroževanja ni bala, nasprotno, želela je, da pride prejkoslej do obračuna med obema taborama v Evropi. Rekli so: "Viel Feind, viel Ehr" - "veliko sovražnikov - velika čast". Ko je izrazil angleški kralj Edvard VII srbski vladi svoje simpatije, je še to bolj razburilo duhove. Rekel je tudi: "Lepe zaveznike imamo, Francozi se nočejo boriti, Rusi se pa ne morejo."

5. Odmev aneksije v Srbiji, Avstriji in drugod

Proti aneksiji je nastal v Evropi velik odpor. Presemetljiva je bila angleška jeza in zagrenjenost. Proti dunajski vladi so padle težke obtožbe polne jeze, ker je šla preko berlinske pogodbe in angleške vladerniso spoštovali. Jeza posebno še zaradi tega, ker je leta 1878 na berlinskem kongresu prav angleški ministerski predsednik Disraeli predlagal, da se Avstriji poveri okupacija Bosne, da jo civilizira. Angleži in Francozi pa so Izvolškega hudo grajali, da je bil tako popustljiv proti Aehrenthalu.

Takratni srbski prestolonaslednik princ Djordje je imel 10. in 11. oktobra 1908 govore, ki so zahtevali vojno proti Avstriji in izjavil, da hoče voditi prostovoljce, ki so pripravljeni umreti za narod in čast.

Organizacija "Slovenski Jug" in "Narodna Odbrana" sta objavili ognjevitve proglose proti Avstriji.

Srbska skupščina je dne 12. 10. 1908 sprejela sklep, ki se je glasil: "Težko prizadeti smo od velike krivice, ki je bila prizadejana Srbiji in srbskemu narodu vsled kršenja mednarodne pogodbe, ne da bi bil zato vprašan narod, katerega se to tiče in od strani tiste vlade, ki je pogodbo podpisala in bi jo morali upoštevati. Globoko smo prepričani o veliki nevarnosti, katera preti celemu srbskemu narodu, ko se je ustvaril zelo nevaren precedenčni primer za neodvisnost in obstoj srbskega naroda. Vdani interesom splošnega miru in pravičnosti smo zelo vznemirjeni in trdno odločeni storiti to, kar je potrebno, da se očuvajo interesi Srbije, ogroženi z nasilno ustvarjeno krizo. Skupščina, ki je vzela na znanje izjavo vlade, zato izreka vladi soglasno zaupanje in pričakuje od vlade, da ogrožene srbske interese naj-energičneje brani. V ta namen stavi skupščina vladi enodušno in združeno moč srbskega naroda na razpolago."

To je bil jezik evropske države, kakršnega je bilo slišati samo še pred izbruhom kakšne vojne. Protest, katerega je vložila srbska vlada na Dunaju, je Aehrenthal odklonil z motivacijo, da Srbija ni bila zastopana oziroma ni podpisala kakšne pogodbe na kongresu.

Dne 19. 12. 1908 je objavil londonski 'Daily Mail' izjavo črnogorskega kneza Nikite, ki ne vidi drugega izhoda kot vojno z Avstrijo, čeravno si glede njene nevarnosti ne dela nikakih iluzij. Ministerski predsednik Srbije, je potoval po celi Evropi in prosil vlade za pomoč.

Konec novembra 1909 je potoval princ Djordje z ministrskim predsednikom Pašičem v Petrograd in stavil tam zahtevi: avtonomija za Bosno in Hercegovino, za katero bi morale jamčiti velesile. Za Srbijo izhod na Jadransko morje in v ta namen koridor do morja, ki bi šel preko Bosne in Dalmacije.

Tudi Turčija je protestirala, Mladoturška vlada je proglasila bojkot avstrijske trgovine, ki je trajal pet mesecev in prizadjal avstrijskim trgovcem veliko škodo. Na Bližnjem vzhodu so angleški konzuli skrbeli za to, da je trgovina z Avstrijo popolnoma zastala.

Aneksija je imela posledico, da sta od Avstrije odpadla dva nezanesljiva prijatelja: Italija in Bolgarija. Italija se je ravnala po Angliji in je nenadoma bila proti aneksiji. Kralj Viktor Emanuel II je rekel avstrijskemu poslaniku, da je aneksija udarec z nožem proti berlinski pogodbi. Ves svet je bil proti Avstriji, le Nemčija je bila na njeni strani in to odločno in trdno, ko je ves svet tolkel po Avstriji. Huda je bila reakcija proti aneksiji v notranjosti Avstrije, posebno na Češkem. V številnih čeških mestih je nastal ogenj navdušenja za Srbijo. Povsod so se vršile manifestacije za Srbijo. Na praških ulicah so ljudske mase trgale nemške napise in nemški študenti, ki niso nosili nemške trakove, so bili pretepeni. Teh demonstracij ni bilo konca in so se nadaljevale 2. decembra 1908, ko se je obhajala 60 letnica vladanja cesarja Franca Jožefa. V nemškem delu Avstrije so se vršili obhodi z bakljami, v Pragi so navdušene množice vzklikale Srbiji in kralju Petru, vzklikajoč 'Bosna je srbska.' Množica je psovala cesarja in policija je bila pognana v beg. Avstriji ni preostalo drugega kot da je na Češkem proglasila preki sod. Študentske demonstracije so bile na univerzi v Pragi, na Dunaju in v Gradcu od strani slovenskih, hrvaških, srbskih in bolgarskih študentov. Bolgarski študentje so bili solidarni z drugimi jugoslovanskimi študenti, ker so bili proti takratni avstrofilski bolgarski vladi. Nemško časopisje je pisalo, da je pri demonstracijah bil posebno agilen: "Ein baumlanger Montenegriner" - neki Črnogorec, visok kot drevo. Izkazalo se je da je to bil slovenski jurist Volčič iz Maribora, ki je bil res dva metra visok. (kasneje višji finančni uradnik v Ljubljani).

Govorilo se je, da bo zaradi Bosne sklicana evropska konferenca. Toda Aehrenthal je že v naprej izjavil, da se na konferenci ne bo smelo razpravljati o Bosni, marveč bo morala konferenca kratkomalo vzeti aneksijo na znanje. To ošabno ponašanje Aehrenthala je vzbudilo presenečenje in vse velesile so videle, da bi se samo z vojno dalo spraviti Avstrijo in Nemčijo na kolena.

Viljem II. je 13. oktobra 1908 pisal avstrijskemu cesarju: "Ti moreš tudi v tem vprašanju računati na moje nesprenljivo prijateljstvo, kakor tudi na zavezniško prijateljstvo, ki povezuje najini državi." Nemčiji je šlo takrat tudi za to, da pokaže svetu, da dve velesili v srcu Evrope, če sta združeni v zavezništvu, lahko kljubujeta vsem pritiskom iz vzhoda in zapada.

Srbski zunanji minister Milovanović je izjavil: Bila je nesrečna ideja, privleči Avstro-Ogrsko na Balkan.

Je danes najbridkejša ironija. Kajti svobodo, katero so balkanski narodi dobili od leta 1812 do leta 1876, so prejeli od Rusije, medtem ko je prvi korak Avstrije na Balkan ta, da "zadobi" ljudestvo teh srbskih dežel. Balkanskim narodom preti sedaj nevarnost od avstro-ogrske monarhije in ravnotežje moramo braniti proti Avstro-Ogrski. Avstrija mora prenehati biti balkanska država."

Zopet je bila Avstrija užaljena in že se je govrilo o napadu na Srbijo in to radi besede "zarobiti", kar so Avstrijci tolmačili tako, da je Avstrija prebivalce Bosne in Hercegovine "zasušnjila". Velesile so zopet posredovale, da ne bi radi te besede prišlo do vojne in grofu Forbachu, avstrijskemu poslaniku v Beogradu pojasnilo, da pod besedo "zarobiti" ni razumeti "zasušnjiti", marveč toliko kot "podvreči". S tem se je Avstrija zadovoljila.

22. 2. 1909 je bila v Beogradu sprememba vlade; zunanji minister je ostal isti. Novi ministrski predsednik Novaković je sodelavcu "Matina" izjavil: "Četudi sta dve tretjini srbohrvaškega naroda pod oblastjo Habsburžanov, bo srbska vlada znala preprečiti, da bi še zadnja tretjina prišla pod njihovo oblast. Napetost je trajala dalje in vsak čas je bilo pričakovati kakšnih komplikacij. V Berlinu sta tajnik za zunanje zadeve Kinderlen-Wachter in poslanik Francije Cambon 22. 2. 1909 sestavila formulo, na podlagi katere bi Srbija priznala aneksijo. To so predložili ruski vladi, ki pa ni pristala. Vsak čas je bilo pričakovati, da izbruhne vojna. Na Dunaju so generali zahtevali dejanja, v prvi vrsti šef generalnega štaba von Hötendorf, ki je imel vojne načrte že gotove. Po njegovem mnenju je "obračun s Srbijo neizbežen in v tem trenutku lažji kot kasneje. Kajti Beograd hoče avstrijske pokrajine, zato mora prejkoslej priti do vojne in je zato važno, da se s Srbijo sedaj obračuna, predno si Rusija opomore od svojih porazov v Mandžuriji. Sovražnik bo vsak dan močnejši, medtem ko sta Avstrija in Nemčija sedaj na višku svoje moči." Avstrijska vlada je zato začetkom marca 1909 postavila svoje zahteve. Velesilam je sporočila, da Avstrija ne zahteva drugega od Srbije kot da se podvrže sklepu velesil - da ne bo ponizanja, češ da je Srbija klonila pred Avstrijo. Vendar pa mora izjava biti dana tudi na Dunaju od strani srbske vlade.

Izvolški je uporabil svoj vpliv v Beogradu in 10. marca je Srbija odklonila vsaka pogajanja z Dunajem, torej tudi kakšno izjavo ter je srbska vlada rekla, da Bosna ni zadeva, ki se teče samo Dunaja in Beograda, marveč je to zadeva, ki se tiče vse Evrope. Za vsak primer je Srbija 13. marca 1909 vpoklicala pod orožje drugi in tretji poziv rezervistov. Avstrija je okrepila svoje čete na jugu, tako da je v drugi polovici marca imela čez 200.000 mož zbranih ob srbski meji. Agenti Avstrije so odšli tudi k balkanskim gverilcom, jim dali mnogo denarja ter obljubili 30.000 pušk za napad na Črno goro od juga. Tako je trajala ta negotovost že pet mesecev in vsak dan je bil mogoč pohod Avstrije proti Srbiji.

Ta privid ni šel Rusiji v račun in ne pripravljena kot je bila, bi morala Srbijo prepustiti usodi. Dne 14.

marca 1909 je nemški kancler Bülow predlagal, da velesile z uradnimi izjavami pristanejo na aneksijo Bosne, tako da kakšna evropska konferenca sploh ni več potrebna. Tako bi se spor spravil z dnevnega reda. Rusija se je s težkim srcem odločila in je z dne 24. marca 1909 izjavila nemški vladi, da pristane brezpogojno na aneksijo; istočasno je takšno izjavo poslala na Dunaj. O tem je bil obveščen tudi angleški poslanik v Rusiji Nicolson.

Ta je bil mnenja, da angleški zunanji minister Grey ne bo popustil; in res je Anglija Srbiji svetovala, naj ne odneha. To stanje pa je trajalo samo nekaj dni. Anglija je hotela, da najde Srbija časten umik. Dne 19. marca je angleška vlada predložila načrt izjave, katero bi naj Srbija predala velesilam. S tem pa ni bil zadovoljen Aehrenthal in je zadnjič zahteval, da mora Srbija na Dunaju priznati aneksijo in poslati domov rezerviste. Ko je Anglija še hotela posredovati, je Aehrenthal 26. marca 1909 kratkoma sporočil Angležem, da čaka samo do 28. marca, na kar bo Avstrija stavila ultimatum in marširala v Srbijo. Angleški poslanik na Dunaju Cartwright je sporočil svoji vladi, da misli Aehrenthal resno in je opozoril Greya, da naj ne čaka s priznanjem, da se tako prihrani Srbiji poraz. Tako tudi Angleška ni imela drugega izhoda, kot da je sledila Rusiji in je 28. marca brez kakšne konference odločila Avstriji ugoditi gled priznanja aneksije.

Ker so tedaj vse velesile klonile pred Avstrijo in Nemčijo, je 31. marca 1909 tudi Srbija dala zahtevano izjavo. Priključila se je tudi Črna gora, ki je imela vsaj to zadoščenje, da se je Avstrija odpovedala železniškemu nadzoru v Črni gori, kakor tudi nadzoru nad luko Bar. Bil je to zadnji veliki uspeh avstro-ogrske monarhije, to je njene diplomacije. Vendar je to Pirova zmaga:

Za dobro izpeljano krizo je cesar Franc Jozef dne 18. 8. 1909 (na svoj rojstni dan) dvignil barona Aehrenthala v grofovski stan. Od leta 1908 naprej so Angleži prišli do spoznanja, da so Jugoslovani važen kamen v igri proti velenemški srednji Evropi, tako da se je v obroč, ki je nastal okoli Nemčije in Avstrije, vključila tudi Srbija. K mirnemu dihanju in delu pa Evropa od takrat ni več prišla.

Izvolški Aehrenthalu ni oprostil, da mu je prizadejal diplomatski poraz in je odslej delal na tem, da je bilo nasprotstvo do Avstrije vsak dan večje. Tudi ruski javnosti je bil srd velik, ker je bila Rusija ponizana od manjvredne Avstrije. Aehrenthal je bil četrti avstrijski minister, ki je povzročil Rusom diplomatske poraze. Zato se ni čuditi, če je ruski poslanik v Londonu po bosanski krizi rekel, da Rusija tega Avstriji in Nemčiji ne bo nikdar pozabila. Sovražstvo Rusije do Avstrije je kmalu prišlo do izraza v tajni pogodbi, sklenjeni leta 1909 med Bolgarijo in Rusijo, posebno v členu 5 pogodbe, v katerem je bilo rečeno: da je uresničitev visokih idealov slovanskih narodov na Balkanu, ki so Rusiji pri srcu, odvisna samo od srečnega izida borbe Rusije z Nemčijo in Avstrijo.

Dne 11. septembra 1914 je imel Churchill na

nekem velikem shodu v Londonu govor, v katerem je pozival Angleže, da vztrajajo v boju proti Nemčiji, kajti to je velika vojna, katera bi se morala voditi že v času bosanske aneksije, če se ne bi Rusija tako da-leč ponižala, popustiti nemškimi grozncjam.

6. Druga, krvava aneksija BiH, in tretja na papirju

Ko je Hitler 6. aprila 1941 vdrl v Jugoslavijo, je z nemško vojsko prišlo na Hrvaško zelo mnogo bivših staroavstrijskih oficirjev, ki so pod staro Avstrijo služili v Hrvaški ali pa v Bosni, tako tudi poveljnik nemških čet general Gleise Horstenau. Tem so se priključili, kot bi trenil, mnogi hrvaški bivši oficirji. Svojo solidarnost z okupatorji so pokazali na ta način, da so oblekli stare avstrijske uniforme in si obesili na prsi stara avstrijska odlikovanja.

V Zagrebu je 6. aprila 1941 in kasneje imel vsakdo vtis, da se je povrnila stara Avstrija. Novonastala NDH - Neodvisna hrvaška država je dobila sedaj svoje staroavstrijske prijatelje v nemški uniformi in s pripadajočo tajno policijo. NDH je bila tedaj neke vrste mala bivša Avstrija z nacistično navlako. K tej novonastali avstrijsko-hrvaški državi spadata seveda v duhu aneksije iz leta 1908 tudi Bosna in Hercegovina. To se je zgodilo bliskovito in čez noč so bile meje zopet na Drini kot so bile v stari Avstriji.

V prvi svetovni vojni sta ravno Bosna in Hercegovina občutili divjanje avstrijske soldateske in dolga vrste ustreljenih in obešenih bosanskih Srbov so bile dokaz za to, na kak način je hotela biti in ostati Avstrija balkanska sila. Toda gorozovitosti, ki so jih uganjali v prvi svetovni vojni, so bile senca tega, kar se je dogajalo v na novo anektirani Bosni in Hercegovini od epigonov Hitlerja in Mussolinija. Kot je Hitler na severu hotel sterminirati z masovnimi pokoli Poljake in Žide, tako je Pavelić, kot veren sluga nacistov, hotel sterminirati Srbe in Žide na jugu. Štiri leta je trajala v Bosni in Hercegovini ena najstrašnejših državljanskih vojn zgodovine in še do danes ni točno dognano, koliko stotisočev je bilo žrtev te vojne.

Kot že navedeno, je ta druga aneksija trajala štiri leta, med tem ko je trajala prva avstrijska aneksija z okupacijo vred 40 let.

Nanizal sem nekaj diplomatskih dogodkov, izjav, drugih dogodkov itd., iz časov prve aneksije leta 1908, iz katerih nedvomno izhaja, da je diplomacija vseh evropskih velesil, razen Avstrije in Nemčije, vse njihove vlade in vsa njihova javnost bila stoodstotno prepričana, da če ima kdopravico zahtevati Bosno in Hercegovino, je bila Srbija. Nikjer in nikdar ni bilo slišati, ali kje navedeno, niti ne moremo navesti kakega dogodka, kakega diplomata ali kakšno enunciacijo v svetu razven Avstrije in Nemčije, ki bi postavila zahtevo, da morata biti Bosna in Hercegovina del kakšne Hrvaške.

Šele tedaj, ko sta Hitler in Mussolini izvršila drugo aneksijo za novonastalo hrvaško državo, smatrajo ustaški in drugi hrvaški emigranti, da morata biti Bosna in Hercegovina priključeni k hrvaški državi, ki se bo

v ta namen ustanovila. Nekateri so celo tako naivni, da skušajo to tretjo aneksijo izvršiti s pomočjo Sovjetske zveze.

Značilno je, da dr. Krnjević na svojem zemljevidu v HRVATSKEM GLASU priključuje k Hrvaški ne samo Bosno in Hercegovino, marveč tudi Sandžak - Novi Pazar, ki je bil ozemeljski klin, ki je ločil Srbijo od Črne gore in katerega si je Avstrija izgovorila pri berlinskem kongresu ravno iz razloga, da loči oba avstrijska sovražnika na Balkanu: Srbijo in Črno goro. "Dunajski pustolovec" Aehrenthal je v drugi aneksiji Bosne in Hercegovine dobil vernega posnemalca pri "zagrebškem pustolovcu" Paveliću. Tudi pri drugi aneksiji sta stali za njo Avstrija in Nemčija, prva sedaj že integrirana v Veliko Nemčijo. Pri obeh aneksijah je bil mednarodni položaj tak, da niti Srbi niti Rusi niso mogli aneksije preprečiti. Velesil Avstrije in Nemčije ni več, zato nadaljni pustolovci, ki so epigoni teh dveh bivših velesil, ne morejo računati na njihovo pomoč. Brez njihove pomoči pa bodo stali sami osamljeni pred Srbi in prepričan sem, da jih bodo skomine po kakšni nadaljni aneksiji takoj minile.

DESET MILIJARD IZGUB

Do 29. avgusta, 823 organizacij združenega dela, ki imajo 225,000 zaposlenih, ni rešilo problema izgub. Tem zaposlenim grozi, da ne bodo dobivali polnih zaslužkov, ampak v najslabšem primeru le zajamčeni minimalni zaslužek, ki ga izračunajo na podlagi lanskega povprečnega zaslužka. Izgube v obračunih za prvo polletje znašajo okrog 10,5 milijard dinarjev. Izgubo v Sloveniji je imelo 5,6% organizacij združenega dela s 4475 delavci. Celotna izguba je znesla 807,000 dinarjev. Vodi tovarna celuloze v Mevodah s 33,377 dinarjev izgube. Med zakrnjene pridelovalce izgub šteje tudi celjska Cinkarna s tovarno titanovega oksida. Poleg tega, da dela izgube, tovarna tudi zastruplja okolico.

Kdo se spomni aluminijskega kombinata v Titogradu in njegovega delegata na 11. kongresu ZKJ (gl. KT jul.), ki se je zavzemal za protekcijo? Po nekaj mesecih se je tudi komunistom pričelo svitati, kaj je narobe. Komunisti tovarne glinice so na seji 11. oktobra v Titogradu razpravljali o vzrokih slabega poslovanja in dognali, da so izgubo okrog 70 milijonov dinarjev "v glavnem povzročili nedelo, nered in neodgovornost." V tovarni imajo zelo veliko bolezenskih dopustov, zapuščajo delo med delovnim časom in ne skrbijo za stroje. Disciplinska komisija ne dela. Tudi s kadri je narobe: tisti, ki so jih poslali na specializacijo v inozemstvo, so se po vrnitvi zaposlili na drugih delovnih mestih. Predsednik CK ZK Črne gore Vojo Srzenić je na seji dejal, da morajo komunisti rešiti tovarno vseh "subjektivnih pomanjkljivosti."

DEMONSTRACIJA V OTTAWI Slovenski mladinci so 10. oktobra na obletnico avstrijskega koroškega plebiscita demonstrirali pred avstrijsko ambasado v Ottawi, Kanada. Demonstrante je pozneje ambasador povabil na pogovor, kjer je skušal zagovarjati avstrijske oblasti, vendar ni vedel pravega odgovora na početja Heimata-diensta, pri čemer je nekako priznal, da je ta za germanizacijo.

napore za utrditev demokratskega odporiškega gibanja proti Nemcem; ki na žalost niso dovolj zgodaj dobili zadostne podpore med nekomunističnimi političnimi silami. Kakor je Domobranstvo posledično postala organizirana oblika spontanega narodovega odpora do komunistične revolucije, je moralo biti od samega začetka jasno, da *pred svetom* Domobranstvo ni moglo biti političen odgovor komunistični ali od komunistov vodeni 'osvobodilni' borbi. Nismo povsem gotovi, če je bilo to jasno generalu Rupniku, a zagotovo vemo, da so prenekateri politiki med vojno igrali na karto ločenega miru Zahodnih zveznikov z Nemci in pri tem 'izgubili vojno'. Če je na kaj takega računal tudi general Rupnik, to še vedno ne bi smel biti razlog za njegovo klevetanje in poniževanje, tem bolj, ker je pri reševanju tega, kar se je nazadnje sploh dalo rešiti, mož v naprej več ali manj zastavil svojo glavo, da so si jo mnogi drugi mogli rešiti. Po vsem, kar nam je doslej znanega, je generala mogoče s političnega vidika kritizirati, češ da dogajanj v domovini ni gledal dovolj z globalnega vidika, odnosno da so nekateri njegovi sodelavci prestopili mejo dopustnega. A pri tem še vedno ostaja nejasno ali nerazčiščeno, v koliko bi general mogel postopati drugače, da ne bi postavil na kocko svoje naloge in vloge, ki jo je zavestno in na predlog samega škofa Rožmana sprejel nase.

Dr. Kociper bi storil uslugo znanem, ki edini bodo končno mogli pred zgodovino soditi o medvojni dobi, če bi tem vprašanjem posvetil nekoliko več pozornosti. Naš list mu radevolje stavlja za to svoj prostor na razpolago.

NE RAČUNAJMO NA AMERIKO!

MI SAMI MORAMO REŠITI SVOJE PROBLEME.

Nedavno smo imeli priliko razgovarjati z osebo iz Jugoslavije, o kateri bi mogli reči, da ji politični položaj ni nepoznan. Po njenem mnenju se Zvezi komunistov ni treba bati kominformovcev, katere poznajo in ki jih po barski katastrofi itak ni dosti in so jih celo Sovjeti sami zapustili; bati se je predvsem tistih potuhnjenih, sebičnih in vedno oportunističnih, po srcu nikdar lojalnih, partijcev, ki se bodo ob kakršnikoli kritični uri postavili na sovjetsko stran in s kakršnokoli že motivacijo, improvizacijo ali celo udarom poklicali Sovjete v Jugoslavijo.

Od tu preti vsej Jugoslaviji in s tem tudi vsakemu njenemu sestavnemu narodu največja nevarnost. Potem

še pridejo na vrsto razni separatisti od Djevdjelije do Triglava, ki bolj v svoji politični ali apolitični zanesenosti kot pa nacionalističnem prepričanju žele v prvi vrsti razbitje zvezne skupnosti, tega trenutno edinega političnega in stvarnega garanta sovjetske neprisotnosti na ozemlju vsakega posameznega naroda, ki sestavlja današnjo Jugoslavijo.

Iz Bakaričevega govora, ki ga danes objavljamo, ne sledi, da se v partijskem vodstvu dovolj zavedajo te prve in poglavite nevarnosti. Rekli bi celo, da jih nekaj sili v drugi ekstrem in se spet hočejo znesti nad tistimi nekomunističnimi političnimi silami, v eni ali drugi obliki tudi v Titovem režimu vedno prisotnimi, ki realističnejše presojujejo nevarnost bodočih razvojev in vlog oportunističnih trojanskih konjev v sami Zvezi komunistov. Vsiljuje se nam misel, čeprav zanj nimamo nobenih konkretnih dokazov, če morda tisti partijski velmožje, ki spet zagovarjajo politiko trde roke napram Djilasu, Mihajlovu in 'Prolječarima', dejansko že ne igrajo na sovjetsko karto.

Ako bo srbsko-hrvatska opozicija nemotena in ji bo na čisto legalen in konstruktiven' čeprav v tej fazi neformalen in celo omejen način, dovoljeno vplivati na vodstvo države, da se to končno konstruktivno loti reševanja preko šestdeset let starih nerešenih vprašanj medsebojnih odnosov; - in danes objavljeni članek ameriškega opazovalca kaže, da se teh vprašanj močno zavedajo tudi v tujini, čeprav jih nekateri partijski veljaki v domovini nočejo priznati, - potem bo tudi dana možnost, da bo to imelo nek pozitiven vpliv na izredno konfužno stanje v hrvaški politični emigraciji, ki skače iz enega ekstrema v drugega, zagovarja danes naslon na Sovjete, se jutri liže Slovincem, tretjič proglašča Enver Hodžo za 'učitelja in prijatelja', potem ponuja celo Makedonijo Bolgarom, da o Kosovu in Metohiji sploh ne govorimo, napada v isti sapi Zapad in Amerikance itd. itd.

V interesu obstanka celokupne države in neodvisnosti vsakega njenega naroda je, da sedanje vodstvo države vsaj z molkom dopušča nepartijske stike med Beogradom in Zagrebom, saj ti dejansko samo krepijo fronto odpora proti Sovjetom. Po zanesljivih informacijah, ki jih imamo, se beogradska in zagrebska opozicija strinjata, da predvsem zaradi Sovjetov ne gre rušiti Jugoslavije, ampak da jo je treba z ustavnimi spremembami reformirati. Pri tem sta obe strani opozicije mnenja, da naj ostanejo meje republik nespremenjene. Prednost da je treba dati uveljavljanju človekovih pravic, kar nazadnje tudi obljublja ustava. Opozicija je dalje mnenja, da je treba vse politično delo opravljati v polni legalnosti. *Uredništvo.*

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD, ENFIELD, MIDDX. ENGLAND Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovincov. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih

Avstralija	6.00 (9.00)	Francija	30.00	Kanada	7.00 (10.00)
Avst-ija	100.00	Italija	4000.00	Nemčija	16.00
U. S. A.	7.00 (10.00)	Vel. Britanija	3.00		

Ostale evropske države: 3 funte (sterling) v odgovarjajoči valuti. Južna Amerika: 3 funte (sterling), letalsko 4 funte oz. odgovarjajoča valuta. Naročnino v Sev. Ameriki je poslati na naslov: Mr. V. Kremžar, 11047 - 110 Street, Edmonton, Alta, Canada. Čeke izstavite na V. Kremžar.

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno poštno nakaznico po navodilu uprave. V ostalih državah: po navodilu uprave.

KLIC TRIGLAVA prodajajo - v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan
- v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20
- v Celovcu: Mohorjeva knjigarna, Viktringer Ring 26